

Максуғ Ибрахимбеков

Нека той остане с нас

**Народна
младеж**

МАКСУД ИБРАХИМБЕКОВ НЕКА ТОЙ ОСТАНЕ С НАС

Превод: Русалина Попова

chitanka.info

В книгата влизат две вълнуващи повести за живота на децата в днешен Азербайджан, „Нека той остане с нас“ е повест за детската дружба, за самоотвержената постъпка на малкия герой, който спасява избягал от цирка лъв, за сложните отношения между възрастни и деца в семейството. В другата повест главните герои попадат в една пещера, която през войната е била използвана от хитлеристите. Тук, изпаднали в критично положение, тяхната дружба се поставя пред изпитание. Героичната постъпка на най-малкия от тях, който спасява всички, буди възторг и възхищение у всеки млад читател.

НЕКА ТОЙ ОСТАНЕ С НАС

Много е хубаво според мен, когато човек има баща — началник на милицията. И не на някакво си районно управление, а на цялата градска милиция. Ако при това е и добър човек. Както например моят татко. Разбира се, и той си има недостатъци. Баба казва, че няма хора без недостатъци, но аз мисля, че татко има само дребни недостатъци, и то само два: първият — че много малко време си е вкъщи, само няколко часа в денонощието, и вечер често заспивам, без да го дочакам, а вторият — мисля, дори, че вторият недостатък е по-лош от първия — че вкъщи през цялото време мълчи. Понякога ще ме помилва по главата или ще ме попита как върви училището, е, и с баба две-три думи ще размени, и ще мълкне за през цялата вечер, пък то и от вечерта вече, кажи-речи, нищо не е останало, след един-два часа — и полунощ. Дори на масата баща ми мълчи. Аз всъщност разбирам, че с мен няма за какво да говори — той си има свои интереси, аз — свои, това е ясно, но все пак, кой знае защо, понякога ми е ужасно мъчно, когато седи така и мълчи, и по целия му вид се вижда, че мислите му са някъде далеч от нас, и в този момент може би дори не вижда нито мен, нито баба.

Но ако човек не обръща внимание на тези малки недостатъци, моят татко е най-добрият баща от всички, които познавам. Ето например башата на Димка Расулов без много, много приказки бие Димка с кайша за щяло и нещяло. Дори един път го би, когато бях у тях. Бащата на Димка ме поздрави мрачно и веднага поиска от Димка бележника. А в бележника на Димка за тази седмица се мъдреха две двойки: по история и по литература. Димка много дълго рови в чантата си, целият се изпоти, а ръцете му трепереха. Аз после се досетих, че Димка нарочно ме е довел от училище у тих, надявал се е, че пред чужди хора баща му няма да го закача. Но той не ми обърна никакво внимание. А на мен, да си призная, ми е много неприятно, когато не ми обръщат внимание.

И по-нататък всичко тръгна още по-зле. Бащата на Димка погледна бележника, помълча малко, а после каза (само на театър или на кино съм чувал хората да говорят с такъв глас, тих и тържествен, а освен това и на погребение):

— Няма да излезе човек от тебе, Дима — и видът му в същото време беше много важен.

После показа с очи нещо на Димка и въздъхна. Отначало дори не разбрах какво му показва, но Димка веднага разбра и се запъти да сваля от стената в антрето един широк, тежък кайш. Димка тръгна с кайша към баща си, който продължаваше да седи неподвижно в креслото. Той чак скимтеше от страх, но, кой знае защо, вървеше. Бащата на Димка взе от ръцете му кайша, разкрачи колене, Димка застана на четири крака и пъхна глава между коленете му, а баща му започна да го налага с кайша. И при всеки удар Димка изпълняваше с тънък гласец.

Чудно и странно беше всичко това, защото се виждаше, че бащата на Димка ни най-малко не се сърди, а напротив, всичко това му е противно и тъжно.

После попитах Димка, защо сам отива за кайша и сам си пъхва главата между коленете му, като че ли всичко трябва да бъде точно така. Но Димка каза, че така е по-добре. По-рано се опитвал да бяга, а веднъж ухапал баща си, но никаква полза нямало от това, баща му такъв бой му дръпнал, че три дни не ходил, на училище заради червените резки по лицето и ръцете си. А така, казва, боли, разбира се, но, общо взето, се изтрайва.

Освен това попитах Димка обича ли баща си, а той се учуди и каза, че го обича, та нали му е роден баща, и се виждаше, че се учуди, дето му задавам такива въпроси, дори може би и малко се пообиди.

А аз, кой знае защо, намразих бащата на Димка за цял живот и ако знаех, че е такъв, за нищо на света нямаше да се бия заради него. Аз наистина се бих по молба на Димка, но все пак боят беше заради бащата на Димка. Сега за нищо на света не бих се бил заради него. А тогава се бих, макар че никак не обичам да се бия.

Димка дойде у дома с пазарска чанта в ръце — него често го пращат до магазина, а понякога и на пазара — и ми каза, че вече твърдо е решил да се бие с Вовка Евтушенко, просто веднага иска да се бие, и ме помоли да ида за всеки случай с него, току-виж някой от

приятелите на Вовка също го нападне, а с двама, то се знае, Димка не може да се справи.

В това време аз си лепях хвърчило и, да си призная, никъде не ми се ходеше, затова попитах Димка не може ли да отложи боя за след два-три часа. Казах му, че ако сега тръгна, лепилото ще засъхне и ще трябва да го хвърля, а баба никак не обича, когато по два пъти на ден я моля да ми вари лепило от нишесте.

Димка страшно ми се разсърди. Каза, че бил в такова настроение, че трябвало именно сега да се бие, а не след два-три часа. И ако аз, неговият най-близък приятел, на когото той разчита в тази трудна работа, не искам да му помогна, ще мине някак си и без мен. Каза ми „довиждане“. И видът му при това беше много горд.

Оставил всичко на масата и помолих баба нищо да не прибира, казах ѝ, че ще се върна след един час, и тръгнах с Димка, който изведнъж много се зарадва и започна да ми разказва подробно плана на боя. А на мен вече ми беше интересно да видя как Димка ще се бие с Вовка, отдавна не бях виждал Димка да се бие с някого, той по начало винаги се задоволява само със страшни закани. И изведнъж, гледай ти — решил да се бие с Вовка, който минава за едно от най-силните момчета в нашия клас. Да си призная, такава решителност не съм очаквал от Димка, макар че, което си е право, Димка и Вовка отдавна трябваше да се бият. И всичко това заради бащата на Димка, който беше началник на метеорологичната служба в нашия град. Тази метеорологична служба предсказва времето. Димка веднъж ме води там, а там има какви ли не уреди. Димка знае как се казват: всевъзможни барометри, ветропоказатели и дъждомери, а пък бащата на Димка там е най-главният и веднъж в месеца говори по радиото и телевизията и дава в нашия градски вестник сведения, където разказва какво ще бъде времето през този месец в нашия град и в околностите му, и доста точно предсказва.

А в нашия клас веднага кръстиха бащата на Димка „Ту Дъжд, Ту Сняг“. Наистина глупав прякор, но на всички, кой знае защо им хареса и само така го наречаха. Този прякор особено се хареса на Евтушенко и той всеки ден измисляше някаква нова шага: идва сутринта, изчаква, докато се събере целият клас, а после казва нещо от тоя род, да речем: „А вчера отново говори по радиото «Ту Дъжд, Ту Сняг», обещава в неделя през втората половина на деня хубав лед и сладолед с ягодово

сладко“ — и цвили противно при това. Но най-чудното е, че всички в класа просто всеки път си умират от смях, аз също не мога да се сдържа да не се смея, макар и да разбирам, че Вовка е ужасно тъп и нищо остроумно не може да измисли. А на Димка според мен най-много му е мъчно, дето и Лена се смее. Още щом Вовка пусне поредната си шега за бащата на Димка, тя направо се залива от смях. На всички отдавна им е минал смехът, вече е дошла географката, в понеделник първия час имаме география, а тя отново току прихне да се смее, а след нея и целият клас, защото, когато се смее Ленка, човек няма никаква възможност да се сдържи, толкова е весел смехът ѝ. Дори нашата географка със строгия си характер не може както трябва да се разсырди на Ленка, прави ѝ забележка, но без истинска строгост в гласа. А на Димка му е много мъчно, дето Ленка се смее — аз добре го познавам.

Изобщо в нашия клас почти всички си имат някакви прякори, временни или постоянни, и учителите също: например на математика винаги му казват „Фасула“ заради навика му да назова човек, когато е на дъската и не може да реши нещо: „Ами че тук изобщо няма какво да се мисли, всичко е от фасул по-просто“, а на историка, кой знае защо, му казват „Лимпопо“, от кой клас е тръгнал този прякор, никой не помни, разправят, че цял живот така са му викали, а за какво — не се знае, какво общо има тук Лимпопо? Виж, на биолога винаги му казват „Лалугера“, но веднага ти става ясно защо е лалугер, трябва само да го погледнеш. А на някой баща да са измисляли прякор, такова нещо не се беше случвало. И, разбира се, че на Димка ще му е много неприятно. Веднъж в съблекалнята преди физическо, когато момичетата ги няма, казах на момчетата, че това не е хубаво, и всички се съгласиха, че наистина не е хубаво. Всички, освен Вовка. Той заяви, че на когото както си иска щял да назва. И физиономията му в това време беше много нахална, точно такава, каквато ужасно много ти се иска да цапнеш. И тъкмо вече да замахна, изведнъж си спомних, че все пак това не е моят баща, а на Димка, пък той самият чу целия разговор, но си замълча. А и изобщо аз не обичам да се бия. В нашия клас почти всички са се били помежду си, поне по веднъж, но са се били. Освен мен — никой не налица да се бие с мен. Така някак се получи, че от нашия клас отдавна вече никой не ме закача, знай, че не обичам да се бия.

А пък с Димка тръгнах да се бия. Че какъв близък приятел съм му, дори може би и единствен, ако в труден момент откажа да го подкрепя? Когато стигнахме училището, Димка ми разправи целия си план. Okаза се, че той казал на Вовка, че ще дойде с мен, но аз мисля, че по-скоро Вовка се е досетил, защото всички знаят, че освен мен Димка няма кого друг да извика. На това Вовка отговорил, че той също няма да дойде сам.

Влязохме в двора на училището и веднага ги видяхме — Вовка и приятеля му, съвсем непознато за мен момче, стоят и гледат как осмокласниците играят волейбол. Вовка се подсмихна, като ни видя, и пошепна нещо на приятеля, си. Те тръгнаха към задната част на училището, ние също — откъм срещуположната страна. Там има такова място между зданието и оградата, накъдето не гледа пито един прозорец — и обикновено всички се бият там. По пътя Димка все ми шепнеше, че най-главното в боя е внезапността, и че трябва ние първи да започнем. Каза, че още щом се приближим до тях, трябва без каквito и да било разговори да започнем да се бием, той ще вземе Вовка, а пък аз другия.

А на мен съвсем не ми се искаше да се бия, и в корема ми стана едно такова студено, много студено. Когато накараха най-добрите ученици от четвърти и пети клас да свирят на концерта за родителското събрание — тогава, също както и сега, ми стана студено в корема. Дори когато се приближих до рояла, забравих какво трябва да свиря. Добре, че директорът на училището обяви, че ще изsvири етюд от Лъшхорн. Сам за нищо на света не бих си спомнил!

Приближих се с Димка до двамата и изведнъж всичко в корема ми мина, а когато видях нахалната физиономия на Вовка, дори съжалих, че няма да се бия с него, а с някакъв непознат негов приятел. Замахвах и с всичка сила ударих приятеля на Вовка с юмрук по главата, целих се в носа, но улучих челото, защото той се наведе. И боят веднага започна.

Приятелят на Вовка не се биеше много добре, все се мъчеше да ме обхване с ръце, но аз не му се давах, защото в такъв бой борбата е най-последното нещо. И ужасно се учудих, когато изведнъж ме нападна и Вовка. Аз ни най-малко не се изплаших, но ужасно се учудих и започнах да се бия и с двамата едновременно. Вовка, разбира се, много по-добре се бие, отколкото приятелят му, аз веднага усетих в

устата си нещо солено и разбрах, че ми е разбил устната. Но и аз хубаво го светнах два пъти в окото и разбих носа на приятеля му. А после приятелят му все пак се докопа до мен, обхвани ме през кръста и се затъркаляхме по асфалта. А Вовка всеки път, щом се озовавах над приятеля му, ме налагаше с юмруци ту по гърба, ту по главата. Това ужасно ме ядосваше, нямате представа как ме ядосваше, но нищо не можех да направя, ръцете ми бяха заети. Ала все пак се измъкнах и така го ритнах по коляното, че той изведнъж се преви. И тогава видях най-сетне Димка. Стоеше до оградата, размахваше пазарската чанта над главата си и крещеше с всичка сила като на футболен мач: „Удряй! Още веднъж! Браво на теб!“ А после изтича встрани и викна на Вовка: „На, получи ли си го за Дъжд и Сняг? Ако ти е малко, можем и още!“

Вовка се спусна подир него на един крак, но после се спря и отново се хвана за коляното: сигурно здравата съм го ритнал, а после още веднъж ме фрасна по главата, но вече не много силно: сигурно чувствувахе, че боят е към края си. Наистина винаги настъпва момент, когато всички чувствуват, че боят е свършил. А защо настъпва този момент — не е ясно. И в същия този момент дотича Ленка, как така изведнъж се намери тук, и досега не мога да разбера, обикновено момичетата никога не идват тук. Та нали можеше да дойде и една минутка по-късно, тогава всичко щеше да бъде в ред, а тя дотърча точно когато аз и приятелят на Вовка се търкаляхме по асфалта, а Вовка ме удряше по главата. Ленка веднага хвана този приятел за яката и започна да го дърпа от мен, а на Вовка каза, че само на това е способен — двама души върху съвсем сам човек да се нахвърлят.

Вовка и без друго беше в лошо настроение, а сега вече съвсем се ядоса, каза, че никого не е нападал и не е имал намерение да напада, но на никого няма да позволи да го бие, и посъветва Ленка, без да знае нещата, да не оскърбява напразно човека.

Ленка мълчешком го изгледа много презрително и Вовка, по всичко личеше, съвсем се разстрои, дори аз го съжалех, и когато си тръгвахме, казах на Ленка, че ние — аз и Димка — първи сме нападнали Вовка и приятеля му.

Лена и Димка ми поизчистиха куртката, при това Димка непрестанно разказваше какъв герой съм бил и как добре съм подредил и двамата. Димка каза, че той за секунда закъснял да започне боя заради пазарската чанта с картофи и плодове, търсил ѝ място,

защото, ако откраднели чантата, по-добре изобщо да не се връщал вкъщи. Според думите на Димка, докато той си нагласил чантата, аз така добре съм подредил Вовка и приятеля му, че всякааква допълнителна намеса била излишна и дори опасна за здравето на Вовка и на приятеля му.

Димка подробно разказа на Ленка за всеки удар, който бяха получили моите врагове, и описа в какво състояние ще бъде утре физиономията на Вовка — с отекъл нос и с по една синина под всяко око. Говореше неспирно, подробно описваше боя и непрестанно ме хвалеше. Но аз знаех защо Димка не мълква — страхуваше се, че ще го попитам, защо не започна и той да се бие едновременно с мен, както се бяхме уговорили. А аз нямах никакво намерение да го питам за това, особено пред Ленка. Пък и какво да го питам, когато и без друго всичко е ясно.

У дома не позвъних, а отворих вратата с моя ключ; опитахме се да се промъкнем незабелязано до стаята ми, за да не ме види баба, но нищо не излезе, тя ни посрещна в антрето и веднага се завайка, като ми видя устната, после изтича до кухнята, извади от хладилника лед и ме накара да го сложа на устната си.

Лена разказа на баба, че са ме нападнали непознати хулигани, но аз не съм се уплашил и много храбро съм се справил с тях. Човек може да разчита на Ленка, а не като другите наши момичета — просто не каза на баба, че съм се бил с Евтух. Забравих да я предупредя, но тя сама се сети, че не бива да казва.

Баба заяви, че щом хулиганите вече не се страхуват да нападат сина на самия началник на градската милиция, значи никаква оправия няма, че тия хулигани окончателно са се разпасали, и в такъв град човек по-добре изобщо да не живее, а по-скоро да си събира нещата и да се преселва някъде, където все още съществуват закони и ред, например в Москва или в Ленинград. Баба, без да престава да мърмори, ми свари ново лепило от нишесте, и тримата направихме много хубаво хвърчило съвсем нова конструкция по чертеж от „Млад техник“. После тръгнахме да го пуснем, но баба каза, че нито един от нас няма да излезе от къщи, без да обядва.

Тя позвъни на Ленкината майка и й каза, че Лена ще остане да обядва у нас. Много се зарадвах, че няма да обядвам сам, аз много обичам, когато имаме гости. Жалко, че у дома много рядко идват гости,

само съседки ни посещават — две-три бабини приятелки — и мои другари. Освен тях никой друг не идва, не е като по-рано.

А на Димка баба разреши да си иде, защото Димка ѝ показва пазарската чанта с картофите и плодовете и се закле с най-страшните клетви, че и него, и чантата с нетърпение ги очакват вкъщи. Щом си отиде, аз си помислих, че Димка, разбира се, никога няма да каже на баща си, че днес заради него сме се били, пък и аз на негово място за нищо на света не бих казал, но е много интересно дали това ще се харесва на баща му или, напротив, ще го разсърди? А може би бащата на Димка, като научи, че синът му се е застъпил за него, ще престане да го бие заради бележника и изобщо за всяка дреболия? Кой знае... А което е съвсем вярно, от този ден Вовка изобщо престана да говори за бащата на Димка, макар че той продължаваше, както и преди в началото на всеки месец да прави съобщения по радиото и по телевизията. А аз със сигурност знам, че престана не от страх, тогава не успяхме да го набием и боят завърши, тъй да се каже, наравно, а освен това Вовка не е страхливец, него с един бой няма да го изплашиш. Но в какво се състои работата още не съм проумял както трябва.

Виж, на мен още не ми се е случвало от никого да защищавам баща си. И, да си призная, никаква необходимост не е имало от такова нещо. Защото моят баща не е като бащата на Димка, пък и не само като на Димка. Никое от децата в нашия клас, а може би и в цялото ни училище, няма такъв баща като моя. Дори мисля, че много от нашите момчета биха искали да приличат на него. Аз например много бих искал, като порасна, да приличам на него. Когато двамата с татко отиваме на плаж, наистина това много рядко се случва — само три или четири пъти през лятото, — всички момчета, мои познати, винаги се обръщат след него. И не само момчетата. А това е ясно. Той е много строен и висок — на ръст е един метър и осемдесет и осем сантиметра, което е написано във военната му книжка, аз съм я виждал, а това значи, че с обувките татко е най-малко един и деветдесет, пък на всекиго е ясно, че за военната книжка измерват ръста на човек не само без обуща, те имат ей такава дебела подметка, а дори без гumenки, само бос.

А когато татко се съблече, веднага заприличва на щангист, такива мускули заиграват навсякъде под кожата му, щом си свие ръката в

лакътя, не нарочно, като я напряга, а само така, случайно, и под тънката му кожа се изписва много корава кръгла буза. Може би той няма такива големи мускули като онези най-известни щангисти, дето ги показват по телевизията, но затова пък за широките си рамене татко има нормална, дори тънка талия, а пък почти всички щангисти, въпреки техните мускули и сила, са шкембести, и на корема им висят тълсти меса. Татко прилича по-скоро на гимнастик, само че много силен, татко наистина е много силен, но никога не се хвали с това. Помня как веднъж докараха у дома един сейф. Ние с баба ужасно се учудихме — от къде на къде изведнъж докарват сейф. Двама носачи с мъка го свалиха от камиона, после с шум и викове го качиха по трите стъпала на площадката, тук си поеха дъх и едва след това внесоха сейфа в антрето. И тук го оставиха, защото никакви други указания не били получили, а баба, както се разбра, нямаше никаква представа на кое място върху трябва да стои сейфът. Щом се върна от работа, татко веднага попита защо носачите, вместо да качат сейфа на втория етаж, в кабинета му, са го оставили сред антрето? Баба веднага ужасно се обиди, тя много лесно се обижда на татко и каза, че у тях, в предишното ѝ жилище, когато бил още жив покойният ѝ мъж, значи дядо ми, цял живот са имали най-хубавите мебели от карелска бреза, дори и физхармониум^[1] са имали, но сейф не са имали, и ако се говори съвсем откровено, тя и до ден-днешен никога през живота си не е чувала, че в жилището на човек може да има сейф, пък за това къде трябва да стои още по-малко знае, а на стари години никакво желание няма и да разбира.

Накрая баба каза, а най-главното баба винаги казва накрая, че хамалите са оставили адреса и телефона си, в случай че потрябват пак, и че може утре сутринта да им се позвъни и да им се каже да дойдат и да качат сейфа на втория етаж.

Татко мълчаливо слушаше баба. Страницен човек би помислил, че внимателно я слуша, но аз знаех, че не е така, че той почти нищо не чува от онова, което тя говори, а в същото време си мисли за нещо свое. Само че за какво?

Той изслуша баба до края и нищо не ѝ каза, макар по всичко да личеше, че баба чака какво ще ѝ отговори. Само кимна. А когато баба отиде в кухнята да слага масата, татко си свали куртката, приближи се до сейфа и като го обхвана с ръце, го вдигна до гърдите си. И нито

веднъж не се спря — нито по стълбите, нито в коридора на втория етаж, — отнесе този железен шкаф в кабинета си и веднага го постави на мястото, а който си стои и до ден-днешен.

В сейфа сега стоят някакви писма и снимки, пистолет, не оня, който татко носи в кобура си на кръста до ръката, а друг, също „ТТ“, но друг, и още някакви документи. Но когато разбрах, че вторите ключове от сейфа татко е дал на баба да ги пази, аз се усъмних в тяхната секретност. Впрочем може би татко мисли, че на баба може всичко да се довери?

Не знам, аз никога не знам какво мисли толкова, като сам не каже. Пари в сейфа баща ми не слага, те стоят в средното чекмедже на бюрото му, и баба почти всеки ден взема оттам за пазаруване. Тази кутия не се заключва, също както и всички останали чекмеджета и вратички на масите, шкафчетата, скрина и долапите. Баба не обича да се разправя с ключове. И досега се чудя как държи заключен сейфа. Сигурно се страхува, че ще се докопам до пистолета!

Военната книжка на баща ми също стои вътре. Нея успях да прочета внимателно, всичките страници, още преди да заключат сейфа. Да си призная, нищо ново не научих за баща си, и без книжката знаех, че татко е на четиридесет и една година, че е полковник, награден с два ордена и златен часовник за проявено мъжество и храброст. Но въпреки това ми беше много приятно и интересно да чета всичко това.

И все пак добре, че си имам такъв баща. Защото би могло да се случи да си имам друг баща, та нали съвсем не зависи от человека, какъв баща ще му се падне, тук няма как да избираш. Жалко само, дето рядко си е вкъщи. Нима щеше да е лошо, ако всеки ден обядваше с нас? Ето, да речем, в Ленкини и у Димка, пък и почти у всички мои приятели всички сядат заедно на масата, а у дома почти никога не става така... Сега например баба слага масата — за четирима души слага, но е почти сигурна, че татко няма да си дойде. Веднъж я попитах защо прави така, не се ли уморява всеки път да слага на масата излишна чиния и прибори, а баба ми отговори, че в порядъчните къщи масата винаги се сервира за всички, освен в случаите, когато някой е заминал някъде или специално е предупредил, че няма да си дойде за обед.

Помислих си, какво ли щеше да бъде, ако татко всеки път предупреждаваше, че няма да се върне за обед, та нали много по-удобно ще му бъде, ако предупреждава само тогава, когато ще си

дойде. Баба сигурно беше мислила над това още преди да я попитам, защото ми разказа как трябва да бъде в порядъчните къщи и как било всичко в нейната къща, когато бил жив дядо.

Тя изобщо обича да разказва за онова време, когато е бил жив дядо. И много интересно разказва, но мисля, че за другите хора не е толкова интересно да слушат за някакъв чужд дядо, затова пуснах телевизора и с Ленка започнахме да гледаме, докато баба слагаше масата. И тъкмо навреме го включих — даваха мултипликационния филм „Маугли“, а аз с удоволствие го гледам. Наистина нас скоро прочетох книгата „Маугли“ и тя ми се стори много по-интересна, отколкото филма. Има само два или три мултипликационни филма, които гледам с огромно удоволствие — това са „Ваканцията на Бонифаций“, „Ну, погоди!“ и „Бременските музиканти“. Често ги въртят по телевизията, но аз не познавам нито един човек, на който му е омръзно да ги гледа. Готов съм всеки ден да ги гледам. Но с Ленка гледахме и „Маугли“ с удоволствие, още повече че тя не е чела книгата и затова гледаше с интерес филма, а когато Бандерлоги откраднаха Маугли, дори си затвори очите от страх — то си е ясно, та тя не знаеше, че по-нататък всичко ще се оправи и че Багира, Балу и Каа ще го спасят. Макар и да е умна, Ленка чете много малко, само онова, което ни дават в училище, дори „Тримата мускетари“ още не е прочела. Наистина тя казва, че тази книга няма за какво да я чете, тъй като вече знае цялото й съдържание — аз й го разказах. Ние още седяхме пред телевизора, когато изведнъж дойде татко. Късметът ми проработи! И Ленка ще обядва у дома, и татко се върна! Вече съм забелязал, че често, когато на човек не му върви от сутринта, после към вечерта изведнъж му потръгва, както днес например. Той се здрависа с нас и отиде горе да се преоблече.

Щом татко си дойде, веднага ми стана безинтересно да гледам телевизора. Отидохме с Ленка да си измием ръцете и седнахме на масата, а през това време и татко слезе. Вече беше успял да се измие и преоблече, той всичко прави много бързо. Цивилните дрехи много му отиват, макар че, кой знае защо, все ми се струва, че това не е цивилен костюм, а също военна униформа.

Баба ни пожела добър апетит и започнахме да обядваме. Когато се хранехме, татко почти не разговаряше, а на мен ужасно ми се искаше да поговори с нас. И започнах да си мисля какво да го попитам,

за да започне да говори, но нищо не можех да измисля. Така мълчаливо обядвахме, дори с Ленка престанахме да си говорим. И изведнъж татко сам заговори, при това на много интересна тема.

— Обичате ли да ходите на цирк? — попита той Ленка.

На Ленка според мен ужасно много ѝ хареса, че татко говори с нея на „вие“, дори чак ушите ѝ се зачервиха от удоволствие.

— Понякога ходя — отговори Ленка, после още малко помисли и добави: — Много обичам.

— Чудесно — каза татко. — Днес във вестника имаше обява, че е пристигнала голяма трупа с нова програма — в неделя е премиерата. Кания и двама ви. Вашите родители ще ви разрешат ли да дойдете в неделя на дневното представление в цирка?

— О, разбира се! — отговори Ленка. — Моите родители всичко ми разрешават.

— Нима всичко? — учуди се татко.

— Всичко — каза Ленка. — Каквото ги помоля, това ми разрешават.

Ленка започна да изрежда какво ѝ разрешават, но аз вече виждах, че татко не я слуша, а отново, си мисли за нещо свое.

Тогава започнах да размишлявам дали татко ще дойде с нас на цирк, или няма да дойде. Все пак сигурно ще дойде, та нали съвсем ясно каза, че ни кани, а кой кани хората на цирк, без сам да отиде?

За всеки случай исках да го попитам ще дойде ли с нас, или няма да дойде, но в това време той стана, поблагодари на баба за обеда и се качи горе. Дори чай не остана да пие. Баба му каза „нека ти е сладко“, но съвсем не с такъв глас, с какъвто го казва на мен — каза го вежливо, но сухо.

А на мен, след като си отиде, ми стана мъчно, винаги ми е малко тъжно, когато татко си отива. Съвсем не мога да свикна с това, че татко си отива и винаги ми става малко тъжно. Но нищо не мога да направя, такъв съм си.

Отидохме с Ленка на двора да пуснем хвърчилото, но вече съвсем се стъмни и решихме да отложим пускането за утре. То, разбира се, и сега би полетяло. Но какво от това, че ще излети, щом няма да го видим? Ленка каза, че ще е по-добре да се приbere вкъщи и да си научи уроците, а утре да дойде по-рано, веднага след училище, и заедно да го пуснем.

Аз тръгнах да изпращам Ленка и по пътя си говорехме, че няма да е лошо, ако тези два дни изминат по-бързо, а още по-добре ще е, ако изобщо изчезнат и веднага настъпи неделата. В това време аз още си мислех дали татко ще дойде с нас на цирк, или няма да дойде, но не казах на Ленка.

А тя си спомни, че не е поблагодарила на татко за поканата и че това е много некрасиво от нейна страна, макар че, реши Ленка, след като поразмисли малко, ще може да му поблагодари и в цирка. Тя мислеше, че татко непременно ще дойде с нас на цирк!

— Харесва ли ти баща ми? — попитах Ленка.

— Баща ти ли?

А всички в нашия клас знаят, че когато Ленка повтаря, каквото я питат, то или не иска, или не знае какво да отговори.

— Баща ти — каза Ленка, — разбира се, че ми харесва.

Но аз почувствувах, че хитрува и нещо не иска да каже.

— А какво не ти харесва в него? — попитах аз.

— Всичко ми харесва — каза Ленка. — Честна дума, наистина всичко ми харесва. Само дето е един такъв много строг. Пред него дори не ти се иска да говориш. (На нея ли не ѝ се искало да говори? Бърбори пред него като сврака, а сега разправя, че не ѝ се искало да говори.) Щом дойде баща ти — продължи Ленка, — кой знае защо, започва да ми се струва, че съм виновна за нещо: или уроците си не съм научила, или пък кой знае откъде е разбрал това, дето вчера, вместо на биология, отидохме на кино.

— А защо така ти се струва? — аз дори се учудих, никога не можеш предварително да се досетиш какво ще каже Ленка.

— Ами струва ми се — упорито повтори Ленка. — И с теб дори някак странно разговаря. Ту мълчи през цялото време, ту като заговори, то е някак особено.

Просто като с голям. Виж, моят баща съвсем не говори така с мен.

— А как говори с теб баща ти? — попитах аз.

— Баща ми говори с мен съвсем другояче — с мечтателен глас каза Ленка. Аз вече знаях, че ей сега ще започне да си измисля. — Първо, баща ми ужасно се радва, когато ме види. Той нито веднъж не е отишъл на работа, без да си вземе довиждане с мен, непременно идва, взема ме на ръце и ме целува. С всеки ден аз ставам все по-тежка, но

въпреки това всеки ден той ме вдига и ме целува, дори когато получавам двойка. Второ — почти всеки ден ми звъни от службата си и говори с мен, особено ако знае, че съм сама вкъщи, и все ме пита дали съм добре. Трето, от всичко на света той най-много обича да се разхожда с мен из града...

Ленка още дълго изброява — „четвърто“, „пето“, „шесто“...

Тя може безкрай да говори, ако не я спреш. А аз вървях до нея и си мислех, че тя, разбира се, много си измисля, но струва ми се, по начало говори истината. А сигурно е много приятно, когато баща ти се отнася така към теб.

Спомних си, че баща ми нито веднъж не ме е вдигал на ръце и не ме е целувал, макар че за него това никак няма да е трудно, та той е много по-силен от Ленкиния баща. Петнадесет пъти е по-силен, ако не и повече. И на разходка из града още нито веднъж не е излизал с мен, дори когато трябва да идем до някой магазин да ми купят нещо — с мен идва баба. Наистина татко в такива случаи винаги предлага на баба колата, и ние ходим по магазините с кола, но все пак щеше да е много по-приятно, ако той самият идваше с мен.

Аз вече забелязах, че в нашия клас с всички момчета ходят по магазините главно бащите им, а с момичетата — майките... Освен това, когато ме вижда, татко съвсем не се радва както Ленкиният баща. Може и да се радва, но при него никога няма да забележиш това. Понякога ти се струва, че те гледа, а всъщност не те вижда, или те вижда, но съвсем смътно. Ето днес например той не видя, че устната ми е разбита, а баба веднага забеляза. Друго нещо е, че самият аз съм много доволен, дето не забеляза, но той наистина не обърна внимание, че устната ми е разбита. Кой знае защо, ми стана ужасно мъчно от тези мисли. Опитах се да се успокоявам с разни други мисли — нарочно започнах да си мисля, за да ми мине огорчението, — че Ленкиният баща например така се отнася към нея, защото Ленка е момиче, а всички момичета обичат, когато се отнасят мило с тях, а пък аз не съм момиче, и изобщо съм много силен, може би най-силният в класа, макар че в нашия клас почти половината от момчетата са по-големи от мен с няколко месеца, а някои дори и с година. Само Вовка е също толкова силен, колкото съм и аз, но никой точно не знае кой от двама ни е по-силен. Малко по-леко ми стана, след като си помислих така, но въпреки всичко, кой знае защо, ми беше мъчно.

— Все пак моят баща е много добър — казах на Ленка. — Ти рядко го виждаш и затова не го познаваш добре. Той е много добър, просто трябва да свикнеш с него.

— Но аз не съм казала, че е лош — рече Ленка и дори повдигна рамене. — Никога не съм казвала, че е лош. Той е много интересен и прилича на един артист от „Мъртъв сезон“. Ей сега ще си спомня как му беше името.

И двамата започнахме да си спомняме как се казва този артист, но така и не си спомнихме. На „Мъртъв сезон“ ходихме заедно с Ленка. На касата веднага ни дадоха билети, а вътре контролърът за нищо на света не искаше да ни пусне, каза, че за деца под 16 години входът и без друго е забранен, а на всичко отгоре сега е вечерна прожекция и с нищо, казва, не можа да ви помогна. Гледай ти, прожекцията в шест часа била вечерна! Как пък не! Устните на Ленка се надуха и се виждаше, че още малко — и ще заплаче. Да си призная, и на мен ми беше много криво, но не бих плакал заради някакво си кино. Аз изобщо много рядко плача, дори съм забравил кога за последен път съм плакал.

И вече наистина бяхме решили да си вървим, когато видях на касата чично Толя. Той също ни забеляза и веднага тръгна към нас, макар че не беше сам, а с жена си. Чично Толя е татковият шофьор, той не е прост шофьор, а сержант на свръхсрочна служба. Изобщо татко има двама шофьори и работят на две смени, редуват се — един път денем, един път нощем.

Другият шофьор се казва чично Саша, и той също е сержант, но на мен чично Толя ми харесва повече. И той се отнася добре към мен. Говори с мен за разни неща, пита как върви училището и аз всичко му разказвам, защото чувствувам кога ме слушат просто от вежливост и кога наистина. Всяка година чично Толя ме абонира за вестници и списания, вестниците за възрастни татко си ги получава в службата, а мен ме абонират вкъщи. Татко всяка година дава на чично Толя пари и му казва за какво да ме абонира. По-рано получавах само „Мурзилка“ и „Весели картички“, а от две години започнаха да ме абонират за „Пионерска правда“ и „Млад техник“.

Тази година помолих чично Толя да ме абонира за „Вокруг света“, но той не се съгласи веднага, отначало каза, че по повод на „Вокруг света“ нямал никакви указания и че това списание е за възрастни, но

после въпреки това ме абонира. Каза, че съм бил умна глава, и щом казвам, че искам да чета „Вокруг света“, значи тук няма място за спор, трябва да се абонирам и край.

Когато чичо Толя разбра, че не ни пускат с Ленка в киното, каза, че това, разбира се е правилно, защото на афиша така и пише: „За деца под шестнадесет години вход забранен“, но след като са ни продали билети, то като изключение трябва да ни пуснат! Не е трявало да ни продават билетите, тогава и никакъв спор нямаше да има, децата веднага биха разбрали, че не е разрешено и щяха да си отидат, а така се получава много лошо — хората държат в ръцете си билети, вече са се подготвили да гледат филма, а не ги пускат. Контрольорът изслуша всичко това и по вида му се виждаше, че е съгласен с чичо Толя, но после все пак каза, че не може да ни пусне, защото заради нас сигурно ще си има неприятности.

Тогава чичо Толя влезе вътре, а жена си остави с нас, и каза, че ей сега ще се върне. Върна се с някакъв мъж, после се оказа, че това е директорът на киносалона, и той нареди да ни пуснат по изключение.

Чичо Толя ни заведе с Ленка до буфета и ни почерпи със сладолед, и на концерта, седяхме до него, чак когато влязохме в салона, седнахме на различни редове, защото местата на билетите бяха номерирани.

На Ленка също много ѝ харесаха чичо Толя и жена му. Тя каза, че веднага се вижда, че този чичо Толя се отнася много добре към мен и отстрани всеки би помислил, че ми е някакъв много близък човек, нещо като истински чичо.

Аз за себе си знам, че се отнасям много добре към него още и за това, че той е единственият човек, който: ми е приятно да говоря за баща си. С чичо Толя често говорим за татко. Той ми е разказал много, интересни работи за него, защото татко никога нищо не ми разказва за своята работа, само от чичо Толя научавам някои неща за него.

Чичо Толя казва, че отдавна би напуснал тази работа, и жена му много настоявала, а и на него самия му е тежко: вече е на години, пък и работата е много неспокойна — нямаш почивка нито денем, нито нощем, и отдавна да е напуснал, ако не бил баща ми — заради него чичо Толя не напуска тази работа, свикнал бил с него да работи.

Освен това той казва, че баща ми е изключителен човек и аз трябва да се гордея с него. Изключителен и справедлив! Когато чичо Толя говори така, винаги ми е много приятно.

Стигнахме вече до Ленкината къща, но така и не си спомнихме как се назива този артист от „Мъртъв сезон“. Ленка каза, че ще пита всички, баща ѝ помнел имената на всички артисти и знаел точно кой къде е играл.

Тя започна да ме убеждава да съм влезел у тях, тъкмо съм щял да разбера на кого прилича баща ми, но аз отказах и си тръгнах към къщи. Вървях, мислех си за нашия разговор и чувствувах, че Ленка е права, макар че не се съгласих с нея. И каква хитруша е Ленка — всичко на всичко четири или пет пъти е виждала баща ми, а веднага почувствува какъв характер има и какво му е отношението към мен! Добре че именно тя се досети, а не някой друг, Вовка например, защото после нямаше да ме остави на мира, такъв е присмехулник. Веднага нещо ще измисли.

В неделя Ленка дойде у нас в десет часа. Представлението започваше в дванадесет, но тя дойде към десет, дори не позвъни, че ще дойде, както правеше по-рано, а направо дойде. Ужасно пременена, с бяла рокля и с панделка. Каза, че майка ѝ започнала основно чистене всички и я посъветвала да дойде у дома.

Ние с Ленка започнахме да чакаме татко: още сутринта той отиде на работа. За татко няма никаква разлика дали е неделя, или никакъв друг ден, всеки ден ходи на работа, пък да беше поне само през деня...

Много бавно върви времето, когато чакаш нещо приятно! Предложих на Ленка да идем в градината да пуснем хвърчилото или да играем волейбол, само по-бързо да минава. Но Ленка каза, че за нищо на света няма да дойде, че съвсем не ѝ се иска да си изцапа роклята или да я измачка и да се появи в цирка като плашило.

Понякога у Ленка се появява учудващо разсъдителен тон, съвсем като у възрастен човек и никак не мога да разбера как изобщо става това. Ленка започна да разказва, че пред цирковите каси — тя минала оттам с трамвай — се тълпял ужасно много народ, а билети вече нямало, всички били разпродадени. Попитах я от трамвай ли е видяла, че всички билети са разпродадени, и Ленка каза, че да, от трамвай.

Разбрах, че напразно я попитах и че тя може да се обиди, започнах да разказвам каква ще бъде програмата в цирка, бях прочел

всичко на уличния афиш и веднага го запомних: в първата част еквилибристи, акробати, фокусникът Али-Баба и дресирани кучета, а във втората част — атракцион — голяма група дресирани лъвове.

Гледайки този афиш, всеки човек веднага разбираше, че най-главното в представлението са лъвовете. И всъщност цялата първа част е като кинопрегледа преди филма — всички го гледат само защото няма друг изход, въпреки че с удоволствие биха се отказали от него, само и само по-скоро да започне филмът, особено когато отпреди е известно, че филмът е интересен.

Взех от етажерката Брем, оня том, в който има всичко за млекопитаещите, намерих страницата, където е статията за лъвовете, и я прочетох на Ленка. И рисунката с лъвовете ѝ показвах. Този том отдавна вече съм го прочел. А сега го четях, за да мине по-бързо времето, докато дойде баща ми и да не скучае Ленка. Обичам да чета Брем, почти целия съм го прочел — и за птицечовката, и за дюгона. Много е интересно да го чете човек. Ние имаме и „Животът на животните“, само че не е от Брем — чично Толя ме беше абониран за това издание, всичките томове със зелени гланцирани корици, и на всяка корица — рисунка на риба, насекомо или змяр.

Опитвах се да ги чета — не ми е интересно, като учебници са тези книги. А Брем много интересно се чете и когато го четеш, просто ти се струва, че всички тези животни или много дълго са живели при него, или той самият всеки ден е ходил при тях в гората или в пустинята. Това се чувствува, дори когато описва такива отвратителни зверове като крокодила или змията. Нашият Лалугер каза, че от гледна точка на съвременната наука Брем е много остарял, а новото издание на „Животът на животните“ е именно онова, което е нужно. Може Лалугера да е прав, затова е и биолог, но на мен въпреки това ми е интересно да чета Брем, а новото издание само го прелистих веднъж и го оставил на страна. Статията за лъвовете бе много дълга. Цялата я прочетох на Ленка: и за това, че лъвът с право е наречен „цар на животните“, и за това, че лъвовете ходят на лов и на групи, и поотделно, и за още много други неща, а татко все не идваше. Погледнах часовника — беше вече единадесет и десет. Знаех, че щом татко е казал, че ще идем на цирк, значи ще идем, той никога не обещава нещо, без да го изпълни, но въпреки това започнах да се тревожа. В това време позвъня телефонът. Отидох и вдигнах

слушалката — беше баща ми. Не знам защо, но бях сигурен, че е той, по това време всеки можеше да позвъни, но аз веднага почувствувах, че е татко.

— Ей сега ще дойде чично ти Толя — каза той. — Ако искате, може да ви закара до цирка.

— А ти няма ли да дойдеш с нас? — попитах аз, макар че вече ми беше ясно, че няма да дойде. И настроението ми веднага се развали.

— Не.

— Но нали обеща — му казах.

— Според мен ти грешиш, аз не съм обещавал да дойда с вас. Наистина исках, но не можах.

— Но как — казах аз, — ти покани Ленка и мен на цирк, и ние мислеме, че и ти ще дойдеш с нас. — Аз говорех и чувствувах, че той вече не ме слуша, на него вече не му беше интересно онова, което ще му кажа.

— Извинявай, зает съм — каза баща ми. — Чакат ме хора. Значи чично ти Толя ей сега ще дойде — и тракна слушалката.

А на мен вече не ми се ходеше на цирк. Дори не бих отишъл, за нищо ма света не бих отишъл, ако не беше Ленка. Какво е виновна тя. Затова не исках да показвам пред нея, че ми се развали настроението, а казах, че татко няма да дойде с нас, защото има работа, а билетите ще ги донесе чично Толя. Освен това й казах, че ако иска, можем да отидем до цирка с кола. И Ленка веднага забрави, че татко е смятал да дойде с нас на цирк, толкова й хареса това, дето е изпратил колата да ни вземе. Тя каза, че от негова страна е много мило и че е много удобно, когато човек има такъв баща, който може да изпрати кола да го откарা до цирка.

На тръгване казахме довиждане на баба, а тя, преди да ни пусне, ни накара да обещаем, че ако билетите ни са за първия ред, непременно ще ги сменим за третия или четвъртия, не по-близко, защото тя помни, как с покойния ми дядо и с дъщерите си отишла на цирк и там по време на представлението конят просто изскочил от арената на бариерата и с копитото си ударил някакъв човек от първия ред по крака. И досега помни какъв ужас било и се заклела никога да не сядат на първия ред! Ние й обещахме и излязохме на улицата да чакаме чично Толя. Но почти не се наложи да го чакаме, защото не мина

и минута, и той пристигна. Поздравихме се с него, той и на Ленка кимна приветливо, като на стара позната.

Още щом хлопна вратата зад нас, и колата моментално се стрелна напред. Като че ли нещо изведнъж ни притисна към облегалката. Значи чично Толя е в добро настроение и по такъв начин ми дава да разбера това. Той кара много бързо, според мен по-бързо от всички шофьори в града, но никога не нарушава правилата. Чично Толя разправя, че в нашия град всеки автoинспектор познава татковата кола и нито един от тях никога няма да я спре.

Според думите на чично Толя от това страдал само той, защото трябвало да кара строго по правилата, и затова никакво удоволствие не можел да изпита от карането. Какво е това каране без нарушаване на правилата! А да ги нарушаваш също няма смисъл, щом знаеш, че няма никакъв рисък и нищо няма да ти направят. Но той, разбира се, се шегува — чично Толя е първокласен шофьор и освен това самият той е автoинспектор, видях удостовериението му от КАТ.

— Началникът на градската милиция полковник Дагкесамански каза да ви предам неговите поздрави и ей тези билети — рече чично Толя и ми подаде през рамо билетите.

Веднага видях, че са три, и настроението ми изведнъж се подобри, не че стана много добро, но, общо взето, се подобри. Щом са три билетите, значи татко все пак е искал да дойде с нас. Сигурно не е искал много, щом не е дошъл, но все пак е искал.

— Ах! — възклика Ленка, оказа се, че тя на друго обърнала внимание. — Но това е чудесно! Билетите ни са за директорската ложа. Никога досега не съм седяла в нея.

— А какво ще правим с третия билет? — попитах Ленка. — Жалко е да пропада, ти сама казваше, че не може да се намери нито един билет, а този така ще си пропадне.

Започнахме да мислим на кого да дадем билета и в края на краищата решихме да го дадем на Димка. Макар и да е голям страхливец, той е много добър и обича да ходи на цирк. Ленка каза, че след две пресечки на ъгъла има телефонен автомат, откъдето може да му позвъним и да му кажем, че ще минем да го вземем, само да не се бави, а веднага да излезе на улицата. И тогава Ленка отново изпадна в див възторг, защото ѝ казах, че ще позвъним на Димка, без да излизахме, направо от колата. Работата е там, че в тази кола наистина

има телефон и по него можеш да позвъниш, където си искаш, само да знаеш номера. Единственият му недостатък е, че от него можеш да позвъниш, но, виж, в колата да позвъниш от домашен или от който и да е градски телефон, не може. Непременно трябва да позвъниш в градската милиция и да помолиш дежурния да те свърже с телефона. Но все пак телефонът в колата е много удобно нещо. Позвънихме на Димка и той ужасно се зарадва, че сме си спомнили за него, но от билета се отказа, защото както ни каза, отивал на премиерата в цирка с баща си. Той така и каза: на премиерата. После попита откъде се обаждаме и ние му казахме, че от колата. Димка просто се разхълца от завист. До преди това гласът му беше един такъв доста горд, когато говореше, че отива на премиерата с баща си, а сега изведнъж цялата гордост от гласа му изчезна.

— А вие можете ли — попита Димка — да дойдете до нашия блок и да застанете така, че да виждам от прозореца, че наистина говорите с мен от колата? А ние с татко точно тогава ще излезем и ще дойдем с вас до цирка.

Димка предложи да минем под прозореца им не защото не ни повярва, а просто му беше интересно да погледне как ще приближим и ще говорим с него от колата. Да си призная, и на нас ни стана интересно.

Наближихме блока на Димка, спряхме: срещу прозорците им и отново позвънихме. И тогава на прозорците на втория етаж се появи цялото семейство на Димка и според мен всички съседи — толкова много народ се беше насьbral.

Казахме на Димка да излиза по-бързо и започнахме да мислим на кого все пак да дадем излишния билет. Ленка каза, че може да покани баща си — майка й правела основно чистене с една помощничка, а баща й седял на дивана, подвил крака, и четял вестник или просто седял и скучаел.

Ленка позвъни вкъщи и каза, че кани баща си на цирк. Той моментално се съгласи, сигурно беше свършил вече четенето на вестника и в това време просто е скучаел, защото изобщо не размисля, а само попита къде да дойде. Казахме му да излезе на входа, а ние ще минем да го вземем.

И знаете ли кого срещнахме, още щом влязохме във фоайето?

Все пак чудни съвпадения стават в живота! Градът ни е доста голям и ако се съберат заедно всички момичета и момчета, които искат да отидат на цирк, сигурно ще бъдат петстотин, а може би и шестстотин пъти повече, отколкото са местата в нашия цирк. А тук какво се получи? Да допуснем, че ние с Ленка предварително сме се наговорили да отидем, че и Димка случайно също този ден е дошъл, без да сме се уговоряли с него. Но Евтух? Как стана така, че и той по същото време с нас идва на цирк?

Първият човек, когото видяхме във фоайето, беше Вовка: стои с костюм и с връзка до родителите си. Тогава и бащата на Ленка, и бащата на Димка отидаха при тях и започнаха да говорят — те всички се познават най-малко от шест години, още от първата родителска среща. Та нали всички ние — Лейка, Димка, Вовка и аз — още от първи клас учим заедно.

Вовка малко се смути, когато ни видя, сигурно си опомни, че след боя още не сме се помирили, но не даде вид пред родителите, че сме сърдити. Ние просто от приличие поговорихме за нещо с него, само колкото да поговорим, за да не се разбере, че сме се скарали, иначе веднага ще се посипят въпроси, ще започнат да ни помиряват, а нищо по-лошо няма от това! После дори не забелязах как стана, че започнахме наистина да си говорим, сякаш нищо не е било. Така се и сдобрахме с Вовка. Родителите разговаряха, разказваха си различни новини и непрекъснато се чудеха как така — всички живеят в един град, в самия център, а се виждат толкова рядко. Добре, че поне покрай децата най-сетне са се срещнали случайно в цирка, а то обикновено само на родителските срещи всеки четвъртък се появява възможност да си поприказват.

Бащата на Вовка смигна и каза, че и сега без събрание няма да мине, и че може да направят малка родителска среща по време на антракта. Абсолютно тайна среща, на която се допускат само бащите. Бащата на Вовка каза, че съвсем наблизо до цирка, зад ъгъла, имало пивница, където по това време винаги се намирала прясна бира и към нея чудесно нарязани парченца най-различна риба, и че именно там можело без много-много отлагане, просто през антракта, да се проведе събранието. Той, разбира се, се шегуваше, на всички веднага им стана ясно, че това е весела шега, на всички, освен на майката на Вовка — тя дори не се усмихна, а предложи да се съберат след някой и друг ден у

тях вкъщи, каза, че там е много по-удобно, отколкото в някаква кръчма. И Вовка, кой знае защо, погледна уплашено баща си, много бързо го погледна, но въпреки това аз успях да забележа този му поглед.

Бащата на Димка купи четири сладоледа, даде ги на Димка и му каза да почерпи другарите си. Това много се хареса на Димка, той раздаде сладоледа и погледна баща си с обожание, а нас — с гордост. Тогава зазвъня звънецът и всички се разделиха, като се уговориха да се срещнат през антракта на същото място.

На Ленка много ѝ хареса в директорската ложа. Тя каза, че оттук целият цирк изглеждал някак по-друг. И арената изглеждала по-голяма, и цялата зала била по-красива и по-ярка. Тя седна по средата, между мен и баща си, и непрекъснато се въртеше на всички страни. А на мен много не ми хареса в тази ложа, имаш впечатление, че всички зрители само теб гледат, дори ми стана някак неудобно пред очите на всички да си дояждам сладоледа и го хвърлих в кошчето, поставено в ъгъла. После наистина това премина, но отначало така ми се струваше и ми беше неприятно.

А на Ленка според мен много ѝ хареса да седи в тази ложа още и затова че тук отвсякъде я виждат и всички я забелязват. Такава си е по характер. Много ѝ се харесва, когато всички ѝ обръщат внимание.

Още щом обявиха първата част, започнах да мечтая по-бързо да свършва и да започва втората — с лъзовете. Но после се оказа, че и в първата имало доста интересни номера. Особено ми хареса фокусникът. Просто чудесни фокуси показваше. Преди това всички много силно ръкопляскаха и на еквилиристите, и на акробатите, и на дресираните кученца. И на този фокусник също много ръкопляскаха. А след като показа последния си фокус, всички не само заръкопляскаха, но просто закрещяха от възторг.

Този фокусник поставил по средата на арената една масичка, а върху нея сандък, за да се види, че този сандък не се съединява с пода. После покани вътре отначало един свой асистент, после втори, трети. И как всички се събраха в сандъка, просто не мога да проумея. На всичко отгоре напъха и един клоун с кученцето си. Този клоун нямаше нищо общо с фокусника, той просто си стоеше до бариерата и се мъчеше да научи кученцето си да ходи по въже. Преди това гледахме дресираните кученца, които много леко можеха да ходят по въже, като държаха в устата си балансъор, но това кученце за нищо на света не се

съгласяваше, колкото и да го увещаваха. Тогава клоунът сам се качи на въжето и започна да ходи по него на четири крака напред и назад, въртейки опашка — отзад му стърчеше опашка.

Клоунът си мислеше, че кучето, като го гледа, също ще се научи да ходи по въже. А кучето гледа, гледа, после радостно залая, клекна на задните си лапички и с предните започна да ръкопляска. Умряхме си от смях, особено Ленка, тя дълго не можеше да се успокои, дори през антракта продължаваше да се смее, щом си спомнеше за клоуна с веселото кученце.

И значи фокусникът, след като напъха в сандъка тримата си асистенти, се приближи до клоуна и започна да го увещава също да влезе в сандъка. А на клоуна според мен никак не му се харесваше тази работа, сигурно е знаел, че нищо хубаво не го очаква вътре. И просто изписка от страх и започна да разправя, че ще се оплаче на директора на цирка от фокусника, че никой не му е дал право да надъхва в един сандък съвсем непознати хора, че той наистина е искал от цирка да му дадат жилище, но не такова, с общи „удобства“, и така нататък все от този род.

Фокусникът го слуша, слуша, а после изведнъж го хвана с две ръце за колана, вдигна го над главата си, сякаш клоунът не беше едър мъж, а някакво коте, и го пусна в сандъка. А кученцето самичко скочи вътре подир стопанина си. И всички зачакаха какво ще стане понататък. А стана това, което никой не очакваше. Фокусникът се приближи до сандъка и махна капака, а вътре — празно! Всички започнаха да мислят, че цялата работа е в стените на сандъка, сигурно са някакви специални, но фокусникът сякаш се досети, че хората мислят така, свали една подир друга и четирите стени и ги постави на пода. Остана на арената само масата и нищо повече. Ей това се назова фокус! Много дълго ръкопляскаха на фокусника и тъкмо по време на аплодисментите някъде отгоре, разбутвайки зрителите, изтичаха на арената тримата асистенти, клоунът и кученцето! И тогава обявиха антракт. През антракта всички говореха само за този фокус, никой не можеше да се досети каква е работата. Само бащата на Димка каза, че знае точно каква е тайната, но когато го помолиха да обясни, стана ясно, че и той нищо не знае. После майката на Вовка попита бащата на Ленка къде смятат да изпращат Ленка през лятото. Започна разговор за лятната почивка и всеки каза къде смята да изпрати детето си. Така

стана, че попитаха всички — и Ленка, и Вовка, и Димка къде искат да отидат през лятото. А мен никой не ме попита. Пък и от къде на къде ще ме питат, те никъде не смятат да ме изпращат, дори и да им кажех къде искам. Затова човек си има родители. Помислих си, че по-добре ще е да ида в ложата и там да почакам началото на втората част, но точно тогава Ленка ме попита: „А ти къде ще идеш през лятото?“ Аз само исках да й кажа, че още не съм мислил, а майката на Вовка, сякаш само беше чакала Ленка да ме попита за това и веднага подхвани: „Ах, кажи, моля ти се, къде е намислила баба ти да те изпрати през лятото?“ И с такъв тон го казва, сякаш наистина й е интересно. По-добре да не беше питала! Въпреки че тя може би отдавна е забравила, че имам баща — та нали на родителските срещи в училище винаги ходи баба. Ала тогава всички останали също направиха много заинтересувани физиономии: виждате ли, ужасно е важно за тях къде ще ида през лятото. А пък аз знам, че всъщност това интересува само мен и баба, така че те напразно питат.

Разбира се, нищо не им казах — ясно, че от любезност се интересуват, за да не почувствува, че само със собствените си деца се занимават, а на мен не ми обръщат внимание.

Казах им, че още нито татко, нито баба са говорили за това, но сигурно ще ида на пионерски лагер, защото там ми харесва. Все се страхувах, че ще ми задават още някакви въпроси от този род, но тогава, слава богу, бащата на Вовка отново подхвани разговора за пивницата на ъгъла и майката на Вовка моментално забрави за мен, твърде силно впечатление й правеха думите му. А след това се заприказваха за още нещо, но аз вече не слушах.

Не ми беше интересно да слушам за какво говорят и затова антрактът ми се видя много дълъг. И освен това, не знам защо, но изведнъж ми се стори, че тук съм съвсем излишен. Някак така излезе, като че ли всички са дошли тук заедно — Ленка с баща си, Димка с баща си, Вовка с майка си и баща си, а аз съм дошъл някъде отстрани и сега сякаш съм им на гости. Може и да не е хубаво от моя страна, че така се почувствувах, защото всички тези хора винаги са се отнасяли много добре към мене съвсем не по-зле, отколкото към своите деца, но въпреки това се почувствувах излишен. Това често се случва с мен, когато попадам на такива места, където всички са с родителите си, а аз съм сам. Разбирам, че не съм прав, но нищо не мога да направя. За

първи път забелязах това в пионерския лагер. Цяла седмица изобщо не мислех за тези неща, дори никаква такава мисъл не ми минаваше през главата. Освен всяка неделя — всички се радват, а аз просто не съм на себе си; а нищо особено не ставаше, просто всички родители идваха да навестят децата си. И при мен непременно идваше баба. Но въпреки това някак не бях на себе си. Също като сега. Най-сетне иззвъння звънецът и тръгнахме към местата си.

Оркестърът засвири особено тържествено, иззад завесата излезе главното конферансие в малинов костюм, целият обшият със злато, и като почака да спре оркестърът, с много силен глас обяви, че сега пред публиката ще се представят дресираните лъвове. И веднага след това на арената, цялата оградена с решетки, започнаха бавно, един подир друг, да излизат лъвовете. Изведнъж дванадесет лъва се озоваха на арената. Преди това миришеше само на стърготини и на цирк, а сега изведнъж замириса на зоологическа градина. Лъвовете седнаха на ниските столчета, поставени покрай бариерата, всеки на своето, застанаха на задните си лапи и дружно заръмжаха. В този момент на средата на манежа излезе дресьорът с дълъг камшик в ръка и се поклони на четирите страни. После изплюща силно с камшика, чу се звук, сякаш стреляха с пистолет, и лъвовете започнаха да изпълняват всевъзможни интересни номера. И през горящ обръч скачаха, и върху големи топки се качваха и ги търкаляха, и от трамплин скачаха.

От време на време асистентите мушкаха през решетката парче месо, забодено на копие. Лъвовете моментално го гълтваха, но въпреки това бяха не доволни от нещо, защото непрекъснато ръмжаха много сърдито. И освен това забелязах, че на две места отвън до бариерата стояха двама души в униформа и държаха в пълна готовност пожарникарски маркучи. Те не свеждаха очи от арената и се виждаше, че само чакат момента да включат водната струя под налягане. Помислих си, че този дресьор въпреки охраната все пак е много смел човек, не се страхува да остава сам с дванадесет лъва едновременно, та нали може и така да се случи, че когато решат да се нахвърлят върху него, от маркуча да не потече вода. Всичко става — току-виж в това време някъде започнат да ремонтират тръбите. Но звероукротителят, вижда се, не мислеше за такива неща и съвсем не се страхуваше от лъвовете, а може и да се е страхувал, само че много добре го скриваше. Той им викаше със силен глас, като едновременно изплющаваше с

камшика, и лъвовете го слушаха. Наистина някои веднага се подчиняваха, но два-три лъва много неохотно го слушаха, ръмжаха особено злобно и дори когато все пак правеха разни номера, правеха ги много бавно и лениво.

Ленка си притисна рамото до моето и ми пощушна на ухото, че ужасно я е страх, като гледа тези лъвове, и че се бои да не прескочат през решетките и да се нахвърлят върху нас. Казах ѝ, че това са глупости, нито един лъв в света, дори и най-дивият, не би могъл да скочи на такава височина, а бащата на Ленка добави, че всички звероукротители и асистентите им имат огнестрелно оръжие, в случай че лъвът иска да нападне човек. И се виждаше, че е точно така, защото дресьорът се държеше много уверено, и когато се покланяше след всеки пореден номер, обръщащ се гърбом към лъвовете без ни най-малко да се беспокой, че могат да го нападнат, знаеше, разбира се, че ако в маркучите не се окаже вода, асистентите му ще успеят да стрелят. Изведнъж ми се стори, че този звероукротител много прилича на бащата на Димка и казах това на Ленка, но тя не се съгласи — каза, че на бащата на Димка и носът му е друг, и челото, и очите му имат друг цвят. Но на мен въпреки това, кой знае защо, ми се струваше, че много си приличат: дресьорът и бащата на Димка — макар носовете, очите и челата им да бяха съвсем различни... След това големият атракцион с лъвовете завърши. Винаги ти става мъчно, когато нещо хубаво свършва. А най-лошото е, че нищо не можеш да направиш, за да не свършва. Дори ако предварително през цялото време си мислиш за него, още преди да е започнал. Нищо не помага. Все едно, свършва. Рано или късно. Като сандъчето с мандарините, което ни докара подарък моята леля, втората дъщеря на баба. Това беше много голямо дървено сандъче и всичките мандарини в него бяха една от друга по-хубави — едри почти като портокали, с жълто-червеникова блестяща коричка. Бяха толкова много, че когато от сандъчето вземахме пет, шест или дори десет мандарини, изглеждаше, че вътре всичко си е останало както преди — колкото мандарини е имало, толкова са и останали. Струваше ми се, че тези мандарини ще ни стигнат за цял живот. Но аз предварително знаех, че това само така изглежда и че нищо не може да се направи, и нищо не може да се спре. Когато мандарините свършиха, трудно ми беше да повярвам, че съвсем

наскоро сандъчето е било пълно с мандарини. Толкова празно беше то сега!

След цирка улицата ми се стори сива и безинтересна, макар че днес беше неделя, а нали в неделя улицата винаги изглежда много приятна, отколкото в делничните дни. Но само не и тогава, когато излизаш на улицата от цирка. В цирка всичко беше толкова ярко и красиво — и полилейте, и арената, оградена от синята бариера, и червените седалки на креслата в ложите.

Да не говоря за артистите!

Дори зрителите в цирка изглеждаха някак по-други — всички пременени и, най-главното, или се смеят, или се усмихват, и няма нито един мрачен или сърдит човек.

Стигнахме до тролейбусната спирка всички заедно и там започнаха да се сбогуват. Родителите се уговориха да си позвънят по телефона и си поблагодариха взаимно за приятната компания.

Най-напред с осмицата си замина Димка с баща си, а после с тройката Вовка с родителите си. Ленкиният баща изведнъж ужасно се разбърза, спомни си, че е обещал вкъщи веднага след цирка да купи паркетин за паркета. Накара ме да обещая, че утре ще ида у тях на обед, и тръгна, а ние с Ленка бавно поехме към нас. Вървяхме и говорехме за различни неща. Отначало поговорихме за цирка, а после изобщо за живота. Ленка каза, че бащата на Димка днес е толкова добър, защото през последната седмица Димка не бил получил нито една двойка. И освен това добави, че много навреме и хубаво станало, дето всички изведнъж сме се срещнали в цирка, сякаш предварително сме се наговорили да отидем колективно. Жалко само, че моят баща не можал да дойде. От една страна ми беше приятно, че Ленка сякаш повярва, че е искал да дойде, от друга — не много, защото отново си спомних, че татко не дойде с нас.

Така ние вървяхме пеша и си приказвахме, когато изведнъж Ленка ме попита спомням ли си майка си. Според мен тя зададе този въпрос неочеквано и за себе си, по лицето й се виждаше.

Досега никой не ме беше питал спомням ли си мама и затова въпросът ми се стори толкова неочекван, че дори се спрях. Но после си помислих, че нищо странно няма в тоя въпрос.

Казах на Ленка всичко както си е, че не си спомням много често за мама, защото почти не я помня — бил съм едва на четири години,

когато е починала.

Помня само, че беше много красива и добра. И освен това ѝ казах, че понякога я сънувам, но на сутринта вече не мога да си спомня лицето ѝ. По-рано го помнех, а после постепенното забравих. Помня само, че беше много красива, и толкова.

И освен това помня как миришеше парфюмът ѝ, от нея и насын мирише на този парфюм. Жалко само, че не знам как се казва. А когато някъде на улицата почувствува миризмата на този парфюм, изведнъж ми става мъчно, но не просто мъчно, а някак особено — в същото време ми става и малко приятно... Само за минутка ми става така тъжно и приятно, и веднага всичко минава... Освен това исках да разкажа на Ленка, че помня как мама ме къпеше, кой знае защо, много добре съм запомнил как ме къпеше във ваната с розова вода. Дори помня от какво беше розова — от калиевия перманганат, тази дума оттогава за цял живот съм запомнил, а после, като ме завиваше с хавлията, ме отнасяше право на леглото.

Не успях да разкажа това на Ленка, защото тя изведнъж ме хвана подръка и по-нататък продължи да върви до мен мълчешком и подръка... Още нито едно момиче не ме беше хващало подръка. Дори не мога да си представя, че в нашето училище ще се намери и друго момиче, което в неделя през деня може да хване някого подръка и така да върви с него по улицата! А този ден Ленка ме хвана подръка и ние вървяхме така чак до нашата къща!

Вечерта много дълго чаках завръщането на татко. И всичките си уроци научих, дори онези, които не трябваше да уча за понеделник, нарочно вечерях много бавно, но нищо не помогна, баба погледна часовника, вече беше единадесет и нещо, и каза веднага да отивам да спя. И щом легнах, моментално заспах, дори не успях за нищо да си помисля. И веднага ми се присъни сън. Струва ми се, че не беше един сън, а няколко.

Отначало всичко беше като наяве: видях цирк и лъвове, тази ложа, в която седяхме с Ленка, а и самата Ленка видях, само че не говорихме с нея за цирка, а за нещо друго. После изведнъж видях, по точно не видях, а почувствувах, че лежа в леглото в моята стая, а на душата ми е много радостно и приятно. И още щом започнах да мисля защо ми е толкова радостно, изведнъж виждам мама. Тя се беше навела над мен и дълго, дълго ме гледаше. Учудих се, че въпреки тъмнината в

стаята много добре виждам лицето й. Насън така се учудих. Дори исках да попитам мама за това, но не успях, тя се наведа съвсем ниско, така че почувствувах мириза на парфюма ѝ, и няколко пъти ме целуна с топлите си устни.

„Моето момче — каза мама, — лека нощ. Днес ти стана с една година по-голям“. Тя ми оправи одеялото и отново се отдалечи.

Тогава аз си спомних всичко. Та днес е моят рожден ден — бях навършил четири години. Толкова гости бяха дошли у дома, че едва се събраха на масата. После всички танцуваха, и мама с татко танцуваха. А пък аз, да си призная, не гледах много внимателно танцуващите, защото разопаковах поданиците, които ми бяха подарили тази вечер. Особено ми хареса танкът. Навих го и го пуснах на пода, много хубав беше този танк; той и стреляше в движение, и извиваше купола си с дулото на всички страни...

После чух гласа на мама: „Та той вече съвсем е заспал“ — и нейния смях. После от къде на къде пак видях, че мама ме завива с хавлиената кърпа и ме носи от банята нагоре по стълбите към спалнята, а аз се смея, защото ме е гъдел. Отново видях лицето ѝ над мен, тя ме попита:

„Ти често ли си спомняш за мен?“ Но този път ми се стори, че тя много прилича на Ленка, и тогава видях, че това не е мама, а Ленка. После изведнъж видях татко. Имаше много слабо загрижено лице, никога по-рано не го бях виждал такъв!

Отначало ми се стори, че ме гледа, а после видях, че макар да гледа към мен, не ме вижда, и лицето му е много сърдито. Той продължаваше да гледа и аз почувствувах, че сега вече гледа мен, но лицето му не е просто сърдито, а зло и страшно. Стори ми се, че ей сега ще ме удари, извиках и побягнах... и веднага се събудих.

И което е най-чудното, леглото под мен се клатеше, сякаш наистина съм искал да избягам. Беше вече сутрин. Полежах още известно време, аз много обичам сутрин да си полежа в леглото — тогава много добре се мисли за всевъзможни приятни неща. Но днес съвсем не ми се искаше да оставам в леглото. Спомних си съня, ама целия, и си помислих, че това е някакъв странен сън, такъв по-рано не бях сънувал. Много чудни неща имаше в него: и това, че маминото лице изведнъж заприлича на Ленкиното, и това, че татко искаше да ме удари. А той не само че нито веднъж досега не ме е ударил, но и

никога не ми е викал. Аз все лежах и си спомнях този сън, макар че, кой знае защо, ми беше много неприятно да си го спомням, и вече тъкмо щях да ставам, когато изведнъж разбрах едно нещо. Тази мисъл ми дойде в главата съвсем неочеквано, дори не разбирах как досега не съм се сетил за това. И веднага разбрах всичко! Та то за всеки глупак е ясно! Станах, набързо се облякох и слязох долу.

Баба се учуди, че съм станал сам, без напомняния, и се зарадва, тя винаги се радва, когато ме вижда сутрин. След като се поздравихме с „добро утро“ и след като се измих, тя ми каза, че татко се е приbral късно, почти сутринта, много уморен, и затова щяло да бъде по-добре да не го будим. Седнах да закусвам и в същото време започнах да мисля откъде да започна разговора с баба. Okaza се, че понякога е много трудно да се започне разговор. Колко близък човек ми е баба и въпреки това този ден не знаех откъде да започна. Дълго мислех над това, почти през цялото време, докато закусвах, а после реших, че трябва да започна направо.

И просто направо попитах:

— Бабо, баща ми истински баща ли ми е, или заварен? — и веднага разбрах, че неправилно попитах, защото заварени могат да бъдат само децата, а не бащите, така че сигурно аз съм заварен, той или е истински баща, или не е, друг не може да бъде.

Когато говори с мен, баба никога не престава да се занимава с нейните си работи: или приготвя обеда, или кърпи нещо, дори чисти риба или кокошка и нищо не ѝ пречи да разговаря. Но този път тя едва не изпусна чайника от ръцете си — носеше го да ми налива чай — толкова я учуди моят въпрос. Дори ахна, много тихо, но въпреки това чух. Сложи веднага чайника на масата, седна до мен и каза:

— Ти какво, миличък, да не си спал накриво? Защо още от сутринта задаваш такива глупави въпроси?

— Бабо — казах аз. — Вече не съм малък и ми кажи направо, баща ми истински баща ли ми е, или не?

Баба ме погледна и изведнъж заплака. Само това липсваше, заради моите работи да се разстройва така. Тя сигурно си помисли, че аз много тежко изживявам това, че баща ми не е истински, а пък аз, след като вече се досетих, че е така, дори и не мисля да го изживявам. В края на краищата нищо страшно няма, ако баща ти не е твой истински баща. Та най-главното е само да не те лъжат. И освен това

той съвсем, не се държи зле с мен, напротив, добре се отнася. Почти като роден баща. Дори много истински бащи са къде по-лоши. И аз просто така и казах на баба. Казах ѝ, че няма защо да се разстройва, нека само да ми каже, жив ли е истинският ми баща и къде се намира... Аз си знаех със сигурност, че истинският ми баща е много по-лош, отколкото този, защото човек не може да бъде по-добър от този мой неистински баща, но все пак е глупаво да живееш с чужд човек, дори и да е най-добрия, щом като имаш на света свой роден баща, макар и най-лошия! Само да е жив, да не е умрял като мама. Всичко това го говорех, а баба ме гледаше с учудване и постепенно престана да плаче. Изтри си сълзите и дори се опита да се усмихне.

— Глупости говориш — рече баба. — И откъде ти е дошло такова нещо наум?

— Ами, дошло ми е — отговорих аз. — А защо ти не ми казваш, така ли е, или не е така?

Баба въздъхна, стана и ми наля чай. После занесе чайника в кухнята, сложи го на котлона, седна до мен и ми каза:

— И той ти е роден баща, и ти си му роден син, и от вас двамата по-близки хора на света няма.

Все пак ужасно се зарадвах, когато ми каза така. Не ѝ повярвах съвсем, но много се зарадвах, дори нещо вътре в мен трепна от радост.

— А нима ти не си ми най-близка?

— Разбира се, че съм ти близка — каза баба и се замисли, дълго мисли над нещо, после ми каза: — И друг път никога да не мислиш такива работи. — А после ми каза такива неща, че аз просто съвсем не можех да разбера какво да мисля: — Знаех си аз, че така ще стане някога. — И отново въздъхна. — Знаеш ли — рече тя, — ще ти разкажа нещо сега, макар че е още рано за теб да знаеш всички тия работи. А трябва да ти го разкажа, защото ако нещо се случи, няма да има от кого да ги научиш. — Баба като че ли на себе си каза тия думи, така някак се получи.

Много ми се искаше да попитам баба, какво може да се случи, заради което няма да може да ми разкаже тия, струва ми се, много интересни неща, но после реших да не я прекъсвам, а да я попитам покъсно, когато свърши.

— Ти дядо си добре ли го помниш?

Така си и знаех! За каквото и да заговори баба, непременно ще спомене дядо! Във всеки разговор ще вметне две-три думи за него. И винаги излиза така, че ако дядо беше жив, сега всичко би било съвсем другояче, много по-добре, разбира се. Понякога това омръзва.

— Че как мога добре да го помня — казах аз, — след като тогава съм бил съвсем малък!

— Ти и сега си малък — рече баба и отново заплака.

Да си призная, много съжалих, че започнах този разговор.

— Не плачи — казах аз. — Много ти се моля, не плачи. А аз трябва да тръгвам за училище, вече е време.

Баба си изтри сълзите и изведнъж каза нещо, което ужасно ме учуди — просто нечувано, никога през живота си не бях чувал подобно нещо от баба и дори не мислех, че тя може да каже подобно нещо. Разбира се, не бих се учудил, ако го кажеше Ленка или Евтух...

— Училището няма да избяга — рече баба, — а ти никога не се съмнявай в това. Характерът му е такъв тежък... Аз просто не можех да го гледам. Но това са минали работи и нямат нищо общо с теб.

— А защо не си го обичала? — Гледай ти, никога не съм и помислял, че баба не обича баща ми. Те винаги са били в добри отношения. Наистина тя никога не е казвала, че го обича...

— Стара е тази история — рече баба и се замисли. — Макар че, като си помисля, сякаш всичко е било вчера и другият живот като че никога не го е имало... По-щастлив човек от мен тогава нямаше! Дядо ти беше още жив, живеехме с него в мир и споров, спомням си сега всичко това и си мисля, господи, било ли е наистина, или само съм го сънуvala... Дядо ти беше човек известен в целия град, по-добър лекар от него нямаше. Всички го познаваха и уважаваха. И двете ми дъщери бяха хубавици, целият град ми завиждаше! Добри и скромни. Така си живеехме ние. А после се появи баща ли. Още щом го видях, и не ми хареса. На външност дори е хубав, но вгледаш ли се в него, погледът му един такъв тежък — вълк, истински вълк. И на дядо ти не му хареса. Честно казано, дядо ти искаше дъщеря му да се омъжи за лекар, за да бъде зет му от неговия кръг, с неговата професия. Но майка ти за никой друг не искаше да чуе. Опитахме се да я склоним да се откаже, но видяхме, че е безполезно и отстъпихме.

Дядо ти все ме успокояваше, казваше, че е ясно защо характерът на баща ти е тежък. Още от самото начало не му е потръгнало в

живота, аз го разбрах с ума си, но душата ми не го приемаше. А баща ти наистина не е имал късмет в живота. Кръгъл сирак е останал, в детски дом е отрасъл...

— А от какво са умрели родителите му? — попитах аз и чак ми стана мъчно за татко, та той се оказа, че е израснал съвсем без родители и сигурно не му е било никак леко тогава.

— Много отдавна се случи това — каза баба. — Градът ни беше пет пъти по-малък, отколкото е сега, и всичко веднага се научаваше.

За тази история много се говореше тогава, поговориха, поговориха, после забравиха, то винаги така става. Аз, когато съм я слушала, нима съм предполагала, че по-късно, след двадесет и пет години, ще си спомня за нея... И как още ще си спомня! Родителите на баща ти — Дагкесамански, покойните ти дядо и баба, тогава също бяха известни хора в нашия град, добри хора бяха и се ползуваха с всеобщо уважение.

Този ден, в неделя, когато се случило нещастието с тях, те двамата, мъж и жена, се наканили да идат извън града, при някакви приятели, и детето взели със себе си. Имали един син, тогава нямал още годинка. С автомобил тръгнали, на кормилото бил дядо ти Дагкесамански, красив човек, много висок, строен, и жена му — лика-прилика. Излезли извън града, а там — железопътна линия. В ония години малко автомобили имаше, чак след това се появиха всевъзможни светофари, знаци, а тогава в целия град нито един светофар не можеше да се види. И на железопътните линии само на две-три места да е имало бариери. Но какво ти разправям за бариерите и светофарите, ами изведнъж автомобилът да вземе да спре. Казваха после, че моторът загаснал. А иззад завоя изскочил влакът, на двадесетина метра от мястото, където заседнали. Опитали се да изскочат, но не успели, сигурно са се слизали. А пък аз си мисля, че заради детенцето са се забавили. После разправяха, че влакът ги е направил на кърваво тесто заедно с колата. Страшно нещо било, само майката в последната секунда успяла да хвърли детето, встрани от линията. Хората от влака дотичали на мястото на катастрофата, гледат — на земята лежи детенце в пелени и се захласва от плач, макар още да не знае каква беда го е сполетяла. Хората поговориха за тази работа, дълго говориха, после забравиха.

А момченцето дадоха в детски дом, защото от роднините на Дагкесамански никой не се намери, а пък чуждо дете никому не трябва. За това момче никой не си спомни, докато живееше в детския дом. Там и училище завърши, после и военна школа. Когато за първи път го видях, беше старши лейтенант. У дома идваше рядко, чувствуваше, че не му се радваме много. Такъв си и остана към нас, към мен и към мъжа ми, чужд, дори след като се ожени за дъщеря ни. Той изобщо странеше от хората и доколкото, знам, близки приятели никога не е имал. Тежък характер имаше баща ти. Според мен, освен майка ти, никого не е обичал през живота си. Целият се променяше, щом я видеше. Пред очите ни се разтапяше. Друг човек ставаше. И тя, покойната, много го обичаше, дори след като се ожени, започна много рядко да намина към нас, мъчно ни беше, но мълчахме, не искахме да пречим на щастиято на дъщеря си. А освен това, виждахме, че на тях никой друг не им трябва. Той благодарение на нея като че ли по характер се промени, гости често им идваха, хората с удоволствие ходеха у тях. Макар и да не го обичах, но което си е право, трябва да го кажа: да даде бог на всяка жена така да се отнася към нея любимият човек. Очите си не сваляше от нея, само на ръце дето не я носеше пред хората! А после ти се роди, след това започнах по-често да ходя у тях. Не е шега работа, първи внук ми се е родил, но после престанах да ходя. Посрещаха ме добре, нищо лошо не мога да кажа, но въпреки това в неговата къща се чувствувах излишна, дори не мога да ти кажа защо ставаше така. И дядо ти почти не ходеше у тях. Така и живеехме, на разстояние, макар че отношенията помежду ни тогава бяха добри. А после в моя живот започна най-тежкият период... И след смъртта на дядо ти нищо не се измени.

Една година след като почина дядо ти, твоята леля, сестрата на майка ти, се ожени и се премести в Москва. Все ме викаше при себе си, и аз вече се бях приготвила да замина, макар че ми беше мъчно да се разделя с родния си град, но ти се разболя. Реших да отложа заминаването си с една-две седмици, докато оздравееш. Но съвсем друго излезе. Оказа се, че си болен от дифтерит в много тежка форма. Късно разбрахме, отначало мислеме, че е ангина, лекарят от поликлиниката така каза. Ако беше дядо, ти, това никога нямаше да се случи. А ти караше болестта много тежко, един ден всякаква надежда

бяхме изгубили, започна да се задушаваш, но после всичко премина. Майка ти и баща ти денонощно стояха до леглото ти. Спасиха те.

Баба замълча. По лицето ѝ се досетих, че не иска да разказва какво е станало по-нататък. Или може би просто се беше замислила, за да си спомни по-добре онова, което беше станало преди толкова години. Хубаво е поне, че баба има такава добра памет, толкова добра, че по ти всички подробности помни, особено ако нещо е свързано с дядо.

— А какво е станало по-нататък? — попитах много предпазливо, за да не се откаже да разказва.

— По-нататък ли? — рече баба с такъв глас, сякаш току-що я бяха събудили. — По-нататък... Нищо хубаво вече нямаше. Майка ти се разболя тогава. Отначало от дифтерит.

За първи път чувам, че мама е боледувала от дифтерит.

— От мен ли се е заразила?

— Може би от теб... Но едва ли... Най-вероятно заедно да сте се разболели — просто при нея болестта се е проявила по-късно. От дифтерит само няколко дни боледува, може да се каже, че на крака го кара, беше в много лека форма. А после изведнъж се почувствува много зле — възпаление на мозъка. Менингит се нарича тази проклета болест. Само през първите дни беше в съзнание.

— А после какво?

— Нищо, нищо нямаше — каза баба. — После аз се приготвих да заминавам.

А пък аз нищо да не помня от всичко това! Че съм боледувал, си спомням много смътно, понякога ми се струва, че всичко това съм го сънувал, но все пак си спомням. Но че е боледувала мама, съвсем не мога да си спомня. С всички сили напрягам паметта си, но нищо не излиза. И сигурно никога няма да си го спомня.

— А аз плаках ли, когато умря мама?

— Не — отговори баба, — ти не плака. Тогава вече съвсем беше почнал да се оправяш. На теб още дълго не ти разрешаваха да ставаш, страхуваха се, че ще остане никакво усложнение в сърцето или в бъбреците — след дифтерит често се случват такива неща... Но се размина, слава богу.

Слушах баба и се мъчех да си представя как е било всичко това, но нищо не излизаше. Не можех да си спомня мама, сякаш никога не я

е имало. А виж, татко си го представих много добре, само на едно място трябваше да се помъча, когато баба ми разказваше как по онова време често са ни идвали гости и как татко и мама често са ходили на гости.

— Той дори не дойде при мен — продължи баба. — Нито на гробищата, нито вкъщи. Все стоеше сам и гледаше в една точка, сякаш нищо не виждаше и не чуваше. Хората отиваха да му изкажат съболезнованията си, а той ги гледа, като че ли не говорят с него, а с някой друг, който стои до него, и може би дори нито веднъж не е заплакал. Грехота е да говоря с теб за тия работи, но тежък характер има баща ти, много тежък характер има. Най-сетне аз не съм му чужд човек, майка съм на жена му, а той след смъртта ѝ нито веднъж не дойде у дома, нито веднъж не ми позвъни. Наистина дълго, още дълго след смъртта ѝ изобщо никъде не ходеше. От работа и вкъщи. А аз вече се бях приготвила да заминавам. Всичките си неща събрах и билет за влака си купих. След два дни трябваше да замина. Онази вечер бях сама вкъщи. Чувам, звъни се. Дори не си и помислих кой може да бъде, в онова тежко време у дома идваха много хора, с които години не бяхме се виждали, идваха да се сбогуват с мен — не е шега работа, в този град целия си кивот съм прекарала.

Отварям вратата и виждам, че баща ти е дошъл. Много се учудих — нито веднъж не беше идвал, когато трябваше и не само че трябваше, а когато беше толкова наложително. Всеки нормален човек трябваше тогава да идва, ако не всяка вечер, то поне през ден, а той нито веднъж не благоволи да мине, пък сега дошъл и дори не ми позвъни, не предупреди, че ще дойде, сякаш е бил сигурен, че съм вкъщи. Влезе вътре, погледна към куфарите в гостната — нищо не попита, като че ли у дома винаги куфарите са стояли посред стаята, един до друг подредени. Седна на масата и мълчи, слава богу, че поне „добър вечер“ каза, като влезе! После ми каза, че решил, че трябва да живея заедно с вас — с теб и с баща ти. Той бил решил, гледай го ти! Аз му обясних, че вече съм си купила билет и заминавам при дъщеря си вдругиден. Той ме изслуша, ти поне го знаеш как слуша, сякаш пред него няма човек, а празно пространство, и каза, че утре сутринта ще изпрати носачи да пренесат нещата ми в неговата къща. Аз му казах да не изпраща напразно никакви носачи, защото хич не смяtam да се местя в неговата къща и изобщо не разбирам за какво е нужно това.

„Това е нужно за детето — каза той. — Някой трябва да се грижи за него.“

Аз му предложих ща те даде на мен, казах му, че ще те взема в Москва, така за всички ще бъде по-добре, и за него ще бъде по-добре, синът му. Ще е в сигурни ръце, пък и той ще може да си уреди живота. Млад е, ще потъгува малко, после, ще поисква да се ожени, животът си взема своето рано или късно. Сигурно за женитбата тогава не трябваше да му казвам, дори отначало си помислих, че може да се обиди, а после си рекох, нека се обижда. Много ми беше неприятен тогава и му го казах.

Той само се усмихна, никак тъжно се усмихна, само зъбите си показва и ми отговори, че за женитбата непременно щял да си помисли, а засега аз трябало да се преместя при него. Започнах да му обяснявам, че за детето е по-добре да живее в моето жилище, отколкото в неговата съборетина на края на града. Ти нали знаеш какво хубаво жилище имам — в центъра на града, четири стаи, всичките светли, просторни, с балкони, с високи тавани, какво да ти разправям, такива жилища като на дядо ти само няколко имаше в града. Той ме изслуша и поклати глава, а когато свърших, каза, че всичко това е така, но че детето ще живее в неговата си къща и никъде другаде и че в най-близко време той ще ремонтира своята, бащината си къща.

Опитах се да му обясня, че и това жилище е на детето, че няма да го нося на оня свят, че съвсем не ми трябва, а той само се усмихна. И повече не говори. Каза „довиждане“ и си отиде. А на сутринта изпрати камион с работници. И оттогава живеем тримата заедно.

Баба отново мълкна и се замисли. Сигурно си спомни цялото си минало. Интересни неща ми разказа. Разбира се, че баща ми ми е истински баща. Това сега е съвсем ясно, добре, че освен баба никой не разбра каква мисъл ми беше минала през главата. Щеше да ме е много срам, ако някой разбереше, че за собствения си баща съм могъл да си помисля такова нещо. Виж, от баба не ме е грам, на моята баба всичко мога да кажа.

— Бабо — попитах аз, — а защо той не ме обича?

— Обича те, как да не те обича, щом си му роден син. И кръвта ви е една. А ти обичаш ли го?

— Аз го обичам. Само че не за това, че кръвта ни е една. Аз го обичам, защото е много добър. И не познавам нито един човек на

света, по-добър от моя баща. Той е най-силен, и най-умен, и най-храбър. Ето за какво го обичам. Ако и добре се отнасяше към мен!... Аз може като човек да не му харесвам. Или той просто не ме обича. Случва се и това, не ти хареса някой от самото начало, просто тъй, без нищо, и продължава така през цялото време. А най-вероятно е, просто да му е безразлично дали ме има, или не. Просто да мисли, че щом има син, трябва да се грижи за него и да прави всичко, което е необходимо. И той прави всичко. А да обичаш човека заради това, че имаш една и съща кръв с него, разбира се, че не може.

С баба нямаше защо да споря, защото да спориш с баба е съвсем безполезно. Не можеш да я разубедиш, ако е уверена в нещо. Колко пъти например съм й разказвал какво става в космоса, че вече са стъпили хора на Луната. А тя на нищо не вярва, казва, че каквото си щат, могат да си измислят, а тези приказки за Луната и за Слънцето тя още като малка ги била слушала. Дори вестниците не чете, когато в тях има нещо за космоса. Ако дават нещо по телевизията, казва, че това е кино, а на киното всичко, каквото си искаш, можеш да покажеш. Разправя, че помни как ходили с дядо на кино и гледали филма „Багдадският крадец“, че там и летящи килимчета показвали, и как от обикновено шише се появил човек, и още много други чудновати неща...

Аз понякога много съжалявам, че на младини баба е гледала този филм, защото оттогава съвсем е престанала да вярва в науката. И вестници й показвам, и списания, но напразно — казва, че това го е измислило правителството, за да поразвлече някак хората. Казва, че съм бил още малък и не разбирам тия работи. Мисля, че баба би повярвала на всичко, ако й го разкажеше дядо, но по онова време, когато е бил жив дядо, в космоса още не са летели и затова нищо такова не й е разказал.

— Обича те той тебе! — рече баба. — И не бива никога да се съмняваш в това. Просто характерът му е такъв. В душата си те обича, затуй и не виждаш.

— Бабо — казах аз. — Защо говориш така? Нали ти сама разказваше, че всички виждали как обичал мама. Значи когато човек обича, всички го забелязват. И непременно се вижда, дори да не говориш през цялото време за това.

— Да — каза баба. — Той много я обичаше. С нея друг човек ставаше... Готова съм всичко да му прости заради това, че дъщеря ми беше с него щастлива. — Баба отново изхлипа, тя винаги много се разстройва, щом си спомни за мама. И само кимна с глава, когато й казах, че отивам на училище.

За географията, разбира се, закъснях, но за втория час можех да отида съвсем навреме. Когато бях стигнал до ъгъла на училището, чух звънела, само че не разбрах за междуучасието ли е, или за влизане в час. За всеки случай хукнах. Дотичах до входа, а на вратата стои Ленка. Оказа се, че ме чака.

— Вече исках да дойда у вас — каза Ленка. — Мислех, че нещо се е случило. Защото вчера не каза, че няма да дойдеш първия час.

— Нищо не се е случило — казах аз. — С баба си говорихме.

— Все пак нещо се е случило — рече Ленка, след като поразмисли. — Ти май не си в настроение.

— Защо пък, в настроение съм — казах аз.

— Щом не искаш да кажеш, недей — рече Ленка и влезе в училище.

А аз тръгнах подир нея. Вървя и си мисля: каква хитруша е Ленка, нищо не можеш да скриеш от нея. За всичко се досеща. Понякога е дори приятно, че е така досетлива. Самият ти нищо не трябва да разказваш. Все пак се оказва, че този звънец, който чух още на улицата, е бил за часа. Значи и за физиката закъснях. С Ленка стигнахме до кабинета по физика, а той е на четвъртия етаж, когато в коридора вече не се виждаше жива душа. Преди да влезем в клас, надникнах през ключалката. Всички седят, а пред черната дъска Димка, само че не успях да забележа какво прави там, дали са го вдигнали на урок, или просто изтрива дъската като дежурен, защото Ленка ме дръпна за колажа и каза, че щом не съм дошъл за географията, не си струва да ходим и за физиката, още повече че за днес нищо не била учила.

Аз, да си призная, исках да вляза, но когато Ленка каза така, веднага размислих. Започнахме да мислим къде да отидем, но така и нищо не измислихме, затова се качихме на седмия, последния етаж. А там видях, че е отворено прозорчето към покрива. С Ленка дори зяпнахме от почуда. Никога досега не се беше случвало такова нещо. Винаги е било затворено, а днес някой го беше оставил отворено.

Чудна работа! Сигурно домакинът е забравил да го затвори на покрива едва ли някой друг се качва.

Ние веднага разбрахме, че такъв случай не бива да се изпуска, по желязната стълбичка се качихме горе и излязохме на покрива. Много беше приятно да стоим на покрива, беше много топло, и оттук се виждаше целият град. Двамата с Ленка отидохме до самия край и погледнахме надолу — дори дъхът ни секна, толкова беше високо.

Постояхме още малко, а после решихме да слезем, докато не е дошъл и не ни е видял тук домакинът. Приближихме се до самото прозорче и изведнъж Ленка ми каза:

— Искаш ли да те целуна? — и ме целуна по бузата, и устните ѝ бяха много прохладни.

След като ме целуна, тя ужасно се изчерви и мълкна.

Аз я погледнах и видях, че днес Ленка е много хубава. Беше със синя матроска, а в косите ѝ бяла панделка. Освен това видях, че Ленка има сини, много сини очи. Никога, преди да се качим на покрива, не бях забелязал, че са толкова сини. Целунахме се с нея още няколко пъти, а след като престанахме да се целуваме, Ленка ми каза, че аз съм много добър и че тя цял живот ще се отнася добре с мен. Аз исках да ѝ отговоря, исках да ѝ кажа същото, само че от мое име, но в това време видях, че на прозореца на съседната къща се появи някаква жена, която всеки момент можеше да погледне към нас. Тогава ние бързо се спуснахме долу и зачакахме в коридора междуучасието. Ленка беше много червена, но когато ѝ казах това, тя ми отговори, че и аз съм ужасно червен, тогава аз самият почувствувах, че бузите ми горят.

Започнах да си мисля, че би било много добре, ако до междуучасието бузите ни изстинат. До края на часа поговорихме с Ленка за най-различни неща, но за онова, което беше на покрива, дори и не споменахме, макар че през цялото време мислехме за това. И което е най-чудното — през цялото време, откакто уча в нашето училище, никога досега, освен този ден, не съм виждал прозорчето на покрива отворено. Аз и после много пъти, може да се каже всеки ден през всяко междуучасие, се качвах на тавана, но прозорчето винаги беше затворено. Сякаш никога не е било отворено. Дори катинарът беше целият кафеникав от ръжда. И в класа специално питах, но никой никога не го е виждал отворено. Според мен това е чудно съвпадение, дето същия ден, когато говорих с баба и закъснях за втория час, Ленка

беше решила да ме дочака и да не ходим на физика, и именно този ден, и най-вече този час, прозорчето към покрива беше отворено.

Мисля, че ако не са тези чудни съвпадения, животът на човек щеше да бъде много по-скучен.

На следващия ден, макар че отидох навреме на училище, стана така, че не бях на първия час. И не само аз, а и целият клас, или, по-точно, цялото училище. Всички бяха много доволни и според мен учителите също. Всички, разбира се, отидоха по класовете си, но нито в един клас нямаше урок. Защото се случи ужасно интересно събитие. Лалугерът каза, че през цялото съществуване на нашия град, а нашият град, макар да не е много голям, е древен, такова събитие не се е случвало.

Той каза, че за това събитие ще пишат във всички вестници, включително и в централните (после наистина така и стана), и затова всички ние сме длъжни много старателно да натрупваме факти.

Работата беше там, че през ноцта от цирка избягнали два лъва. През ноцта ги видял отдалеч само един човек — студент от педагогическия институт и веднага казал на милиционера. Но за нещастие студентът бил пийнал, връщал се от рожден ден, и милиционерът го посъветвал по-скоро да се приbere вкъщи и да си легне, докато нещо друго не му се привиди.

Студентът започнал да спори с него, тогава милиционерът му взел студентската карта и обещал на сутринта непременно да съобщи в института, че в пияно състояние занимавал с глупави шеги милиционера по време на изпълнение на служебните му задължения.

А от сутринта в града започнала страшна бъркотия. Оказа се, че нашият град съвсем не е пригоден да бягат из него на свобода диви животни. Всички вървяха ужасно уплашени, сякаш не бяха избягали два лъва, а най-малко десетина. Още щом излязох сутринта от къщи, почувствувах, че нещо не е в ред — но улиците минаваха милиционери с леки коли и мотоциклети, имаше дори две-три военни коли, открити, в които седяха войници с автомати.

Аз много се зарадвах, че баба не знае за избягалите лъвове, иначе за нищо на света нямаше да ме пусне да изляза. А когато вече наблизавах училище, видях един тролейбус със счупени прозорци и някаква „Бърза помощ“ до него. Оказа се, че лъвовете изскочили на кръстовището и едва не се намерили под колелата. Шофьорът веднага

натиснал спирачка, а един от лъзовете скочил от уплаха към тролейбуса и с цялото си тяло се ударил в стъклата. Всички пътници ужасно се изплашили, спуснали се кой накъде види и в тази суматоха една жена си разбила лицето, други пътници също се ударили, но не толкова силно. След това лъзовете се скрили. За последен път ги видели на края на града. Там убили едно куче — дог. От неопитност то хукнало след тях — откъде да знае този градски дог, че е по-добре да си няма работа с лъзове. Единият лъв търпял известно време, а после като се обърнал и като го цапнал с лапата си — разплескал го.

Всички смятаха, че това е станало поради неопитността на дога, но аз си помислих, че той може да е бил просто много храбър и още когато се е затичал подир лъзовете, прекрасно е разбирал, че може да си има големи неприятности. Сега никой не знаеше къде се крият лъзовете. Казваха, че се спотайват някъде извън града, в някаква вила. Лятото току-що започваше и почти всички вили бяха още безлюдни.

Лалугера каза, че втори път през живота такова нещо сигурно няма да ни се случи и трябва непременно да започнем да водим дневник, в който с голяма точност да се вписват всички факти, свързани с лъзовете от момента на избягването им до момента, когато ги хванат. А в това, че ще ги хванат, Лалугера не се и съмняваше.

Започнахме да обсъждаме какъв трябва да бъде дневникът, но в това време влезе Мария Исаевна, нашата директорка, и каза нито един ученик след часовете да не си отива вкъщи сам — всички деца ще си тръгнат заедно, придружени от учителите, и те един след друг ще разведат всички по домовете им. Каза, че съобщили по радиото да не пускат децата сами на улицата, без да ги придружават възрастни, защото било опасно. На всички много им хареса това съобщение. Гледай ти, никога такова нещо не се е случвало: в нашия град — изведенъж нещо опасно. Всички започнаха отново да говорят за дневника и Лалугера каза, че дневникът на всяка цена трябва да бъде колективен, но все пак се налага някой да бъде главен, нещо като редактор, за да отговаря за доброто му състояние. Попита ни кого предлагаме и ние единодушно избрахме за главен на дневника Вовка Евтух. Вовка се изчерви, изведенъж стана много важен и започна да говори никак много официално. Каза, че най-напред в дневника трябва да впишем името на оня студент, който през нощта пилял лъзовете, а също и точното време, когато ги с видял.

Всички се съгласиха с Вовка, но стана ясно, че никой не знае името на студента и точното време. Тогава Вовка помисли и каза, че нищо няма да излезе от тази работа, ако не знаем абсолютно точно всичко за лъзовете, а това може да го научим само с помощта на един човек от нашето училище. И кой мислите, че е този човек? Аз. Вовка каза, че само с моя помощ могат да се научат най-точните неща. Всички ме погледнаха и радостно завикаха, че трябва да отида при татко и всичко да разузная от него. На мен никак не ми се ходеше при баща ми, но когато Лалугера ме погледна въпросително, аз кимнах.

Лалугера ме попита дали е удобно това? Започнах да си мисля какво да му отговоря, но всички се развикаха един през друг, че е много удобно, и аз отново кимнах.

Лалугера каза, че никъде няма да ме пусне сам, и Вовка добави, още преди да е свършил, че с мен ще дойдат той и Димка. Тук аз също не издържах и казах, че и Ленка ще дойде, защото вече виждах, че тя много се натъжава, дето никой не си спомня за нея. Лалугера ни изпрати до изхода, спря едно такси и поръча на шофьора да ни откара до градското управление на милицията. Каза ни, че той и всички ученици с нетърпение ще очакват завръщането ни. 5 колата всички бяхме във весело настроение, защото Вовка започна да разправя как лъзовете успели да избягат от цирка. Той каза, че те отдавна мечтали да избягат и много добре са се подготвили за бягството, подбрали са ключове за катинарите на клетките, подкупили са надзирателите и са си набавили всички необходими географски карти. Единствено им попречило това, че били неграмотни, макар и дресирани, и затова не могли самостоятелно да се ориентират по плана на нашия град.

Пред входа на управлението ни спря дежурният и ни попита къде отиваме. Обяснихме му, той позвъни в приемната и секретарката му каза да ни пусне. В асансьора окончателно уточнихме за какво ще говорим с татко.

Секретарката ни поздрави приветливо и веднага ни пусна при татко. Аз за първи път видях кабинета му. Това беше много голяма стая с две климатични инсталации на прозорците и с голям портрет на Дзержински над бюрото. А на бюрото, също както и у дома, имаше два телефона. Когато влязохме, татко говореше с някакъв човек и без да прекъсва разговора, ни кимна, посочвайки към креслата. Отначало не познах този човек, но Вовка ме бутна с лакът и тогава го познах. Беше

дресьорът от цирка — укротителят на лъвовете. Вгледах се и наистина ми заприлича на бащата на Димка. Отблизо приликата биеше на очи. Той беше много разстроен и показваше на татко някакви документи. Веднага разбрахме, че става дума за лъвовете, и започнахме внимателно да слушаме.

— Ето актовете за предаване на двата лъва на зоологическата градина във вашия град — каза дресьорът, показвайки документите на татко. — Аз им ги предадох, те ги натовариха в своите временни клетки и ги оставиха до сутринта на територията на цирка. Моля да обърнете внимание на факта, че лъвовете са избягали от клетките, принадлежащи на зоологическата градина. Аз не съм виновен, че са предоставили неизправни клетки, и никаква отговорност не трябва да нося.

— Вас никой в нищо не ви обвинява — каза татко, без изобщо да погледне документите. — Но защо решихте да предадете лъвовете на нашата зоологическа градина?

Според мен дресьорът остана много доволен от татковите думи, че никой в нищо не го обвинява: дори гласът му се измени, стана някак по-бавен и дори уверен.

— По чисто професионални причини. Тия лъвове са абсолютно здрави и млади. Виждате ли, смята се, че зверовете от котешката порода много трудно се поддават на дресиране. Вие били ли сте на наше представление?

Татко отрицателно поклати глава.

— Жалко. Бихте видели, че цялата група лъвове общо взето, може да се смята за напълно успешно преминала обучението и дресировката. Въпреки че съм ги поел сравнително скоро. Само двата избягали лъва не се поддаваха на никакво дресиране. Главно заради много злобния им и, бих казал, коварен нрав... Преди да дойдем във вашия град, ние имахме представления в Баку. Там именно те се нахвърлиха без каквато и да било причина върху моя асистент и просто по чудо успяхме да спасим момъка. Той и досега лежи в болницата.

— А защо не ги дадохте в зоологическата градина в Баку?

— Ние им предложихме, но те отказаха, защото си имали две двойки прекрасни берберски лъвове.

— Как мислите — попита татко, — на свобода представляват ли голяма опасност за хората?

Дресърът кимна.

— Да. Те по начало имат свиреп нрав, а сега, когато са раздразнени от необичайната обстановка, гладни и наплашени, мисля, че представляват много голяма опасност, особено щом се мръкне. А каква е вашата задача, другарю полковник? Искате да ги хванете ли?

— Моята задача се състои само в това — каза татко, — на всяка цена да предотвратя възможността дори и от една човешка жертва в града. Вие можете ли с нещо да ни помогнете?

Дресърът помисли и вдигна рамене:

— Струва ми се, че не. Сега в тях са се събудили всички инстинкти и ако все пак нещо е било останало от дресърската школа, то е вече безследно изчезвало. Смятайте, че имате работа с диви зверове.

— Добре — каза татко. — Извинете за беспокойството.

Веднага щом дресърът си отиде, в кабинета влезе военен с униформа на капитан, отаде чест на татко и доложи, че той и неговата рота автоматчици са пристигнали, на негово разпореждане. Татко стана и каза на капитана, че трябва незабавно да тръгват. Той вече излизаше иззад бюрото, когато ни видя. Според мен съвсем беше забравил, че се намираме в неговия кабинет.

— Да — каза той. — А вие, деца, защо сте дошли?

Вовка стана и започна подробно да разказва на татко за нашето решение да водим дневник. Той говореше много тържествено и накрая помоли татко да ни разреши да вземем участие във всички начинания, свързани с избягалите лъвове. Вовка говореше наистина чудесно.

Татко го изслуша внимателно и натисна звънца на бюрото, а после ни каза, че това не е детска работа, че е опасно и сега всички трябва да се приберем по домовете и до утре никъде да не излизаме. Още ни говореше, когато в кабинета влезе секретарката, оказа се, че я бил повикал със звънца, тя влезе и застана на вратата.

— Моля ви — каза ѝ татко, — повикайте кола и нека откарат децата по домовете им. Всичко хубаво. Аз ще се върна късно — това вече само на мен го каза.

Дума не успяхме да кажем, а той вече беше излязъл. Всички се смутихме, дори Вовка. Настроението на всички ни е развали, а най-много, то се знае, мое то. Дори ме беше срам да гледам децата. Подобре да не бяхме идвали тук. Слязохме долу, а там вече ни чакаше

кола. И на волана не беше чично Толя, а никакъв съвсем непознат шофьор. Седнахме в колата и му казахме да ни откара в училище, но той поклати глава и отговори:

— Заповядано ми е да ви закарам по домовете.

Ние му обясняваме, че в училище ни чакат, а той, все едно че нищо не му казваме. „Не ми е наредено“ — и толкова. Най-напред откара мен, а после Вовка.

Седях аз в колата и си мислех как ще се появя утре в училище? През целия път всички мълчахме. Мисля, че никога през живота си не съм бил в толкова лошо настроение, както тази вечер, защото окончателно разбрах, че с баща ми сме си съвсем чужди, макар баба да казва, че сме имали една кръв. И ми стана съвсем безразлично, че не ме обича, защото разбрах, че сега и аз съвсем не го обичам. И си мисля с яд за него. Твърдо реших, че ще избягам от къщи. Нали и баба е искала след смъртта на мама да се премести в Москва. Само заради мен е останала тук. А защо сега да стои тук, щом като и аз не искам да живея с баща си? А аз наистина не искам да живея с него в една къща! И реших да замина в Москва при леля, а веднага след мен да дойде и баба. Прекрасно ще си живеем сами. След две години ще се хвана някъде на работа, девети и десети клас преспокойно мога да завърша и във вечерна гимназия. А Денка, като завърши училище, също ще дойде в Москва и заедно ще учим в институт. Тази вечер си легнах много рано. Дори телевизор не исках да гледам, макар че баба ми каза, че в осем и половина ще дават филма „Граф Монте Кристо“.

Аз много рядко се събуждам нощем. Винаги заспивам, щом си легна в леглото, и после веднага чувам, че баба ме буди. А това значи, че вече е сутрин и трябва да се пригответям за училище.

Тази нощ обаче се събудих, защото чух като наसън никакви необикновени звуци. Отначало си помислих, че така ми се е счуло. Дори известно време след като се събудих, продължавах така да мисля, за щото повече не се чу нито един звук, колкото и да се ослушваш. Едва след известно време дочух отдалеч свирка на локомотив и пухтене. Сигурно малко маневрено локомотивче изпреварваше никакъв товарен влак. През деня за нищо на света няма да го чуеш — железопътната линия минава много далеч от нас, на другия край на града, а през нощта, оказва се, когато всичко наоколо е тихо, се чува. Реших, че наасън съм го чул как свири, и вече тъкмо се бях наканил отново да

заспя, когато някъде много далеч се разнесе същият звук, който бях чул на сън. Сега вече разбрах съвсем точно — това беше ръмжене! Дори не ръмжене, а рев, много злобен и заедно с това един такъв жален. Веднага се досетих каква е работата, скочих от леглото и изтичах до прозореца. Чух глухи, но отчетливи изстрели, според мен стреляха с автомат, и гласове на хора. После още веднъж се чу волът на звяра и в миг секна. Сигурно са намерили избягалите лъвове и са ги застреляли. Само че съвсем не можех да си представя къде става това, дори не можах да определя посоката — струваше ми се, че звуците идваха от всички страни едновременно.

Много исках да се облека и да изтичам там, но после си спомних, че сигурно ще срещна баща си, и веднага се отказах.

А пък вече съвсем не ми се спеше. Отидох и си легнах в леглото, дори си затворих очите, но нищо не излизаше. Полежах още известно време, после все пак станах, когато се убедих окончателно, че колко то и да се мъча, няма да мога да заспя. Дори не трябваше да щракам лампата, толкова ярка беше луната. Във всички стаи и в коридора беше много светло. Започнах да мисля какво да правя, но после престанах да мисля за това, защото почувствувах, че съм жаден, и реших да сляза долу в кухнята и да изпия чашка компот, който баба беше сварила още от вечерта и беше сложила в хладилника.

На пръсти, за да не събудя баба, минах покрай нейната стая и стигнах до кабинета на баща си. Вратата беше отворена и аз надникнах вътре. Всичко беше, както винаги, разтребено и подредено, а леглото оправено. Само надникнах и продължих по-нататък. Може да се каже, че само за секунда спрях пред кабинета на баща си. Но нещо от това, което видях там, сякаш ми се запечата в паметта, макар и да не знаех точно кое. Затова, след като пих компот, аз се качих горе и влязох в кабинета. И веднага всичко ми стана ясно — във вратичката на сейфа стърчеше ключът. Затова нещо ми се беше сторило странно в стаята. Никога досега не се е случвало такова нещо — ключът да бъде оставен на сейфа. Сигурно баба го беше забравила. Защото баща ми ни кога нищо не забравя. Дълго се колебах да го отворя ли, или да не го отворя, много ми беше интересно да надникна вътре, но после престанах да се колебая, когато си спомних, че никой никога не ми е забранявал да погледна какво има в сейфа. Ако само веднъж ми бяха казали, че не бива, не бих и помислил някога да го отварям. Но никой

нищо не ми беше казвал — нито баба, нито татко. Отвътре сейфът беше боядисан в синьо и беше много тесен. На двете му полички имаше разни книжа в папки, а най-долу някакъв албум. Веднага видях пистолета. Взех го и внимателно го огледах. Аз мога да си служа с оръжие, не с всякакво, разбира се, но с пистолет мога, чично Толя ме е научил. Учуди ме, че не беше сложен предпазителят. Но после разбрах, че не е било необходимо, защото, когато измъкнах пълнителя от ръкохватката, видях, че пистолетът не е зареден. За всеки случай изтеглих затвора, но и там нямаше патрон. Патроните бяха до него, в дървена кутия. Там беше и запасният пълнител, целият зареден.

Не знам защо, но всеки път, когато държа пистолет, ми се струва, че ставам голям и силен. Много ми беше приятно да го държа в ръка. И дръжката му е направена така, че сама ляга в дланта ти. Вече ми се искаше да го заредя, просто така, за тренировка, но си спомних, че всеки момент може да се върне баща ми и макар че не ми беше забранявал да вземам пистолета, кой знае защо, си помислих, че това няма много да му се хареса, по-скоро никак няма да му се хареса.

Сложих пистолета на същото място, откъдето го взех, в самия ъгъл, до албума. За първи пътвиждах този албум. Нищо особено нямаше в него, обикновен албум за снимки. Чудно, защо се намира тук. Тия две папки, още от пръв поглед се вижда, че са някакви служебни, но албумът... Ослуша се, от улицата не се чуваше никакъв звук. Бързо измъкнах албума от сейфа и отгърнах корицата. На първата страница видях снимка — мама, татко, а на коленете на мама — детенце. Много мъничко, по ризка и терлички. Веднага разбрах, че това съм аз. Никога не бях виждал тази моя снимка. И тримата се усмихвахме. Аз гледах напред и се усмихвах, мама гледаше мене, а татко — нея. Сигурно фотографът е казал, че ей сега ще изхвъркне птиченце, или някакво животинче ми е показал, иначе защо ще се усмихвам, та на тази снимка аз съм съвсем мъничък, на не повече от две годинки. Разгледах всички снимки в албума. Попадаха ми и непознати лица, но почти на всички намирах или татко, или мама, а често и двамата заедно. И навсякъде татко имаше много весело лице. Не че на всички снимки е бил ухилен до ушите, усмивката му беше нормална, на някои снимки. Почти незабележима, но въпреки това се виждаше, че е в много радостно настроение. Спомних си как се е изменил след смъртта на мама и си помислих, че ако мама не беше

починала, той сигурно и с мен щеше да се отнася добре. Разгледах всички снимки, и на всичките мама беше много красива и пременена. А на края на албума, между последната страница и корицата, имаше писма. На пликовете бяха залепени марки, каквито нямах в колекцията си. И според мен не само аз нямах. У никого от нашия клас не бях виждал такива марки. Отначало исках внимателно да ги отлепя, но после реших да поискам разрешение от баба. Мисля, че тя щеше да ми разреши да ги отлепя, въпреки че писмата не бяха адресирани до нея, а до татко — на плика, който държах, беше написано неговото име. Погледнах обратния адрес и видях, че е писмо от мама. Пишеше му до Калининград, където татко бил в командировка. От писмото разбрах това. И което е най-чудното — почти цялото писмо беше за мен. Мама пишеше на татко колко съм бил пораснал вече, как всички съм познавал и дори съм казвал някои думички.

Прочетох пет или шест мамини писма и във всяко тя пишеше почти само за мен. Но не ме наричаše по име, а вместо име измисляше всевъзможни смешни и гальовни думички. И така във всяко писмо. Само в края разказваše на татко за някакви работи и му пращаše поздрави от познати и роднини.

Веднага се виждаше, че мама много ме е обичала. От тези писма ставаше ясно, че за нея аз съм бил най-скъпият човек на света, макар още мъничък и глупавичък.

Странно ми беше да чета тези писма. Стори ми се, че страниците им миришат на маминия парфюм, дори специално ги помирих, но така и не разбрах дали наистина миришат, или само така ми се струва. Много ми беше приятно да чета мамините писма. Всех още едно, извадих плика и веднага разбрах, че писмото не е от мама, защото видях почерка на баща си. Той има много равен и четлив почерк, просто имаш впечатление, че писмото е напечатано на пишеща машина, толкова е ясно и четливо. Никога не бих помислил, че баща ми може да напише такова мило и добро писмо. Той пишеше на мама, че много му е мъчно без нея, че брои дните, когато ще свърши командировката и ще се видят. И във всяко писмо я молеше да се пази и да не се уморява много... Всички останали писма, пет или шест, също бяха от татко.

Аз подредих всички писма и ги сложих обратно в сейфа. Нито в едно свое писмо татко не пишеше за мен, само в края добавяше:

„Много поздрави на нашето момченце“, значи на мене. А пък аз се надявах, че когато мама е била жива, по-добре се е отнасял с мен!

Прибрах се в моята стая, седнах на леглото и се замислих. Започнах да си мисля, че щом съм решил вече да избягам от къщи, няма защо да отлагам. Точно сега е време да го направя. Погледнах часовника — беше два часът през нощта. А самолетът за Москва излиза в шест. Така че не бива да отлагам, само ще напиша бележка на баба, за да не се тревожи, и толкова.

В бележката нищо не обяснявах, просто й написах, че съм заминал за Москва при леля и вечерта ще й позвъня оттам.

Сложих бележката на възглавницата, по средата, за да я види баба веднага, щом дойде сутринта да ме буди. После се върнах в моята стая, счупих касичката си и взех оттам всичко, каквото имаше — осемнадесет рубли. Събирах ги за велосипед.

Знаех, че тези пари няма да ми стигнат за билет, затова още веднъж отидох в кабинета на баща си и взех от чекмеджето на бюрото двадесет и пет рубли — от парите, които той оставяше на баба за пазаруване. Исках да напита и за това в бележката, но после реших, че ще кажа, когато позвъня от Москва.

Притворих вратата след себе си и тръгнах през градината към задния изход. Там от нашата градина се излиза към една малка уличка. Ние много рядко то ползваме, и пантите на вратичката толкова са ръждясили и толкова силно скърцат, не когато някой идва у дома откъм тази страна из цялата улица се чува. Аз все се канех да смажа пантите, но после си помислих, че така е дори по-добре, никакъв звънец не трябва да поставяме. През тази портичка веднъж седмично боклукчиите изнасят боклука — там до оградата имаме два боклукчийски варела. Бях забравил кога за последен път съм минавал през портичката. А днес исках да изляза през нея, защото се страхувах да не се срещна на вратата с татко.

Чакълтът толкова силно скърцаше под краката ми, че изведнъж ми се стори, че баба сигурно ще ме чуе от стаята и ще се събуди. Кой знае защо, никога по-рано не бях обръщал внимание колко силно скърца, когато ходиш по него. А може би нощем винаги така силно скърца. Помислих си, че никога досега толкова късно не съм излизал в градината.

И изобщо, струва ми се, за първи път през живота си не спя в три часа през нощта. А съвсем не ми се спеше. Оказа се, че по това време в нашата градина се виждат звездите. Вечер никога няма да ги видиш. Мисля, че защото навсякъде по улицата и двора светят лампите, поради тази светлина не се виждат, освен две-три, най-големите. А сега се виждаха всички до една — толкова ниско беше небето. Дори Млечният път се виждаше. Такова небе съм виждал само миналата година в пионерския лагер. Там имахме един пионерски ръководител — другаря Саша — студент-географ, той ни научи да намираме на небето Марс и Голямата мечка. Лесно се научихме да намираме Марс, той е малко по-голям от другите звезди и е червеникав, сякаш са закачили някъде далеч фенерче с червена лампичка вътре, като на елха. И е един такъв малко рунтав, всички звезди са кръгли, веднага се вижда, че са кълба, а той е никак рунтав. Другарят Саша ужасно много се учуди, когато му казах това, и отговори, че за първи път чува такова нещо. Каза, че фантазирам. А пък аз точно по тази рунтавост веднага мога да намеря Марс на небето, дори и да не беше червеникав.

Ала много трудно се научих да намирам Голямата мечка. Отначало просто ми се струваше, че никога няма да я намеря и цели три вечери се мъчих и нищо не излизаше.

Другарят Саша дълго ни показваше небето и ни говореше от кои звезди се състои Голямата мечка. Отначало я нарисува на един лист. А аз гледах, гледах, но колкото и да се взирах, никаква такава рисунка не можех да видя на небето. Много звезди и всички разпръснати по небето без всякакъв ред, нещо като ориз или леща на скарата, когато баба ги чисти. Или като мравуняк, само че ако всички мравки за миг се спрат. Другарят Саша дори започна да се сърди, въпреки че е много търпелив и добър: как може да не виждате, казва, когато е толкова ясно нарисувано. А аз нищо нарисувано не виждам. Вече съвсем се бях отчаял, че никога ще намеря тази Мечка, и дори престанах да гледам към небето.

А после погледнах още веднъж, без каквато и да било цел, и изведнъж я видях, И досега се чудя как съм можал да не я видя отведенъж. Ужасно чудно — виси на небето леко наклонен кош от звезди, просто сам ти се набива в очите още щом погледнеш небето, а аз толкова време да не мога да го видя. Не разбирам как може така. А много от децата и, до самото си заминаване от лагера така и не се

научиха, да я намират, колкото и да се мъчех да им внуша, че е толкова просто.

Съвсем не мога да разбера защо толкова дни не можах да я видя, а после изведнъж, само за секунда я видях, и сега, когато и да поискам, веднага мога да я открия.

Този случай с Голямата мечка по-късно няколко пъти си го спомнях, всеки път, когато нещо дълго не разбирам, а после изведнъж го разбера и се чудя как не съм могъл да го разбера веднага, когато всичко е толкова просто и ясно. Освен това другарят Саша ни обеща да ни покаже и Полярната звезда, по която може без компас веднага да се определи къде е север, но за това човек трябва да се събуди преди разсъмване; ние искахме да се събудим много рано, още преди да се разсъмне, дори сложихме будилника на четири часа, но другарят Саша каза, че за човешкото здраве е по-важно и най-добре е преди разсъмване човек нормално да поспи. Ние се развиkahme един през друг, че съвсем не ни е трудно да се събудим и това няма да се отрази на нашето здраве, но другарят Саша се усмихна, нищо не каза, а просто някак малко тъжно се усмихна и ние изведнъж разбрахме, че самият той, другарят Саша, пека да си поспи нормално, сигурно защото много се изморява през деня. Та нали той най-рано от всички ни се събужда и най-късно ляга, и през деня не спи, когато имаме следобедна почивка, а през това време отива на планьорка при началника на лагера.

Сега също изведнъж видях на небето и Голямата мечка, и Малката, и Млечния път, и всички звезди, които светеха със синкова светлина съвсем близо над главата ми и бяха толкова много, че изведнъж ми се стори, че освен звезди нищо друго няма около градината ни, така ми се стори сигурно защото беше много тихо. Дори листата на дърветата не шумоляха.

Топло беше тази нощ в нашата градина. Много топло беше и миришеше на тютюнев цвят. Баба го беше посадила миналата пролет. През първите дни, като разцъфти — ужасно силно мирише. Много приятен мириз има, дори минувачите се спират край нашата ограда, когато започне да цъфти тютюнът. И което е най-стренното — на никого не му минава през ум, че това са цветове на тютюн. Нищо в тях не напомня тютюн. Много приятен мириз, но един такъв силен и сладък, баба никога не оставя тия цветя през нощта, в стаята. А тази

нощ в градината ни така миришеше на тях, сякаш не беше градина, а затворена стая и ароматът не може да намери нито една пукнатинка, през която да се измъкне навън. И никакъв ветрец. От този мириз, кой знае защо, винаги ми става малко тъжно, особено когато за първи път го почувствува лете, малко тъжно и приятно, и все се мъча нещо да си спомня, и все не мога. Добре, че това обикновено не продължава дълго и изведнъж минава.

А тази нощ толкова тъжно ми стана, просто думи не мога да намеря. И нищо приятно. Нищо, нищо не ми се иска да си спомням, по-скоро обратното. Никога не ми е било толкова тъжно. Дори горе в стаята... Идеше ми да заплача! В гърлото ми някаква буза заседнала и не мога да я прегълътна. Нищо не разбирам. Защо при мен всичко се нареджа толкова зле? Нали и аз съм като всички деца в класа или в квартала. И нищо лошо не правя. Ходя на училище, на уроци по музика, помагам на баба, живея като човек... А защо само при мен всичко толкова лошо се е получило? Защо? В какво съм виновен? Дори е странно. Всички си имат родители, те си обичат децата, хвалят ги, интересуват се от тях и през цялото време мислят за тях. Само аз единствен на никого не трябвам. Ако мама беше жива, сигурно всичко щеше да бъде другояче, щеше да ме обича моята майчица, и аз много щях да я обичам. Ала тя е починала. Но защо пък моята майка е трябвало да умре, именно моята, какво съм виновен аз, нищо лошо не съм направил... А тя е умряла. Всички си имат родители: и Ленка, и Димка, и Вовка — всички, а пък аз не съм по-лош от тях. Защо с мен се е случило така? И баща ми не е по-лош от другите, сигурен съм в това, дори може би е и по-добър. Но каква полза от това? По-добре всеки ден да ме биеше, както Димка го бие баща му, само да не ме гледа така, сякаш изобщо не ме вижда, по-добре да се ожени и да се кара с жена си, както бащата на Вовка се кара с майка му, нека дори на улицата да чуят, че вкъщи се карат, само и само поне малко да ме обича, да не се отнася към мен като към чужд.

Дори той може би непрекъснато съжалява, че ме има, та аз съм съвсем излишен за него, през цялото време го чувствувам! Да бях умрял тогава заедно с мама от дифтерит, сигурно щеше да бъде по-добре.

Хубаво е само дето имам баба. Виж, тя наистина ме обича. Само че ми е мъчно за нея, много ще се притесни, като разбере, че съм

заминал. Аз веднага ще й пратя телеграма, още щом пристигна в Москва. А после тя ще дойде при мен. Освен това все пак ми е мъчно, че не си взех довиждане с Ленка, дори няма как да ѝ позвъня. Но Ленка ще разбере, че не съм имал възможност.

На завоя спрях и за последен път погледнах нашата къща. Чакълът веднага престана да скърца и стана много тихо. На, лунната светлина цялата ни къща се виждаше ясно, като денем. Дори счупената керемида, която Димка строши, когато изпитвахме каменометната машина.

Прозорците не светеха, сякаш в къщата не живееше никой. Само прозорците бяха тъмни, а цялата ни къща изглеждаше бяла-бяла на лунната светлина... И колко ми домъчня, просто нямам думи да опиша. Напразно погледнах нашата къща, това съвсем ме разстрои. Тръгнах към изхода, без да се обръщам и без да виждам нищо, защото буцата в гърлото ми стана още по-голяма, дори започнах трудно да дишам и в очите ми така залютя, че веднага ми се прииска да ги затворя, и не просто да ги затворя, а непременно да ги закрия с длани.

Направих още няколко крачки и стигнах вратичката. Хванах дръжката и я дръпнах към себе си, а тя изведнъж така заскърца, че кожата ми настръхна, а в устата — и на езика, и по венците — толкова тръпчиво ми стана, сякаш бях изял петдесетина зелени сливи една след друга. А денем си отварям тази вратичка, без да ми мигне окото, и никаква тръпчивина не чувствувам! Това скърцане сигурно се чуваше до другия край на града.

Дръпнах вратичката малко по-силно към мене, за да свърша побързо всичко, докато баба не се е събудила, но проклетата вратичка така ужасно заскърца, сякаш я колеха. Реших да не се занимавам повече с нея, а да се прехвърля през оградата. Чудя се как веднага не ми дойде това наум — отминах портичката и тръгнах към оградата. Тя е съвсем ниска и лесно можеш да се повдигнеш на ръце, само че трябва изведнъж, с едно изхвърляне, за да не се изцапаш с вар. Съвсем наскоро я боядисаха и ужасно цапа, дори ако неволно се облегнеш. Застанах на пръсти, вдигнах ръце нагоре, за да се хвана за горния край. И вече се готовех да подскоча и да се издигна, когато почувствувах, че някой ме гледа, без да сваля очи от мене. Просто като че ли този поглед се беше опрял в гърба ми и най-вече в тила ми и натиска. Аз не се обърнах, веднага, постоях още малко така гърбом, защото никак се

искаше да се обръщам. А после, въпреки всичко се обърнах и погледнах нататък. Под изсъхналото дърво, до един обърнат варел за боклук, от който всичко се беше изсипало на земята, стоеше лъв. Стоеше неподвижно и ме гледаше. Беше огромен. Много пъти съм виждал лъвове в зоологическата градина, в цирка, на кино, но никога не съм си представял, че могат да бъдат толкова огромни. Беше застанал ребром и се виждаше целият. Жълтата козина на тялото му блеснеше под лунната светлина като намазана с мазнина. Само гривата му не блестеше, тя беше тъмнокафява, на места по-белезникава. Очите му бяха също жълти и проблясваха под лъчите на луната. Дори може би луната нямаше нищо общо с това — очите му светеха от само себе си, отвътре. Имаше дебел, щръкнал накрая нос, бузи и тънки устни и много високо чело — същинско човешко лице. И изразът на лицето му беше като на човек. Стоеше над разпръснатия боклук и аз, съвсем между другото, си помислих, че той сигурно се е ровил из боклука да си търси храна. Казвам „между другото“, защото в момента, когато видях лъва, не мислех за нищо, а само стоях и то гледах.

Не се страхувах. И досега не мога да разбера защо не се уплаших от лъва, от който всички толкова се страхуваха и който целият град търсеше да убие. Помня само, че изведнъж си помислих: сигурно този лъв ужасно се е уморил да скита из непознатия град сред хората, които се страхуват от него и бягат или искат да го убият. Освен това си помислих, че той може би иска да се върне в цирка, но не знае как и никога няма да може да се върне, ако не му помогна. Да, и това помня добре — помислих си още, че той е ужасно гладен и трябва непременно да го нахраня. За нищо на света този лъв нямаше да се рови из чуждия боклукчийски варел, ако просто не умираше от глад. И не се лъжа, честна дума, тогава, когато стоях в тъмнината срещу лъва, мислех само за това. Видях още, но за това на никого не съм казал нито дума, освен на Ленка, и тя ми повярва, видях, че този лъв ужасно се зарадва, дето ме е срещнал. Винаги чувствувам дали ми се радват, или не ми се радват, а този лъв просто ужасно ми се зарадва. Това веднага си пролича, макар че нито веднъж не примигна и не помръдна опашка, а стоеше и ме гледаше с огромните си жълти очи. Сега си мисля, че той много приличаше на третото куче от подземието със съкровищата, но това си го мисля сега, а тогава за никакво куче не ми е минало през ум.

Тръгнах към къщи — исках да му донеса нещо да хапне. Вървях и ужасно се страхувах. Мислех си — само да не си отиде! Как? Нима ще си отиде, а на мен ще ми бъде също така тежко, както и преди да дойде? Само за това си мислех, когато се връщах по пътешката към къщи и се качвах по стъпалата на площадката. Вътре в мен всичко трепереше от страх, че ще си отиде. Хванах дръжката на вратата, хванах я и се спрях, три пъти си повторих наум: „Само дано не си отиде. Само дано не си отиде. Само дано не си отиде.“ После се обърнах и погледнах лъва. Той продължаваше да стои неподвижно, без да сваля очи от мен. И тогава аз се засмях, само един път, сякаш се покашлях, и веднага спрях. Винаги, когато съм се смял, точно съм знаел защо се смея, секунда преди да започна, съм знаел защо се смея. А сега смехът ми се откъсна от гърлото, сякаш не се засмях, а се покашлях. Отначало чух този смях, а едва след това разбрах, че съм се засмял. И все пак той не избяга!

Отворих вратата. Казах: „Заповядай!“ — и кимнах към входа, но веднага си спомних, че това не е човек и трябва някак да му обясня, че го каня, с никакви жестове може би... Но се оказа, че не трябало. Той ме разбра. Бавно тръгна към къщи, без да сваля очи от мен, а аз чувствувах, че лъвът ми се доверява и знае, че нищо лошо не го очаква в нашата къща. Той се качи по стъпалата, дървените стъпала заскърцаха под лапите му, и се приближи до вратата. Преди да влезе, вдигна глава и още веднъж ме погледна дали правилно ме е разbral. Аз още веднъж кимнах.

У дома на първия етаж имаме много голямо анtre. Ние му казваме анtre, а пък моята леля, когато идва при баба миналата година, каза, че това не е никакво анtre, ами хол. Удобен голям хол. Може и наистина да е хол, но ние с баба, след като леля си отиде, отново започнахме да му казваме, както по-рано. Това анtre е много голямо и удобно. И напълно би се смятало за стая, ако не беше дървената стълба за втория етаж, където е татковият кабинет и двете стаи — бабината и моята.

А сега нашето анtre ми се стори много малко и тясно. Като че ли цялото нашир и дълж го зае лъвът. Отначало той се приближи до стълбището за втория етаж и погледна нагоре, после се приближи до вратата на кухнята, но не влезе вътре, сигурно разбра, че от кухнята ще трябва да излиза заднешком. У дома в антрето подът никога не е

скърцал, а сега всички дъски до една, на която и да стъпеше лъвът с лапите си, започваха незабавно да скърцат най-различно, всяка по свой начин. Той отново отиде до стълбището, сигурно с нещо му хареса, помириса първите няколко стъпала и легна под него на пода. Сложи си главата на предните лапи и притвори очи не ги затвори съвсем, а остави тясна цепнатинка, сякаш вече нямаше сили дори да зажуми. И изведнъж въздъхна. Въздъхна издълбоко и тъжно, сигурно не що си спомни или си помисли какво ще стане сне го. Аз знам, че животните за нищо не могат да мислят, дори лъвовете, затова са и животни, а не хора, но тази вечер ми се стори, че този лъв мисли и мислите му са за нещо много тъжно. Ужасно го съжалех, толкова нещастен вид имаше, и вече не ми изглеждаше толкова огромен, дори ми се прииска да отида и да го помилвам. Влязох в кухнята и погледнах в хладилника. Там в кутията за месо имаше говежда кайма, баба смяташе сутринта да опече баница с месо. Извадих каймата от кутията, тя всичката се събра в двете ми шепи, затворих с крак вратичката на хладилника, и я занесох на лъва. Каймата беше много студена, просто ледена, и си помислих, че може би лъвът няма да иска да яде студено месо, нали е лъв, тропически звяр, а не никаква полярна мечка, за да яде ледено месо. Сложих каймата пред него направо на пода, реших, че в крайен случай ще я изяде поне след половин час, когато се размрази. Той леко си отвори очите, без да става, протегна се към месото и то моментално изчезна. Само розовият му език се мярна и месото като че ли в земята потъна. Дори челюстите си не размърда. Веднага го глътна, после стана, и ме погледна. Отидох още веднъж в кухнята. В тигана имаше пържени картофи и парче месо в замръзнала мазнина, сигурно татковата вечеря. Занесох му го заедно с тигана, той изяде всичко, а тиганът се въртеше под езика му напред-назад по паркета, като навита играчка. Аз още веднъж надникнах в хладилника, но освен плодове, компот и сирене нямаше нищо друго. Сиренето — една бучица обикновено сирене и няколко парченца холандско — му го занесох за всеки случай. Обикновеното сирене не го яде, само го помириса, а холандското започна предпазливо да го дъвче, но изразът му беше много недоволен.

След сиренето отново се зае с тигана, макар че беше така облизан, като измит с гореща вода и сапун, дори дървената дръжка облиза. Езикът му беше толкова широк, че закриваше целия тиган.

Тиганът вече не се въртеше, а се удряше в паркета, и аз си помислих, че по-бързо трябва да се кача горе и да кажа на баба, че у дома има лъв, иначе може да се събуди от тракането и да го види. А не е шега работа, стар човек, още сънен, да види в къщата си лъв. Пък и не само стар човек, ето например Стьопа Очински и досега заеква, защото, когато бил във втори клас, някакво куче на улицата до училище искало да го ухапе. То само искало, а той такъв вой надал, че кучето избягало нанякъде и оттогава никой не го е виждал край училището. Евтух разправя, че това куче сега също заеква, дори повече, отколкото Стьопа, толкова го е изплашил с рева си. Цялото училище тогава изскочило на улицата. Евтух казва, че кучето изобщо нямало намерение да хапе Стьопа, просто се спуснало с весел лай към него, за да му даде малко баничка, това било през междучасието, а той от страх не схванал каква е работата и още разбраł не разбраł, веднага започнал да заеква, и досега не може да спре. Може Евтух да си измисля всичко това, но аз също се съмнявам, че кучето е искало да ухапе Стьопа, никога никого не е хапало дотогава и изведнъж, виждате ли, поискало да ухапе Стьопа, най-тихия човек в училище. Още от първи клас той беше много спокoen и добър!

Качих се горе и на пръсти минах по коридора до бабината стая. Вратата беше отворена. Влязох вътре. Прозорецът само беше отворен и в стаята беше светло от лунната светлина. Светлина падаше и върху лицето на баба. Тя дишаше съвсем безшумно, а лицето ѝ беше от добро по-добро, дори ми се стори, че се усмихва закачливо — тя, когато говори с мен, често се усмихва с такава усмивка. Може би в това време ме сънуваше. Нищо странно няма в това, ние с баба понякога се сънуваме и на сутринта непременно си разказваме сънищата. Напълно е възможно и сега да ме сънува. На кого другого ще се усмихва така, дори насиън?

Никога по-рано не бях виждал баба, когато спи. Денем през цялото време с нещо е заета, ходи нагоре-надолу, непрекъснато е на крак, не се спира на едно място. Дори когато вари сладко, никога не се заседява до тавата и често ме моли да го наглеждам да не изкипи. И защото непрекъснато щапука насам-натам, сладкото ѝ често изкипява и после тя много се ядосва. И когато обядваме, по десет пъти ще стане от масата, ту за едно, ту за друго, а на мен не ми разрешава. Казва, че когато човек се храни, не бива с нищо да се отвлича.

Сега тя дълбоко спеше и дори не можех да си представя, че през деня е толкова пъргава. Освен това се учудих, че баба е толкова малка — цялата се беше събрала в едното ъгълче на кревата, никога досега не бях забелязал, че е толкова мъничка и стара. Отказах се да я будя, но още малко постоях в стаята ѝ, защото обичам моята баба, денем не си спомням за това, кой знае защо, денем нямам възможност да мисля над такива неща, непрекъснато имам някаква работа, а ето сега силно почувствувах, че много я обичам и освен това, че много я съжалявам. Странно, че така почувствувах, никога не съм съжалявал баба, пък и няма за какво да я съжалявам, тя дори нито веднъж не е боледувала, а сега, без каквато и да е причина ми стана много мъчно за нея.

Реших да заключа вратата, та баба, ако случайно се събуди, да почука; тогава ще ѝ отворя и ще ѝ обясня каква е работата, още докато сама не е видяла лъва, но после си спомних, че вратата не може да се заключва, защото у дома няма ключ нито от една врата, освен от входната. Тогава взех една вратовръзка от купчината таткови вратовръзки, оставени на масата — баба ги беше приготвила да ги глади — излязох в коридора, внимателно притворих вратата след себе си и с тази вратовръзка вързах здраво дръжката на вратата за тръбата на парното.

Лъвът седеше на същото място. Вече беше оставил тигана на мира и сега дремеше. От време на време си отваряше очите, премляскваше, помръдваше устни и ме гледаше. Малко учудено ме гледаше, вероятно недоумяваše защо не си лягам, и отново заспиваše. Но аз непременно трябаше да дочекам баща си, за да му отворя вратата и да го предупредя, че вкъщи има лъв!

А пък, да си призная, дори не беше там работата. На мен не ми се спеше, ама никак не ми се спеше, ни най-малко. Нищо не ми се искаше, само да седя ей така и да гледам лъва, който лежеше срещу мен и дремеше. Единственото, за което съжаляваш, беше, че децата от нашия клас не ме виждат. Защото после и да им разказвам, няма да ми повярват! Някои ще повярват, Димка, да речем, наистина ще повярва, но други, Евтух например, за нищо на света няма да повярват. Много жалко, че точно когато трябва, никой не те вижда. А когато не трябва, непременно някой ще довтаса. Както тогава, когато с приятеля на Евтух се търкаляхме по асфалта и Ленка моментално дотърча — точно в най-лошия момент. А сега спи.

Колко хубаво щеше да бъде, ако сега Ленка беше тук! Просто чудесно. Бих искал винаги да бъдем заедно — лъвът, Ленка и аз. И непременно и баба. Да живеем някъде в гората, да си построим къщичка, и аз с нашия лъв всеки ден да ходя на лов, да убиваме с него антилопи и биволи, а Ленка и баба да ни чакат вкъщи. Всички в гората да се страхуват от нас — всички диви и людоеди, тигри и другите. Лъвове. А някога, ако откраднат Ленка и вече се канят да я изядат, ние с лъва да отидем и да я спасим. Колко ще се радва тя, когато избием всички и я спасим.

А ако баща ми дойде? Ако дойде, нека поживее два-три дни у дома, ние всичко ще му покажем — и гората, и нашия лъв, а после нека си отива. Той сигурно ще съжалява, че няма да настояваме да остане, но ние няма да го молим, И без него ще ни бъде добре...

На улицата започна да се разсъмва, погледнах часовника... Пет без четвърт, а вече се развиделява. Чудна работа, съмва се, когато луната е още на небето. За първи път виждам такова нещо. Интересно, дълго ли ще продължи така? Когато изгрее слънцето, тя сигурно ще изчезне, само да погледна кога трябва да изгрее днес слънцето. Станах и отидох да видя календара, той виси над телевизора до стълбището. Откъснах листчето с вчерашна дата и тъкмо се канех да видя кога изгрява слънцето, лъвът изведнъж скочи! Скочи, сякаш досега не дремеше спокойно. И стои, а в гърлото му нещо клокочи, сякаш ври водата в казана с дрехите, само че още по-силно. Отначало дори не разбрах защо скочи, но после ми стана ясно — по улицата покрай нашата къща мина някакъв автомобил, първият автомобил тази сутрин, а това, кой знае защо, не му хареса. Той продължаваше да стои прав и докато се чуваше автомобилът, в гърлото му всичко клокочеше. А когато отмина и всичко затихна, той се успокои, отново легна и затвори очи. Но в гърлото му още известно време продължаваше нещо да клокочи. Все по-тихо и по-тихо, докато съвсем престана. Той легна и спокойно задряма, сякаш нищо не е било, а на мен какви ли не мисли ми минаха през главата заради неговото неочеквано скачане и ръмжене. И започнах усилено да размишлявам. Щом така се разяри само от тона, че по улицата случайно мина някакъв автомобил, какво ще стане, когато се върне баща ми — неговата кола спира съвсем близо, просто пред входа.

Ясно защо така се разярява — вече два дни го преследват и все с коли. А другия лъв, който заедно с него е избягал, вече, са го убили, аз самият чух през нощта. Ето защо се разярява. Но докато разбере, че не са дошли, да го убиват, а просто човекът се прибира вкъщи от работа, той, дявол знае, какво може да направи! И никаква възможност няма да му обясня, че татко скоро трябва да си дойде. Та той от страх може да скочи от прозореца и да избяга, а на улицата през деня непременно ще го убият рано или късно. И освен това си помислих, че въпреки всичко никой няма да разреши този лъв да живее у дома — и баща ми ще бъде против, и баба, така че сигурно ще трябва да го дадем в зоологическата градина, та нали дресърът каза, че двата избягали лъва трябва да се дадат в нашата зоологическа градина, така е по-добре. Просто направо от нас да го откарат в зоологическата градина, докато не се е случило нещо. И много добре, че са решили да го предадат в нашата зоологическа градина. Ти е съвсем близо до нас и всеки ден ще ходя да го виждам, може би в клетката при него ще ме пускат. Веднага си личи, че добре се отнася към мен. А тъкмо сега е време да го откарат, докато хората не са се събудили и не са започнали да пречат. Трябва да дойде някакъв камион с клетка и да го вземат. Разбира се, по-лесно би било, ако останеше у дома, но това наистина е невъзможно... Отначало реших да видя в указателя номера, да позвъня в цирка и да им кажа да дойдат да го вземат, но се отказах, спомних си, че сега е още много рано и сигурно никой няма в цирка. А освен това и да има някой, той може да не ми повярва, нали по гласа ми веднага се разбира, че не съм голям. Тогава реших да позвъня на баща си в службата, може би той е още там, и да му разкажа всичко, както си е, а той вече веднага ще намери и в цирка, и в зоологическата градина онези, които трябва да се занимават с тази работа. И още щом набрах номера, веднага вдигнаха слушалката. Само че обикновено се обажда женски глас: „Приемната“, татковата секретарка се обажда, пита кой иска да говори и едва тогава го свързва с него. Така е, когато звъниш през деня, а през нощта още никога не съм звънял на татко, но сега чух как един мъжки глас каза: „Дежурният в градската милиция капитан Карташ!“. „Добър вечер!“ — поздравих аз и казах, че се обажда синът на полковник Дагкесамански, и го помолих да ме свърже с татко.

Според мен той се учуди, че звъня по това време, но нищо не ме попита, а каза, че полковника го няма, че е излязъл в полунощ на

операция и още не се е върнал. Веднага се досетих каква е тази операция, та нали още не са намерили втория лъв. Помолих го да ме свърже с телефона в татковата кола. Той каза: „Тъй вярно“, после позвъни някъде — аз чухах как говори по втория телефон — и каза да го свържат с колата на полковника. Тъкмо се чудех защо помоли него да свържат, а не мене, когато в слушалката нещо протрака и чух гласа на баща си: „Слушам“. И преди да успея да заговоря, дежурният капитан на един дъх доложи:

— Говори капитан Карташ. С полковник Дагкесамански иска да говори синът му.

— Татко — казах аз и мълкнах. Просто не знаех откъде да започна.

— Какво се е случило? — попита баща ми.

— Нищо не се е случило — казах аз. — Всичко е наред.

— А защо не спиш? Къде е баба ти?

— Тя спи — отговорих аз. — Отдавна спи и пито веднъж не се е събудждала. Затворих я в стаята. — Казах и веднага съжалих — не трябваше да започвам с това. Разбрах го веднага, защото баща ми мълкна от изненада; и аз мълкнах, съвсем не можех да измисля как да започна разговора.

— Защо си затворил баба си?

— За да не излезе и да не се уплаши.

— От какво да се уплаши? Слушай, веднага ми кажи какво става там. Първо, откъде се обаждаш?

— От къщи. От антрето.

— А от какво може да се уплаши баба ти? Казвай всичко.

— От лъва може да се уплаши — отговорих аз и веднага ми стана по-леко да кажа останалото. — Страхувах се, че ще се уплаши от лъва, той седи тук много мирно в антрето под стълбището, а тя не знае, че той е мирен, и може да се уплаши, ако изведнъж го види. Затова я затворих.

— Ти това сънувал ли си го? — попита татко. Какво общо има тук лъвът?

— Не съм го сънувал — казах аз. — Честна дума! Този лъв седи у дома в антрето доста отдавна, аз вече го нахраних, сега лежи и дреме, а пък аз ти позвъних, за да се обадиш в зоологическата градина

и да ги помолиш да дойдат и да го откарят там, докато всички хора не са се събудили и отново не са го изплашили.

Баща ми сега ми повярва, просто по гласа му почувствувах.

— Можеш ли да стигнеш до вратата? — попита баща ми и без да дочака моя отговор, каза: — Остави слушалката, опитай се да се промъкнеш до вратата и да излезеш навън. Само не се страхувай, и най-важното, не бързай. Помъчи се да заключиш вратата след себе си, ако ключът е на нея, ако не е, не се бави. По-бързо! Върви у съседите! Само не се страхувай. И в никакъв случай не бягай. В никакъв случай. Или не. До кухнята ти е по-близко. По-добре се затвори в кухнята. Можеш ли да идеш до кухнята?

— Татко — казах аз, — ти така говориш, защото още не си го видял. Нищо опасно няма. Този лъв е — съвсем мирен и вече свикна с мен. Моля ти се, позвъни в зоологическата градина...

— Прави онова, което ти казвам! Не спори, а по-бързо отивай в кухнята. Много те моля — прави само това, което ти казах. Много те моля. Върви в кухнята. И в никакъв случай не излизай оттам, каквото и да се случи. По-бързо! Аз идвам!

— Но ти не знаеш — казах аз. — Той е много изплашен. Ако аз се махна, той, когато се върнеш, ще си помисли, че са дошли да го убиват, и може такива бели да направи!... Аз ще те почакам в антрето, а ти по-добре не идвай с колата много близо до къщи.

— Върви в кухнята! — закрещя баща ми.

Никога не съм го чувал така да крещи, дори гласът му изведнъж секна.

— Веднага отивай в кухнята! Много те моля! Върви. Щом дойда, ще видим. Само не излизай в антрето. Много ти се моля. Застани зад хладилника и не се приближавай до вратата — и тракна слушалката.

Аз оставил слушалката и седнах на бабиното кресло. Лъвът поотвори очи, когато заскърцаха дружините, и после отново ги затвори. А аз, още, щом седнах в креслото, то е много голямо, с мека кожа, с много висока кръгла облегалка, и човек целият потъва в него, още щом седнах, и изведенъж ми се доспа, просто нямах сили, клепачите ми сами започнаха да се затварят и само се мъчех да ги държа отворени. Дори за лъва забравих, само гледах някак да изтрай, да не заспя до завръщането на татко. Но въпреки всичко съм задряпал. Защото изведенъж ми се стори, че става нещо страшно. Сякаш на

главата ми със страшен шум се сгромоляса таванът, а може би стана и нещо още по-лошо. Просто се разтресох в креслото, но нищо не можех да разбера, защото бях още сънен. После изведнъж всичко си спомних. Лъвът вече не спеше на пода. Той стоеше, опнал цялото си тяло, и кожата му потрепваше, сякаш го удряше ток, а опашката му се мяташе ту на една страна, ту на друга, като всеки път крайчето го удряше по хълбока. А устата му беше така зинала, като че нарочно я бяха разтегнали. Всичките, му зъби се виждаха и небцето — розово, на тъмни ивици. А от гърлото му такъв рев се разнасяше, сякаш в тоя лъв всичко ще се разкъса от ненавист и страх. И цялата кожа на муцунаата му потреперваше, особено под мустаците, просто се събираще на буци, а очите му бяха разширени и горяха с жълт пламък. Разбрах каква е работата, когато чух как на улицата тракна врата на кола. Отначало една, а после още няколко. А аз помолих баща си да не идва с колата близо до къщи. Сега лъвът, разбира се е решил, че хората, които са го преследвали, са дошли да го убиват. Чух на стълбите стъпките на баща си, аз веднага ги познавам, и тръгнах към вратата, за да отворя и да го помоля по-добре да не влиза, докато не дойде камион с клетка. Почувствувах, че лъвът може от страх да се нахвърли върху баща ми, ако той изведнъж влезе в стаята. А лъвът продължаваше да реве, и от този рев задрънчаха всички стъклца. Отключих вратата и тя изведнъж се отвори, защото силно я бълснаха отвън. На прага стоеше баща ми, имаше бледо, много бледо лице, сякаш капка кръв нямаше в него, а зад гърба му съвсем бегло ми се мярнаха още няколко души във военна и милиционерска униформа. Но всичко това видях никак само с крайчеца на окото си, а онова, което видях веднага, бяха автоматите. Всички държаха в ръцете си автомати. И веднага се досетих, че са дошли да убият лъва. Сигурно мислят, че той е свиреп, опасен лъв, който трябва незабавно да бъде убит. И освен това разбрах, че те моментално ще го убият, само след секунда, и ще го убият още преди да успея да им разкажа, че той няма намерение никого да напада.

— Татко, не стреляй! — закрещях аз с всичка сила, за да надвикам рева и отблъснах настрани от лъва дулото на автомата. — Не го убивай!

Но той дори не искаше да ме чуе. По очите му видях, че ей сега ще натисне спусъка на автомата.

— Бързо навън! — извика баща ми.

Той ме хвана с лявата си ръка и ме дръпна към изхода, но аз успях да се измъкна и ръката му се плъзна по рамото на куртката ми. С мъка се задържах на крака и побягнах от баща си, преди да успее да ме хване още веднъж. Изтичах на средата на антрето и застанах между, него и лъва. По-близо до лъва, почти до него.

Аз чувствувах, че мразя баща си, че той нищо, не разбира. Ненавиждам го за това, че дори не желае да чуе какво искам да му кажа, за това, че винаги му е било безинтересно всичко, което аз мисля и искам да му кажа. Дори стиснах зъби от ненавист. От тази ненавист ми се прииска с всички сили да закрещя. Но не закрещях, а само му казах:

— Остави ни на мира! Какво искаш от нас? Мразя те! По-добре теб да застрелят, отколкото лъва! — Аз не крещях, дори това му го казах не много високо, но той всичко чу, всяка дума, въпреки че лъвът продължаваше да ръмжи.

Баща ми се обърна и излезе, като затвори пътно вратата след себе си. Но преди да излезе, постоя минутка и ме погледна така, сякаш ме виждаше за първи път през живота си. Много странно стана лицето му. Виждаше се, че изобщо престана да мисли за лъва, а нещо друго се появи в ума му. Много странно лице имаше баща ми, преди да излезе.

А след като излезе, веднага си помислих, че никой друг не е разговарял така с него, и освен това си помислих, че той никога няма да ми прости. И макар че ми беше безразлично дали ще ми прости, или няма да ми прости, кой знае защо, изведнъж заплаках. Отидох, седнах в креслото и заплаках.

А лъвът продължаваше да ръмжи и цялото му тяло потръпваше и се гърчеше, сякаш вместо кости имаше стоманени пружини като в бабиното кресло, които се гънха вътре и току издуваха кожата на разни места. А опашката му продължаваше да го удря по гърба и по хълбоците, сякаш лъвът искаше да престане да ръмжи, но просто не можеше да спре и затова се ядосваше и се пляскаше колкото може с опашката си.

Той започна да ръмжи още по-тихо, струва ми се, взе да се успокоява, и тогава чух викове и чукане на втория етаж. Та това е баба! Събудила се е и сигурно страшно се е уплашила.

Съвсем бях забравил за нея! Лъвът веднага мълкна и започна да гледа нагоре, сигурно много се озадачи. Аз тръгнах към стълбището,

дори изкачих две-три стъпала, но спрях. Помислих си, че докато се кача на втория етаж и освен това се позабавя, докато отворя завързаната врата, може да убият лъва, без дори да влизат в стаята, направо от прозореца. Та те не стрелят в него само защото се страхуват да не улучат мен. А ако аз не съм тук, незабавно ще го надупчат с автоматите. Нали всички мислят, че щом ръмжи толкова свирепо, значи е кръвожаден, съвсем непоправим, и иска да нападне първия човек, когото срещне. Помислих си, че баба няма много да ми се разсърди, когато ѝ разкажа всичко така, както си е било. Отначало ще помърмори, както винаги, без това няма да мине, но после ще се успокои и всичко ще разбере. Защото баба е много справедлив човек и ще разбере, че не съм имал никакъв друг изход. Но въпреки това много се притеснявах за баба и много съжалявах, че я затворих, а не ѝ казах веднага за лъва. После чукането престана и аз чух, че някой отвън извика на баба и тя отговори.

За какво говориха, не можах да разбера — гласовете не се чуваха добре, защото прозорецът на бабината стая гледа към улицата, а тя е от другата страна на къщата.

Лъвът съвсем мълкна, но не легна. Стоеше неподвижно и се вслушваше в звуците отвън. А аз седях в креслото и си мислех какво да правя по-нататък, но нищо не можех да измисля. Страхувах се да изляза от вратата, защото знаех, че веднага ще ме хванат, ще ме отведат настрана и тогава край на всичко.

И все пак реших да позвъня на „справки“ и да разбера телефона на зоологическата градина — сигурно вече някой е отишъл на работа. Да им позвъня и да им кажа да дойдат за лъва. В края на краищата, ако не им е жал за него, поне да помислят, че лъзовете струват много скъпо и че е по-добре, вместо да купуват за зоологическата градина нов лъв, да се опитат да спасят този. Намислих си вече всички думи, които ще кажа на хората от зоологическата градина, и отидох до телефона. Взех слушалката и набрах 09, ала изведнъж нещо ми се стори странно. Тъй като си намислях първите изречения, не можах веднага да разбера, още щом вдигнах слушалката, че телефонът не работи — нямаше сигнал. Отначало си помислих, че съвсем не ми върви, толкова не ми върви, че няма накъде повече, но после се досетих, че баща ми е заповядал да изключват телефона — досетил се е, че ще позвъня в зоологическата градина, защото, нали сам му казах, че

трябва да позвъни — и го е изключил. Тогава окончателно разбрах, че въпреки всичко баща ми ще направи така, както иска той. Както винаги. Разбрах, че непременно ще убият лъва и няма никаква сила, която да го спаси от смъртта. Отидох при него. Приближих се съвсем близко, а той ме гледа, без да помръдне и колкото повече се приближавах, толкова повече се разширяваха жълтите зеници в очите му. Той сигурно се чудеше защо се приближавам към него. Та нали през цялата нощ само веднъж отидох при него — когато му донесох храна от кухнята. Сложих ръка на гърба му и почувствувах, че целият трепери като мокро кученце. Разбрах, че трепери от страх, защото също е почувствува, че за него вече няма никакво спасение. И тогава аз отново заплаках, никаква полза нямаше от това, че заплаках, но съвсем не можех да се сдържа. Защото ми стана ужасно мъчно за него.

Той ми повярва, че мога да го спася, и сигурно само затова дойде вкъщи, когато го повиках през нощта, а сега видя, че съм го изльгал. И само заради това аз стоях до него, за да разбере, че не съм го изльгал, че в нищо не съм виновен пред него. А той продължаваше да трепери и кожата на гърба му беше гореща, гореща, дори на пипане ми се струваше, че няма козина по нея, толкова беше гореща и тънка. И изведнъж той отвори уста, изскимтя тънко и жално, прозина се продължително и траквайки със зъби, я затвори. Стори ми се, че ако дойдат сега да убиват този лъв, той дори няма да помръдне, сякаш в тялото му не е останала нито капка сила, толкова мъка и страх имаше в това, как се прозина.

Помня подробно всичко, което стана в нашата къща през онази нощ преди и след това, но не мога да си спомня нито една дума от онези, които казах на лъва, докато стоях с него и го милвах по гърба. Все се опитвам да си спомня какво му казах, но нищо не излиза, макар че много дълго му разказвах нещо, а може би и не съм му разказал, а просто съм го успокоявал. Съвсем не мога да си спомня нито една дума. Помня само, че изведнъж ми стана много студено, въпреки че сутрин в антрето е много топло, дори горещо, а бях с куртка, но въпреки това зъзнах, и аз също целият треперех и ми беше много трудно да говоря, защото всеки път трябваше с мъка да си отварям устата, толкова силно ми се бяха схванали челюстите.

Реших, че няма да изляза от антрето; каквото и да ми говорят, и ще остана с лъва докрай.

Само се чудех защо зад прозореца престана всяка къв шум; нито гласове се чуваха, нито стъпки. Единствено на улицата, и то немного близо, а по-надалеч, се чуваше шум на мотори. И освен това някакъв неясен и непонятен шум, сякаш на едно място се бяха събрали множество хора и всички едновременно тихо разговаряха за нещо. Ала на мен всичко ми беше съвсем безинтересно и не ми се искаше да мисля, че някакви хора са се събрали рало сутринта на нашата улица. Но се оказа, че съм се излъгал. На улицата наистина се била събрала огромна тълпа. За това после ми разказваха Ленка, Димка и Вовка, пък и не само те — всички деца ми разказваха.

Не ми е ясно откъде изведнъж са научили, че лъвът се намира в нашата къща, но тази сутрин тук се бил съbral целият град. Дори движението в района напълно спряло, защото нашата улица била задръстена с различни автомобили — „Бърза помощ“ пожарни коли и, разбира се, милиционерски.

Вовка разказваше, че всички искали по някакъв начин да помогнат и давали различни съвети как да ме спазят, въпреки че хората били сигурни, че лъвът отдавна ме е разкъсал на малки парченца.

Всички се учудвали защо войниците и милиционерите, вместо да нахълтат в къщата и да убият лъва. Стоят неподвижно и нито един не се приближава до къщата на повече от десет-петнадесет крачки.

И баща ми стоял неподвижно. През цялото време стоял неподвижен и мълчалив, след като заповядал да обкръжат къщата и никого да не пускат наблизо.

Вовка разказваше, че баща ми заговорил отново едва когато от прозореца се чули виковете на баба. Той заповядал на пожарникарите да се приближат до къщата с една своя кола и да спуснат баба долу на улицата. Вовка каза, че той не чул за какво говорила баба с баща ми, твърде далече били от него, само видял, че баба, след като поговорила с баща ми, изведнъж се спуснала към къщи, но татко я спрял и й казал нещо, само няколко думи, след което баба се спряла и започнала да плаче, а баща ми известно време я гледал, после поклатил глава и се отдръпнал настрани. Някакъв военен хванал баба подръка и така до края стоял с нея. Искал да я отведе настрани и да я сложи да седне в някаква кола, но баба за нищо на света не се съгласявала. Всички хора стояли и се чудели защо не се предприемат никакви мерки, някои дори се възмущавали гласно и казвали, че това е ужасно безобразие, и

питали военните защо, вместо да идат и да спасят от сигурна смърт момчето, стоят, без да се помръднат, сякаш днес е празник и чакат началото на парада.

Военните казвали, че не са им давали друга заповед, а без заповед, то се знае, никой няма право да действува. Но хората не се успокоявали, докато един лейтенант не излязъл от търпение и не предложил на всеки от онези, които се възмущавали — казал, че просто по изключение ще разреши — да мине кордона и да зададе всички тези въпроси на полковник Дагкесамански, който единствен има право тук да заповядва.

Когато се изяснило, че не се намира нито един желаещ да поговори с баща ми, всички престанали да се възмущават и зачакали какво ще стане по-нататък.

Но баща ми стоял мълчалив, само от време на време поглеждал часовника си.

А аз така си и стоях до лъва и през всичкото време нито веднъж не се отдалечих от него, струваше ми се, че е изминал цял ден, а се оказа, че само един час е изтекъл или малко повече от час. Много дълго беше тихо, дори загубих представа колко време е изминало. А после чух как до къщи спря камион, съвсем наблизо, и веднага след това зад вратата, просто на външната площадка, разнесоха тежки удари: сетне разбрах, че войници съборили перилата на нашето стълбище и ги отмести ли настани. Още известно време се чуваше отвън непонятен шум и тракане, а после вратата се отвори, но аз видях, че не се отвори както обикновено към площадката, а към някаква дълга тясна клетка, по каквите клетки коридори зверовете в цирка излизат на арената. Само че другият край на клетката не излизаше на арената, а се свързваше с друга клетка — по-голяма, сложена на един камион, който бяха долепили със задната му част пътно до нашата площадка. А иззад клетката надничаше същият оня дресъор и приветливо се усмихваше, само че не знам на кого — на мен или на избягалия от него лъв. И нищо друго нямаше пред къщата. Аз специално отидох до вратата и погледнах през прътите навън. Само камионът беше там и дресъорът до него. Дресъорът няколко пъти повтори на лъва някакви думи на чужд език, ние в училище учим английски, но това не беше английски. Ала аз въпреки това разбрах, че дресъорът моли лъва да иде в клетката и му обещава различни приятни неща. Така се и оказа —

той измъкна от чантата, която държеше, парче месо, набоде го на желязно копие, промуши го през железните пръти до вратата и започна плавно да го размахва, повтаряйки същите подканващи думи. Но всичко това съвсем не действуваше на лъва, дори напротив, защото, макар и да продължаваше да стои под стълбището, отново мускулите под кожата на муцуната му заиграха. Той и този път се озъби и нещо пак заклокочи в гърлото му.

Дресьорът все повтаряше и повтаряше с любезен глас същите думи, сигурно беше убеден, че рано или късно ще подействуват на лъва.

Аз също много исках да му подействуват, защото се страхувах, че ако лъвът не влезе в клетката и я откарат празна, тогава вече нищо хубаво не го очаква. И също започнах да го моля да отиде в клетката, започнах да го моля с най-обикновени думи, но на дресьора това не се хареса, той сигурно си помисли, че с намесата си развалям работата, и макар че не преставаше да говори на лъва, усмивката от лицето му изчезна и той се намръщи. А аз дори не успях да забележа кога лъвът пристъпи и бавно тръгна към вратата. Вървеше, ниско навел глава, и опашката му беше подвита едва ли не до корема. Към мен нито веднъж не погледна. На месото не обрна никакво внимание и макар че то, въртейки се на края на копието, му препради пътя, той просто го отмести с чело и премина през клетката коридор към камиона.

Аз дори не му се обидих, че не пожела да си вземе довиждане с мен, пък и разбирах, че това е лъв и откъде ще знае един лъв, че трябва да си вземе довиждане. А на мен сякаш планина ми се свлече от плещите, когато го видях в клетката и разбрах, че сега тук ще дойдат хора; не ми се искаше да мисля за това, защото ужасно много ми се доспа...

И дори не забелязах кой влезе пръв в стаята, когато махнаха клетката от площадката.

Само видях, че цялата къща се напълни с хора — и познати, и такива, които виждах за първи път. Тук имаше много деца от нашето училище, и Ленка беше, и Димка с Вовка, но всички те се притискаха до стената и не се приближаваха до мен, сякаш бяхме непознати. Дори учители бяха дошли. Аз много се учудих на това, защото в нашето училище нито един учител не е закъснявал за час, а онази сутрин всичките сигурно бяха закъснели, но, кой знае защо, никой не се

тревожеше, никой не бързаше да тръгва от нас. Виждаше се, че много народ се тълпи пред входа и на двора. Всички имаха радостни лица, и всички нещо ме питаха или говореха нещо, но аз изобщо нищо не чувах, защото видях как през вратата влезе татко.

Той идваше към мен и всички му правеха път, а аз през това време си мислех, че ей сега ще започне най-неприятното, макар че дори не можех да си представя какво ще ми каже за онова, което му наговорих днес.

Прииска ми се да избягам някъде по-надалече, само и само да не се срещам с баща си, толкова ми стана страшно.

Ала той се приближи до мен и ме погледна, сякаш искаше нещо да ми каже, дори помръдна устни, но нищо не каза, а изведнъж, още преди да съм успял нещо да разбера, се наведе, сграбчи ме с ръце вдигна ме и ме притисна до себе си. Притисна лицето си до моето и стоя така със затворени очи, без да говори нищо. Аз също мълчах, защото съвсем не можех да разбера защо така, без каквато и да е причина, ме вдигна на ръце. Та той никога не ме беше вдигал на ръце И не ме беше прегръщал! Дори и след онъ единствен срок, когато по всички предмети в училище и в музикалната школа имах само отличен! А днес изобщо не разбирам защо ме взе на ръце, още повече пред чужди хора. Мислех си за това и гледах лицето на баща си, за първи път го виждах толкова близко. Гледах и се чудех, че е толкова уморено и дори измъчено, личеше си, че и очите му са измъчени, въпреки че бяха затворени. Той стоя така много дълго, и всички наоколо стояха и мълчаха, но на никого не се стори, че ме държи на ръце толкова дълго.

И освен това успях да си помисля, че моят татко сега има много добро лице, само си помислих и веднага престанах, защото се оказа, че за нищо не ти се иска да мислиш, когато баща ти те държи на ръце и те притиска към себе си. Никога не съм мислил, че това е толкова приятно и че на душата ти става безкрайно спокойно и топло. Дори не можех да си представя, че е толкова невъобразимо приятно! А после при нас дойде нашата баба.

[1] Физхармониум — клавишен инструмент с мехове, прилича на пиано. — Б.пр. ↑

ЗА ВСИЧКО ХУБАВО — СМЪРТ

Разбира се, ако не беше тази проклета раница, животът изведнъж щеше да стане много по-приятен. Какво ти по-приятен! Животът изведнъж щеше да стане прекрасен, дори може да се каже, щастлив и привлекателен. Та това не е слънце, а просто пожар в ясното небе. Въпреки че всъщност слънцето пак би си останало. Сякаш някой беше насочил увеличително стъкло към главата ми, точно към темето, и не го маха, а чака да види какво ще стане. Главата ми толкова се беше нагряла, че нито един комар не долиташе по-наблизо — сигурно от страх да не се опари. Само че интересно защо човек е така странно сътворен, отвън целият е мокър, вече пот залива очите ти, от върха на носа ти капе на земята, а езикът и зъбите ти са съвсем пресъхнали. Дотолкова всичко ми е пресъхнало вътре, че чак гърлото ме засърбя. Ако се помъча, може да събера малко слюнка, но и тя на вкус е една такава лепкава и горчива. Докато не я изплюеш, кой знае защо, си мислиш, че има зелен цвят. Пък на пътеката изобщо краят ѝ не се вижда, все върви нагоре. Нито веднъж, от както сме излезли от лагера, не е тръгнала по равно — само нагоре, и с всеки километър става все по-стръмна и по-стръмна, все по-нагоре по планините се изкачва, и то по кои планини? По Малкия Кавказки хребет, добре поне, че не е по Големия, оня сигурно е още по-лош. А до прохода остават десетина километра — не по-малко. Просто ми се иска да се просна на земята и да затворя очи, вече нямам никакви сили да пъпля нагоре, та човек не е нито въжена линия, нито зъбчата железница! Освен това ужасно ми се иска да сваля раницата от раменете си, да я хвърля в пропастта отляво и да видя как ще се пълосне долу на камъните. Дори за трицветното фенерче и за фотоапарата не ми е жал. И защо ли тръгнах с тях? Трябваше както всички да се кача на автобуса. След два часа щях да съм си у дома. Освен това и въкъщи ще ям бой, няма да ми се размине! Мама веднага ще каже, че последния ден преди завръщането ни в Баку цялата й почивка съм отровил. Още щом види, че ме няма в автобуса и Димка й предаде, че я моля да не се тревожи и че довечера ще се

върна, тя веднага ще се притесни и ще каже, че всички нормални деца са си тръгнали с автобуса, само аз единствен съм такъв безсърдечен, забравям за всичко на света заради собственото си удоволствие. Да можеше да види какво удоволствие е! Баща ми, разбира се, ще възрази, че нищо лошо не вижда в това, нека момчето свиква на самостоятелност, или нещо от този род, той почти винаги в такива случаи ме защищава, а мама ще каже, че вече й е дошлото гуша от самостоятелността на татко и само й се иска нормален, спокоен живот, като на всички хора, а не този кошмар, в който живее, че заради него преждевременно се е състарила и изглежда с двадесет години по-стара от всичките си приятелки. Тук баща ми ще се засмее и ще каже, че мама говори глупости, защото тя е по-хубава не само от всичките си приятелки, но и от всички жени в Баку и в Азербайджан, а може би дори и Съветския съюз. Майка ми наистина е много красива и съвсем не е стара. А говори така само защото много иска баща ми да напусне работата си. Той е морски нефтодобивник и работи в морето на изкуствените острови. Построят нов стоманен остров, татко отива с бригадата си да работи там, установява агрегата, пробива дупката, а щом потече нефтът, предава острова на експлоатационната бригада. Той вече е изградил цял архипелаг. Виждал съм го на карта. Татко все обещава да ме вземе някога при хубаво време със себе си, и би ме взел, но мама не разрешава, казва, че знае със сигурност — още щом баща ми ме вземе със себе си, веднага ще задуха нордът, а пък когато започне силен норд, на брега вече не можеш да излезеш нито с вертолет, нито с катер. Може цял месец да изкараш там. А когато е нормално времето, на всеки десет дни татко почива по една седмица вкъщи. Татко има много голяма заплата, но мама казва, че тия пари не ѝ трябват, само и само да знае, че с баща ми нищо лошо няма да се случи. И заради това тя наистина много нервничи, а когато татко е в морето и започне силна буря, по цяла нощ не спи. Но той не иска да напуска тази работа, почти за всичко се съгласява с мама, освен за това. Колкото и да го уговоря, за нищо на света не се съгласява.

Веднъж, когато татко беше в морето, на гости ни дойдоха чично Васиф и леля Сона, жена му. Чично Васиф е също нефтодобивник, завършил е институт заедно с татко, само че работи на сушата, в Сурахани. Той каза, че на баща ми предложили хубава работа в града да стане началник на отдел в Министерството на нефтената

промишленост, но татко отказал. Чичо Васиф го разказваше, разбира се, без всякакъв лош умисъл, той много уважава татко. И ако знаеше какво ще излезе, дума не би казал, защото мама, още щом чу за това, веднага пребледня и мъкна, а преди това беше много весела. Чичо Васиф и жена му ужасно се притесниха. Чичо Васиф започна да разправя, че може би невярно са му предали и най-вероятно нищо такова не са предлагали на татко, но на всички стана ясно, че се мъчи да се измъкне от положението. Виждаше се, че много съжалява, дето е започнал този разговор. Обаче всичко това е нищо в сравнение с онова, което стана след завръщането на татко. Никога не бях чувал родителите ми така да се карат. Цяла вечер непрекъснато се караха. Сигурно чак на улицата се чуваше как викаха. А после мама нахвърли никакви неща в един куфар, взе ме и отидохме при баба — при нейната майка. Татко звънеше там, но мама всеки път, щом чуеше гласа му, тракваше слушалката. А самата тя, като оставеше слушалката, започваше да плаче. Цял месец не виждах татко, много ми беше мъчно без него. После се помириха. Мислех, че съм сънувал, но после разбрах, че една нощ татко наистина е идвал у бабини. Много интересно как я е уговорил да се помирят, защото той така и не се премести да работи на сушата. Оттогава вече половин година мина, а те още нито веднъж не са се карали. И тук, на курорта, също. Цялата отпуска татко прекара с нас. Нито веднъж не каза, че трябва поне за два-три дни да замине. Само няколко пъти за половин ден отиваше от курортното селце до Кисловодск, трябваше да се обади в Баку, иначе почти през цялото време беше с нас, а това не всяка година се случва!

Ох, не мога повече! Краката ми се подкосяват от умора. Може би трябва да им кажа, че вече съвсем съм капнал. Не, не бива, разбира се. Пък и никаква полза няма да има. Ще ме нарекат очиларка, а може и да ми завъртят два шамара по врата. Пред Кама. И защо се съгласих да тръгна с тях? Аз дори не съм искал. Добре помня, че не исках и вече се канех да кажа на Алик, че няма да тръгна пеш, съвсем исках да се откажа, дори когато Сабир подхвърли, че без разрешение на майка си само на училище съм ходел. Изведнъж Камка каза: „Какво го увещавате, не виждате ли, че той самият иска да дойде с нас“. иска! Нищо не съм искал. Сам се учудих, когато казах, че ще тръгна.

А те вървят като навити. Вярно, че престанаха да говорят, вървят и мълчат, вече позапъхтени. Но те чак до прохода може да не спрат!

Нали някой пръв трябва да каже, че се е уморил. Но те ще умрат, без да си признаят — и Алик, и Сабир. И всичко това заради Камка. За всеки глупак е ясно, че и двамата са влюбени в нея. Интересно само защо Камка не се уморява? Наистина тя е едра, почти колкото Алик на височина и малко по-ниска от Сабир. С цяла глава по-висока от мен. Нищо чудно — в нашия клас всички са по-високи от мен. Но то е, защото аз още шестгодишен съм тръгнал на училище. Дори не бях навършил още шест. Отначало не искаха да ме приемат, но после все пак ме взеха по изключение, с разрешение на районния отдел на народното образование. Защото четях свободно и решавах задачите по аритметика за втори клас. Преди да ми дадат разрешение, ме проверяваха в районния отдел и там всички се учудваха, че така правилно чета. Аз и сега чета много по-бързо от всички останали в класа. Само че крия, нарочно се правя, че чета много по-бавно, защото никой не ми вярва, дори учителите не ми вярват, че така бързо чета. А на кого е приятно да го смятат за лъжец? Веднъж в училище взех от Сабир книгата „Одисеята на капитан Бъльд“ да я прочета и му я върнах на следващия ден. Той отначало помисли, че не ми е харесала, щом толкова бързо я връщам, а когато му казах, че много ми е харесала, той ужасно се ядоса и каза, че ако съм се отказал да я чета, то трябва да си призная, но да лъжа, че съм прочел такава дебела книга за една вечер, е просто нахалство. Накара ме да преразкажа цялото съдържание и на „Одисеята“, и на „Хрониката“, а когато свърших, въпреки това ме перна по врата и каза, че сигурно по-рано съм я чел, а сега просто го будалкам. Самият той я прочел за десет дни. Когато Сабир чете, лицето му става много сериозно, а устните му се мърдат. И сега, ако вземам книга от някого, държа я по няколко дни, след я прочета, едва после я връщам. Така е по-спокойно.

Изведнъж Кама се спря, пое си дъх и попита:

— Изморихте ли се?

— Не — това Алик го каза и дори поклати глава. — Аз например не съм се уморил. — Изплезил език, пък хич не се бил уморил.

А Сабир направи ужасно учудена физиономия: що за въпрос?

— А ти? — попита тя и мене. Гледа ме и се усмихва.

От тази усмивка, кой знае защо, брадичката ми трепна. Имам една такава брадичка — в най-неподходящия момент изведнъж кожата ѝ започва да потреперва. Само един път, но въпреки това отстрани

сигурно се забелязва. Аз също исках да кажа, че не съм се уморил, но Кама ме изпревари:

— И аз се уморих. Просто ми се подкосяват краката. Щом стигнем ей онова дърво, ще направим почивка. Съгласни ли сте?

Излегнахме се на тревата под сянката на дървото и беше толкова приятно, че просто нямам, думи да разкажа. После Кама извади от раницата си сандвичи с пържени яйца и моментално ги изядохме. Всеки по два. Искахме и останалите да изядем, които бяха в нашите раници, но Сабир каза, че не бива да се тъпчим преди тръгване. Още десет такива сандвича бих изял и въпреки това не бих се наси бил. Но със Сабир е по-добре да не спориш. Никого не съветвам. Поседяхме още половин час под дървото и чудесно си починахме. Всичката ни умора изчезна. Кама каза, че щом стигнем прохода на шосето, ще спрем някой камион и той ще ни закара до вкъщи. Това предложение много ми хареса, а на Сабир и на Алик според мен не особено. Ала те си замълчаха, нищо не казаха, само кимнаха — отначало Сабир, после и Алик. А аз дори не кимнах, защото никой от тях не се интересува какво мисля. После те започнаха да говорят за нещо — отначало слушах, а след това престанах, защото си спомних едно стихотворение. Аз често си го спомням и всеки път по кожата ми полазват мравчици. Дори дъхът ми спира и в корема ми става студено, щом си спомня, това стихотворение, особено когато съм сам и никой не ми пречи да си го повторя наум. Веднъж разказах за това на мама, а тя ми каза, че е така, защото съм бил много впечатлителен и че още е рано за мен да чета такива стихотворения. Попитах я защо е рано, но тя нищо не ми обясни, каза, че е рано — и толкова, — и изглеждаше много недоволна.

— За какво мислиш? — попита Кама.

— За нищо не мисля — отговорих аз. — Просто се замислих.

Тя така ме погледна, сякаш със сигурност знаеше за какво си мисля, но нищо не каза. Затова пък Алик се оживи. Просто почувствувах, че ще каже нещо неприятно.

— Сега от страх за нищо друго не може да мисли, само си представя какво ще го правят майчето и татенцето му, когато се върне довечера вкъщи.

Той така се шегува. Никой, разбира се, не се засмя и дори не се усмихна. Сабир го погледна много мрачно и ми се стори, че ей сега ще

го перне. Аз винаги знам с точност кога се кани да се бие, но този път се излъгах. Сигурно заради Кама се отказа.

— Добре — каза Кама и стана. Да тръгваме, иначе до довечера няма да си стигнем вкъщи.

Станахме и тръгнахме. И което е най-чудното — всички вървяхме мълчешком. Обикновено щом видят Камка, и двамата започват да говорят като навити — един през друг се мъчат да разкажат нещо интересно. Това все пак може да се търпи, но щом започнат да разказват смешки или да се шегуват — просто ми призлява. Не знаеш какво да правиш — трябва да се засмееш, все пак ти разказват смешки, а пък не е смешно. Но Кама се смее. Сигурно ѝ харесва, щом се смее. По-рано мислех, че нарочно разказват тъпи смешки, а сега заради Камка започвам да си мисля, че моето чувство за хумор може би нещо не е в ред.

И Кама вървеше мълчаливо. Обикновено през цялото време ахкаше: „Ах, какви макове! Ах, какъв еделвайс!“ — а сега върви една такава посърнала, дори не извика, когато на пътечката изскочи гущер. Сигурно някакво малко глупаво гущерче, щом като изскача в краката съвсем пред нас. Никога не бях виждал такова нещо. Навярно бяха полуредели от горещината.

— Много е задушно! — рече Кама и облиза устните си.

— На бура е — Сабир махна цигарата и също си облиза устните. — Гущерите са неспокойни и птиците мъкнаха. Сигурно довечера ще има бура!

И изведенъж аз почувствувах каква тишина е наоколо. Никакъв звук не се чуваше.

— След час и половина ще стигнем прохода — каза Сабир. — По най-краткия път ви водя, вярно, че през цялото време е стръмен, но затова пък е кратък.

Сабир има много добра памет. От пръв път запомня и най-заплетения път. Той и в Баку може със затворени очи да ви каже как да стигнете от което и да е място до всяко кино, яхтклуб или цирк. И никога не говори празни приказки. Затова го и уважавам. Но не само за това. Жалко само, че има лош характер, за нищо нещо — и веднага налита на бой. В нашия клас всички се страхуват от него. От Алик също, но по-малко. И макар че на висилката Алик се издига три пъти

повече от Сабир, когато се сбиха, Сабир го надви. Целият клас гледаше боя в двора на хлебозавода.

Алик дойде от 174 училище на родителите му бяха дали жилище в нашия район, до самото училище. Преди него за най-силен в класа се смяташе Сабир. Не знам за какво се скараха, но се уговориха да се срещнат след часовете и да се бият, докато един от тях не каже „стига“ или докато на някой от двамата не му потече кръв. Сабир тогава разби носа на Алик. Алик се сви, притисна носната си кърпа до носа, а после каза на Сабир: „Въпреки всичко ще се бия още с теб“. И изведнъж Сабир замахва и с всички сили удари Алик по главата! А това вече не е по правилата. Всички се спуснаха да ги разтърват. После, вярно, се помириха, но въпреки това знам, че двамата просто не могат да се понасят и някога пак ще се сбият. Но мен не ме закачат, понякога само ще ме пернат по врата и толкова. Защото ме презират. Главно заради това, че ме освободиха от физическо. Но мен не ме освободиха, а ми казаха да холя на физическо с четвърти клас, защото в нашия клас всички са с две години по-големи от мен. А как ще холя с четвърти клас, когато четвъртия час в понеделник ние имаме алгебра, точно когато те имат физическо? И освен това, разбира се, защото нося очила.

Аз знам защо Сабир обикновено се застъпва за мен, но въпреки това ми е приятно. Той седи на един чин с мен и когато имаме контролно — все едно какво — по алгебра, история или дори естествознание, — аз правя контролното и на неговата група. Отначало, разбира се, на моята, а после и на неговата група, но и за двете групи ми стига времето. Това не е защото много уча или съм много старателен, просто контролните ни са много лесни, понякога дори се чудя как може да са толкова лесни.

Щом Сабир казва, че довечера ще има буря, сигурно ще има. Но, от друга страна, небето е толкова ясно — където ѝ да погледнеш, все е ясно. Аз денем никога не спя, а сега изведнъж ужасно ми се доена. Според мен и на другите също. И Камка, и Алик, и Сабир имат много съниливи физиономии. Дано по-скоро стигнем прохода, да седнем в някоя кола или камион — и след един час сме вкъщи!

Щом подухна вятър, веднага се поразхлади. И най-главното — той духаше отзад и много ни помагаше да вървим. Сякаш някой ни побутваше лекичко по гърба. Но това не продължи дълго, може би пет

минути или десет, не повече, после задуха все по-силно и по-силно, вече не ни побутваше, а просто ни бълскаше от една страна на друга. Никога през живота си не бях виждал такова нещо. Като на кино — на екрана е нощ, веднага след това се разсъмва и настъпва ден. Току-що беше ден, слънцето светеше на чистото небе, и изведенъж стана тъмно. Погледнах нагоре и чак ме достраша — небето, черно от облаци, и минават толкова ниско, че с ръка можеш да ги докоснеш. Ние спряхме, защото по-нататък беше невъзможно да се върви. Отначало стояхме, държейки се един за друг, а после седнахме на земята и се вкопчихме в един къбинак до пътечката — макар и бодлив, корените му са здрави. Погледнах Кама, а лицето й — ужасно уплашено. И аз също се уплаших, защото все си мислех, че вятърът може да ни издуха в пропастта малко по-долу от пътечката, на двадесетина метра от нас по склона. Вече стана толкова студено, че зъбите ни затракаха. Ако ми бяха казали, че в края на август може да бъде толкова студено, за нищо на света не бих повярвал. Седяхме, притиснати един до друг, и се държахме за тези бодливи клонки, а вятърът все се мъчеше да ни откъсне от тях. Изведенъж земята под нас потрепери, сякаш не беше планина, а вагон, когато влакът потегля от мястото си. И освен това изпод земята се чу глухо, немного силно бучене. А после заваля сняг и докато се озърнем, всичко наоколо побеля. Аз съвсем замръзнах, но на никого не казвах — и аз, както останалите, бях само по къси панталонки и риза, а и в раниците ни нямаше нищо топло. Не знам колко време измина така, снегът все валеше и валеше, когато Сабир се надигна. Той не се изправи на крака, защото вятърът веднага щеше да го духне — той и пълзешком едва се държеше.

— Аз тръгвам — рече той. — Трябва да намерим някакво място, да се скрием, тук съвсем ще замръзнем, идва нощ.

— Недей — каза Алик, не виждаш ли какво става! Ще се свлечеш в пропастта, и край. Ще минат хора и ще ни намерят.

— Сега тук никой няма да мине. Вие ме почакайте, само не мърдайте от това място. — Той се обърна и вкопчвайки се в храсталака, полуnavеден, тръгна напред.

Аз много исках да тръгна с него нищо през живота си не съм искал толкова много, но когато за секунда, само за една секунда, пуснах клоните, за които се държах, толкова ме достраша, че веднага още по-здраво се вкопчих в тях.

— Сабир! — изведнъж завика с всички сили Алик. — Сабир!

Но той не го чуваше, макар че се беше отдалечил само на десетина метра от нас.

— И аз идвам с теб. Почакай!

Знаех, че ако отидех с тях, те биха ми простили всичко и вече никога не биха ме презирали, но не можех да пусна къбинака!

Ние с Камка се притиснахме един до друг, вече не седяхме, а лежахме на земята, подложили отдолу раниците, но въпреки това беше много студено и съвсем се вкочанясахме. И изведнъж аз видях, че тя плаче, отначало помислих, че снегът се е стопил на лицето ѝ, ала после чух, че хълца. Стана ми много мъчно, но не знаех как да ѝ помогна.

— Не се страхувай — казах аз. — Ще видиш, че всичко ще се оправи. Може би този проклет вятър ей сега ще престане.

— Те сигурно са се заблудили. — Сега вече тя плачеше на глас.

— Тук не може да се заблудят — казах аз. — Наляво е планина, дори и да искаш, не можеш се покатери на нея, а надясно е пропаст. — И щом си спомних за пропастта, изведнъж ми призля.

Повече не разговаряхме. Просто лежахме и постепенно замръзвахме.

Струва ми се, че бях задряпал, защото не разбрах веднага какво става, когато Сабир ме побутна по рамото.

— Тук наблизо има пукнатина в скалите — извика той на ухото ми. — Все никак ще се съберем! Вървете подир мене!

— А къде е Алик? — попита Кама.

— Той стои там, за да не я отминем. Случайно се натъкнахме на нея, тя съвсем не се забелязва. Да не си забравите раниците. На Алик раницата ще взема аз.

Вървяхме по плъзгавия склон, улавяйки се за храсталаците, които ни попадаха, а там, където нямаше, просто пълзяхме. Вече ми се струваше, че всичко това няма да има край, че Сабир е забравил къде е пукнатината в скалите и така ще пълзим до самия проход, когато изведнъж видях Алик. Той стоеше пред отвесна като стена скала, разцепена по средата. Тук вятърът не духаше толкова силно.

Пристигнахме — каза Сабир.

— А къде е пукнатината? — попита Кама.

— Ето я! Алик посочи към тесния процеп в скалата. — Минавайте. Искате ли аз пръв? — И той се провръя с рамото напред. —

Елате, тя е дълбока, за всички ще има място.

Какво бихме правили без Сабир? В пролуката, макар и съвсем тясна — тук дори нямаше как да се седне, — можеше да се стои само ребром, гърбът ти, опира в скалата, носът също — не беше студено, дори беше топло, и най-главното — не духаше онъя проклет вятър. А въздухът в пукнатината миришеше на земя. Не просто на земя, а на прясна, влажна пръст, така мирише, когато започнеш да копаеш, за да посадиш дръвче. Аз много обичам тази миризма и всяка пролет си я спомням, когато в училищната градина посаждат дръвчета. Странно е само, дето тук мирише тока.

— Спиш ли, Кама? — попита Сабир.

— Не.

— А защо мълчиш?

— Мисля — отвърна Кама. — Защо седим на тъмно, щом като имаме фенерчета?

На тъмно беше много по-добре. Насочиш лъча нагоре или пред себе си, но нищо хубаво не виждаш, навсякъде назъбени стени — и нищо друго. А към изхода — снегът вали като бесен. Надясно — непрогледна тъмнина, сигурно пролуката отива навътре в планината.

— Интересно какво ли има нататък? — каза Алик.

Не биваше да казва това, веднага почувствувах, че не биваше.

— Щом ти е интересно, иди виж — каза Сабир.

— Ще ида. — И Алик тръгна с дясното рамо напред, държейки в протегнатата си ръка фенерче.

— Аз също идрам — рече Сабир. — Само че не бързай, гледай в краката си, иначе току-виж се намериш в някоя дупка. Пусни ме да мина. — Това го каза на мене.

Интересно, как да го пусна? Ако беше колкото заек или кокошка — с удоволствие, но той не е нито заек, нито кокошка. Да допуснем, че покрай мен някак си се провре, но по-нататък е Кама, която е много по-едра от мен.

— Нека излезем и тримата навън — каза Сабир, — а после аз първи ще вляза и ще тръгна подир Алик. Може би пукнатината по-нататък се разширява — иначе до сутринта ще трябва да стоим прави.

— Но нали Алик отиде — напомних му аз. — Той ще ни каже дали се разширява, или не се разширява.

— Я си затваряй устата — рече Сабир. — Постопли се и изведнъж зачурулика. А преди малко съвсем не се чуваше...

Но той знае, че Кама чува всичко това... Все едно ли му е, или дори нарочно ме унижава пред нея?

— Аз никъде няма да изляза оттук — каза Камка, — сигурно вече имам възпаление на белите дробове.

— Но аз казах само за минутка — измърмори Сабир, с Кама той винаги говореше много вежливо. С никой друг така не говори. И непрекъснато се старае да направи нещо приятно за нея — та за всеки глупак е ясно, че е влюбен в Камка. — Добре е да намерим по-широко местенце. На крака дълго няма да издържим.

Ако има такова, Алик ще го намери — заяви Камка.

— Ще го намери, как пък не — едва чуто измърмори Сабир.

Разбрах, че той е съгласен още десет дни да стои прав, само и само Алик да не намери без него нещо по-хубаво.

И изведнъж почувствувах, че Сабир ме хваща за краката.

Значи е решил, че там, дето са краката ми, може да се провре. И без да се навежда, ребром, се е наклонил като оловен войник и е легнал на земята.

Провря се. Аз си мълча. Да заповядам, нямам нищо против. Само че интересно, ще мълчи ли Камка, когато в тъмното без предупреждение започне да я хваща за краката. Аз например след един такъв случай съм много предпазлив с момичетата. Връщах се от училище с Марям, дъщерята на чичо Васиф, те живеят близо до нас, и нещо си говорехме. А после реших да ѝ покажа един номер. Много хубав номер, всички го харесват, най-напред, разбира се, човек малко се изплашва, затова пък после веднага му става весело. Значи вървим с Марям и си говорим за различни неща. Тя е три години по-голяма от мен и е едра и здрава, защото цяла година ходи на кортовете на площад Азефт да тренира тенис. Аз също бих ходил, само че не ме приеха заради късогледството. Плуване, казват, с удоволствие. Стигнахме до пътната врата на Вовка Гамрекели, а всички знайт, че в двора им има едно ужасно зло куче, от него дори самият Вовка Гамрик се страхува, макар че цял живот е живял в тази къща. Щом стигнахме до портата, Марям слезе от тротоара и тръгна по паважа. Аз я пуснах на половин крачка пред мен и направих номера. А той е много прост: трябва да изръмжиш и веднага да уловиш човека за крака. Пълно впечатление, че

куче те захапва. Преди Марям — на десет души съм го показвал, всички са го харесвали, и ако знаех какво ще стане на единадесетия път, щях да спра на десетия. Аз изръмжах силно и с крайчетата на пръстите си я стиснах за прасеца на крака. А тя като се разпища и разрева посред улицата! Един номер стана! Добре, че майката на Гамрик, излизайки от къщи, ни видя и я отведе със себе си. А с Марям и досега не се поздравяваме. Отначало аз я поздравях, но после престанах. Щом не иска да отговаря — нейна си работа.

Още щом Сабир се провря под краката ми, чухме гласа на Алик, отначало той попита чуваме ли го и ние се развиахме в един глас, че добре го чуваме, тогава той извика да сме отивали при него, защото бил намерил много удобна пещера. Освен това каза да сме вървели съвсем спокойно, никакви ями нямало по пътя, той всичко бил разузнал. Най-напред вървеше Кама, след нея Сабир, а накрая аз. Дори ми стана жал, че пещерата не я намери Сабир. Все пак не е много справедливо, човекът спаси всички ни, може да се каже от смърт, а след всичко това друг да намери пещерата. И заради какво? Заради това, че Сабир, може би защото е внимателен и грижлив, пусна Камка пред себе си, а заедно с нея и мене.

Гласът на Алик, когато говореше с нас, се чуваше някъде съвсем наблизо, а въпреки това трябваше доста дълго да вървим, докато стигнем до него. Макар и ребром, но около двеста крачки направихме. Алик ни посрещна на входа. Когато влязохме в пещерата, аз се обърнах и осветих с фенерчето си входа към нашата пролука: оттук, откъм пещерата, тя изглеждаше, ама също като отвън — тясна, тясна пукнатина с неравни краища. Никога по-рано не съм бил в пещери, но мисля, че това беше много голяма пещера. Дори когато не говорехме високо, пак се чуваше ехо. Аз отдавна мечтаех да вляза в пещера, винаги ми се е струвало, че е много интересно. А онова място, където Том Сойер заедно с Беки Тачър се е заблудил в пещерата, няколко пъти съм го препрочитал. Също така и за Сайръс Смит и неговите спътници. А сега самият аз попаднах в пещера, но се оказа, че не е чак толкова интересно. Голо е наоколо и тъмно. Вървяхме все покрай стената, фенерчетата осветяваха с четири светли кръга равния твърд под. Насочих лъча нагоре и видях надвиснала от тавана дълга бяла висулка. Кой знае защо, ѝ се зарадвах.

— Сталактит — високо казах аз, показвайки към тавана. — А може би обратното — сталагмит? Колкото и да се мъчех, тъй и не запомних кои от тях са сталактити, кои сталагмити. Знам само, че ако отгоре надвисва сталактит, отдолу срещу него непременно расте също такъв, само че се нарича сталагмит, или обратното.

— Ами, непременно — измърмори сърдито Сабир. — А къде е тогава оня, който расте отдолу, щом е непременно?

— Не знам — отговорих аз. — Може би някой го е разрушил.

— А разрушеният тогава къде е?

— Че откъде да знам! Може някои да са го взели.

— И през тази пукнатина са го изнесли, така ли мислиш?

— Значи тук сигурно има още един изход.

— Как пък не — изпъхтя Сабир. — Ти какво, не чувствуваш ли колко е топло тук? Ако имаше изход, сега щяхме да треперим от студ. Забрави ли какво става навън?! Но ти откъде знаеш за тия... как ги каза?

— Сталактити и сталагмити ли?

— Ами да.

И защо ми трябваше да се навирам с тези висулки! Та Сабир не може да понася, когато пред Кама се оказва, че нещо не знае.

— Че и ти знаеш — казах аз. — Просто си забравил... Помниш ли, по география сме ги учили?

— По география — изхихика Алик. — По география той всичко знае. Кое какъв цвят е — всичко може да ти разкаже.

Сабир нещо измънка, той знаеше със сигурност, че Кама няма да разбере каква е работата, защото не е от нашето училище.

— А на мен, кой знае защо, ми се стори, че по химия сме ги учили каза той. — Браво на тебе, бива те да помниш разни глупости. А ти, Кама, знаеш ли за тях?

— Нищо не знам — отговори унило Камка. — Искам да спя.

— Потърпи още малко — рече Сабир. — Ние... — Но така и не се доизказа, защото в същия миг Кама закрещя, сякаш я колеха с нож.

Хвърли се към мен и към Алик, тогава двамата бяхме съвсем до нея, вкопчи се в нас и цялата трепереше още по-силно, отколкото на пътечката, когато замръзвахме. Отначало помислих, че в тъмното се е набола на нещо остро, според мен и другите така помислиха. Питаме я какво се е случило, а тя вече дори не трепери, а цялото ѝ тяло се тресе

й, освен това в тъмното се чува как зъбите ѝ тракат, но мълчи. После за секунда престана да трaka със зъби и каза с такъв глас, сякаш нещо ѝ свива гърлото.

— Ей там се е скрил някакъв скелет! — и показва с пръст, но се страхува да обърне глава нататък. — И ме гледа!

Аз страшно се уплаших. Уж знам, че никакви скелети, не могат да гледат, още повече пък да се крият в пещерите, че на Камка сигурно така ѝ се е сторило, но въпреки това ме обхвана ужас — просто с думи не мога да го опиша. Стоя и чувствувам как ръцете и краката ми изстинаха. Според мен Алик Също се изплаши, почувствувах го, когато заговори:

— Така ти се е сторило. Истина ти казвам — сторило ти се е. — А на самия него гластьт му трепери.

Само Сабир не се уплаши. Ни най-малко не се уплаши.

— Ей сега ще видим какъв е тоя скелет, дето те гледа. — И насочи фенерчето натам, накъдето посочи Кама.

Тогава и тримата закрещяхме с всичка сала — Кама, аз и Алик. Той наистина после казваше, че не е викал, но ние всички чухме как запища от страх. Аз с ушите си го чух как отначало завика, а после каза с треперещ глас: „Майчице!“ Но най-силно от всички, което си е вярно, закрещях аз. Веднага след като закрещях, исках да избягам някъде по-далеч, където ми видят очите, и аха, да хукна, но веднага се спрях. Наоколо, където и да погледнеш, пълен мрак, а аз вече ужасно се страхувах от него. Целият този шум се вдигна, защото всички едновременно видяхме някакъв скелет, а той също ни гледаше и се усмихваше.

— Ех и вие — каза Сабир, — от един скелет се уплашихте. Елате, елате тук, не се страхувайте. Май че този скелет е облечен с някаква униформа.

Ние се приближихме, макар че много не ни се щеше, като и тримата насочихме светлината на фенерчетата си към скелета. Той седеше на земята, опрял гръб на стената. Сега ни стана ясно, че сме видели само черепа на скелета, защото той беше облечен в останки от някаква униформа, нещо като комбинезон, но с пагони. От ръкавите се подаваха белите кости на ръцете. Ние осветихме малко встрани и видяхме, че тук е имало нещо като работилница. По стените — рафтове; всевъзможни сандъци, наредени по пода. И на тях някакви

надписи на съвършено непонятен език. В училище учим английски, а Камка френски, но никой от нас дори приблизително не можеше да разбере какво значат. Срещаха се и отделни думи: „Maschine“, „Motor“, а тези думи на всички езици са еднакви. После Алик видя още една позната дума, тя беше написана на вратичката на големия шкаф, който висеше на стената на няколко крачки от скелета. На него беше написано: „Havarieshrank“. Алик каза, че това е шкаф с аварийно оборудване. Той знае тия неща, защото баща му работи като главен инженер в гаража за таксита. Отворихме шкафа, но никакво аварийно оборудване не намерихме. Имаше няколко преградки, й почти всички се оказаха празни. Затова пък в най-долната имаше картонени кутии със свещи. Цялата преградка беше пълна с такива кутии и на всяка беше написано „100 Kerzen“. Тук, разбира се, веднага стана ясно, че Kerzen значи свещи. Те се бяха слепили по няколко заедно, но се оказа, че от това не горят по-лошо. А в другата преградка видях десет-петнадесет консерви, на всички имаше етикетчета с непонятни надписи, но въпреки това беше ясно, че това са рибени консерви, защото на всяка от тях беше нарисувана някаква риба. Всички консерви бяха развалени — веднага разбрах това, щом видях как са се издули от двете страни капачките на кутиите. Запалихме наведнъж всички свещи от едната кутия и те осветиха почти цялата пещера.

Първото нещо, което видяхме след шкафа, бяха другите три скелета. Още щом ги видях, разбрах на какъв език е написано всичко. Вече и без друго бях започнал да се досещам, но когато ги видях, моментално разбрах всичко. И тримата бяха облечени в черна униформа с букви на ръкава. А пред всеки от тях на пода се търкаляше автомат. Не бяхме забелязали, че до първия скелет с комбинезона също се търкаляше автомат. По всичко личеше, че са стреляли един срещу друг — есесовците и онъ, с комбинезона, и всички са загинали.

Алик каза, че сигурно човекът в комбинезона е наш разузнавач, иначе защо ще стреля срещу есесовците. И аз самият така си помислих още преди Алик да го каже, но, от друга страна, си помислих, че е трудно да се провери — оттогава са изминали тридесетина години, не по-малко. Много исках да погледна не са ли останали в джоба му някакви документи, но въпреки всичко не се реших да се приближа до скелета.

— Жалко, че никакви документи не са останали у тях, можеше да се разбере кои са — казах на Кама по-високо, така че и Сабир да чуе.

— А ти можеш ли да четеш на немски? — попита той, отиде до скелета, наведе се над него и бръкна в горния джоб на комбинезона. Намери удостоверение, старателно пъхнато в целофаново пликче. Веднага прочетох името: „Курт Щимер“ — и разбрах, че е бил лейтенант, само че съвсем не можах да разбера какво значи Panzergruppen. Имаше и снимка — човек с весело лице, който гледаше право пред себе си, и макар че не се усмихваше, виждаше се, че много му се иска да се усмихне. Беше сниман без шапка, с куртка с питони и ордени. Единият, орден — кръст — висеше на лента просто по гредата малко по-долу от брадичката. А над всичко това — над снимката и над надписите — нещо като орел или по-скоро като лешояд, държеше в ноктите си кръг е пречупен кръст. Разглеждах удостоверилието, а през това време Сабир вдигна автомата от земята. Той насочи дулото към отдалечения тъмен ъгъл на пещерата и натисна спусъка. В автомата нещо едва чуто прошрака, но да стреля, не стреля. До мен се приближиха Камка и Алик и аз им показах удостоверилието. Стояхме и за нещо говорехме — после така и не можахме да си спомним за какво, защото ни оглуши звукът на автоматен откос. Никога не съм мислил, че автоматът стреля толкова силно, чак ушите ми писнаха. Помислих, че така ми се е счуло, но после се оказа, че наистина е било така — куршумите изsvириха съвсем покрай нас, защото Сабир така и не погледнал накъде е насочено дулото на автомата — взел го от земята до единия есесовец. Бил сигурен, че и той няма да стреля. Сабир веднага дотича до нас, опипа всекиго и просто не можеше да повярва, че всичко е наред и никого не е ранил. Никога не съм виждал Сабир толкова разтревожен. А ние дори не се уплашихме. Та ние изобщо не знаехме, че автоматът е бил насочен към нас, а какво страшно има, щом всичко е минало благополучно.

— Ей сега ще легнем да спим — каза Сабир на Кама. — Но трябва да намерим нещо да си постелем. Дори някакви дъски.

А Кама, откакто видяхме скелета, вече и не споменаваше за сън.

Не го бяхме забелязали веднага заради цвета му. Говоря за бронетранспортьора. Беше боядисан в защитен цвят и при светлината на свещите съвсем се сливаше със стените на пещерата. И само отстрани имаше нарисуван черен пречупен кръст. Затова може би го и

видяхме. Вече се бяхме наканили да идем в другия край на пещерата, по-близо до нашата пролука и по-далеч от всички тези скелети и автомати, които стрелят, когато не трябва. А пък Кама каза, че това е танк. Може и да не беше бронетранспортьор, а някаква бронирана амфибия, но в никакъв случай танк. Обиколихме го от всички страни и подробно го оглеждахме. Беше много голям, колкото едноетажна къща, само че без прозорци, с вериги, от всички страни плътно затворен, само през процепа отпред и отстрани едва-едва се подаваха дулата на картечниците. Беше много чудно, че изведнъж намерихме бронетранспортьор, който стои без всякакъв надзор. Веднага разбрах, че имаме просто страшен късмет. Аз все още стоях и го разглеждах, а в това време Сабир намери и отвори предната вратичка. Той с мъка стигна дръжката, дръпна я към себе си и вратичката моментално се отвори. Кама и Алик бързо изтичала при него. Аз съвсем не можех да разбера защо така съм се вторачил в този бронетранспортьор и не мога да откъсна погледа си от него. Понякога видя нещо странно, пък не мога да проумея кое е странното. Чувствувам, че има нещо, а не мога да разбера какво.

После престанах да мисля за това и отидох при другите. А те вече се бяха напъхали вътре. Хванах се за рамката на вратата и по стъпалата се изкачих горе. Там беше много тъмно и тясно, и Сабир каза на Алик да иде и да донесе свещи. Алик вече стана да отиде, но после изведнъж спря и каза Сабир да идел, щом му трябват. Мислех, че ще се сбият, но се размина. Сабир отначало помълча, а после каза със сърдит глас, че не е карал Алик, а мен. Аз веднага слязох и тръгнах към аварийния шкаф, макар че никак не ми се минаваше покрай скелетите.

Запалихме свещите и ги закрепихме навсякъде. Изведнъж стана светло. Ако не се смятала картечниците и това, че отпред вместо стъкло имаше много тясно прозорче, всичко тук много напомняше кабината на голям товарен камион от рода на „МАЗ“. Имаше същите меки седалки, педали и лостове на пода за смяна на скоростите.

Единствено дето, вместо цял кръгъл волан, имаше само половинка. Алик седна на седалката на водача и започна да търси ключа за запалване. Той може да кара автомобил, баща му го е научил, дори понякога му разрешава да сяда на волана, някъде извън града на плажа, но ако той самият е до него. Всички ние също започнахме да

търсим, и изведнъж видях на таблото една снимка. На верандата на някаква къща, сигурно вила, стоеше мъж по риза, с къси ръкави и жена с престилка, а между тях малко момиченце, двамата го бяха хванали за ръка. И тримата се усмихваха. Веднага познах мъжа, беше същият от снимката на удостоверилието. Ключът за запалването беше на мястото си, отляво под самия волан. Алик хвани ключа, но преди да го завърти, каза, че моторът едва ли ще запали, защото акумулаторът сигурно е изтощен. Той добре се оправя в тия работи. Кама веднага се вкопчи в рамото ми. Аз също очаквах, че моторът ще запали. Всичко в кабината беше на мястото си, и от това, че всичко си беше на мястото и така чисто, човек можеше да си помисли, че водачът е излязъл за минутка и дори ключа за запалването не е взел със себе си. Няколко пъти Алик превъртя ключа в гнездото, но както и предполагаше, нищо не излезе. И изведнъж аз разбрах какво ми се е сторило странно в бронетранспортьора. Целият, и отвън, и отвътре, беше съвършено чист, без какъвто и да е прах, сякаш преди час го бяха избърсали с парцал. Спомних си, че никъде в пещерата нямаше прах, нито върху шкафовете, нито по скелетите, и си помислих, че сигурно няма прах, защото пещерата е затворена от всички страни, а през нашата пукнатина трудно ще достигне дотук — твърде тясна, дълга и криволичеща е тя.

После ни омръзна да седим в кабината и се прехвърлихме в задната част. Тук бяха сложени пейки, а до стените по две картечници от всяка страна. На пейките и между тях старателно бяха подредени дървени сандъци, в които обикновено превозват домати или дини. На всички ни стана интересно — какво има в сандъците. Алик каза, че сигурно има боеприпаси. А през това време Сабир отиде до един сандък и махна горната дълъгшица. Под нея видяхме хартия — жълта опаковъчна хартия. Той откова още няколко дълъгшици, те се махаха много лесно, всяка беше закована от двете страни с по две малки гвоздейчета, и скъса хартията. Санда̀кът беше натъпкан догоре с пачки пари. Никога не бях виждал такива пари, макар че бяха съветски. Измъкнахме няколко пачки и на светлината на свещите ги разгледахме — на едни хартийки, червени на цвят, с цифри и с думи беше написано „Тридесет рубли“, а на други — „сто“. Сабир каза, че това са стари пари и сега нямат никаква стойност и че е много хубаво, дето сме ги намерили, защото сега ще има върху какво да поспим — ще наредим

пачките на земята и ще легнем върху тях, а раниците ще сложим под главите си — все пак е по-добре, отколкото върху голата скала. Започнахме да отваряме и другите сандъци и видяхме, че не във всичките има такива пари — в много от тях банкнотите бяха чуждестранни. На едни пишеше на английски — фунт стерлинги и долари, а на други, вероятно немски, прочетохме: „Райхсмарка“. И на всяка цифра — двадесет, петдесет и сто. Всички бяха подредени в отделни сандъци — рубли, долари, фунтове стерлинги и райхсмарки. Сабир каза, че и тези пари сигурно вече са стари. Погледнахме датите и видяхме, че всичките банкноти са най-късно от 1935 или 1937 година. А ни попаднаха и такива, на които пишеше 1901, дори 1899 година. Разковахме едно след друго няколко сандъчета, а пачките изваждахме през процепите. И вече тъкмо се канехме да свързваме, достатъчно пачки се бяха наಸбрали за нашите постелки, когато изведнъж отворих, едно сандъче, в което нямаше пари, а жълти тежки кюлчета, не по-малки от пакетче топено сирене, или маргарин. И на всяко беше поставен печат с някакви цифри. Веднага разбрахме, че това е злато. Сабир каза, че тази находка е много по-ценна дори от бронетранспортьора и че за нея могат и четиридесет да ни изпратят в Артек или да ни наградят. Тогава огледахме всички сандъчета — със злато бяха само три, а в останалите имаше пачки пари.

Постлахме си близо до бронетранспортьора. Наредихме по два реда пачки колкото ръста си, а откъм главата сложихме раниците. Отначало измъкнахме отвътре всички твърди предмети — фотоапарати, колекции от минерали и, то се знае, останките от храна. На никой от нас не му се спеше, макар че Кама погледна часовника си и каза, че е вече единадесет и половина през нощта. Походихме още из пещерата и все мечтаехме какво ще стане, когато всички научат за нашето откритие. Цялата я огледахме — на едно място в склада беше изсечена врата, влязохме и се оказа, че това е тоалетна, в същото помещение в циментов жлеб шуртеше вода, прозрачна и много студена, и изтичаше от една дупка в стената. Сигурно беше подземно поточе или ручейче и за него някой беше направил улей от цимент, вкопан в пода; той продължаваше около пет метра, а там, където свършваше, водната струя се стичаше в широка яма. Осветихме я с фенерче, но не видяхме дъното.

Легнахме върху пачките, беше кораво наистина, но, общо взето, не твърде много. Сабир взе от Кама часовника и го сложи до себе си, като каза, че ще се събуди рано сутринта и ще ни вдигне всичките. Решихме така: ако времето е хубаво, двама от нас ще се върнат вкъщи, а останалите ще охраняват пещерата. Според мен на всички ни беше интересно кой ще остане, но, кой знае защо, никой не попита. Помислих си, че сигурно Сабир ще остави тук мен и Алик, а той и Кама ще отидат в селото. От една страна, това беше много хубаво, защото се страхувах веднага да видя мама, по-добре ще бъде, ако отначало Кама и Сабир ѝ разкажат всичко, а, от друга страна, много ми се искаше час по-скоро да се върна вкъщи и тя по-бързо да се успокои. Така сигурно не би трябвало да бъде — нещо хем да ти се иска, хем да не ти се иска — но на мен често ми се случва, и тогава никак не ми е приятно.

Всички се умълчаха и, струва ми се, започнаха да заспиват. Изведнъж Кама стана и започна да раздига постелята си и да нареджа пачките на пода съвсем до мен. Всички се надигнаха веднага от места си и седнаха. А тя поспря за малко и ни попита:

— Може би някой ще се досети да ми помогне, иначе цял час не ще мога да свърша.

Сабир и Алик веднага скочиха и също започнаха да пренасят и да подреждат пачките до мен. Но нищо не питаха, само се чудеха наум.

Когато пренесоха всичко, Кама легна и каза:

Сама за нищо на света не мога да заспя, като знам, че до нас са тези страшни скелети. — И се обърна към мен: — Моля ти се, спи с лице към мен, а едната си ръка ми дай, тогава може би няма да ме е толкова страх.

Аз, разбира се, ѝ подадох ръката си и лежах. Затворил си бях очите, но не спях. Много ми стана приятно, че Кама дойде и легна до мен, и се държи за ръката ми, за да не се страхува толкова много. Дори затаих дъх, толкова ми стана приятно. Помислих си, че на Алик и на Сабир сигурно много не им е харесал изборът на Кама. И защо пък избра мен, а не един от тях? Започнах да си мисля за това и веднага съжалих, че съм започнал, защото след като помислих, разбрах, че Кама не отиде нито при Сабир, нито при Алик, защото се срамува от тях като от момчета, а към мен се отнася просто така, както например аз към нашата Пакиза. Нали я вземах в леглото си, когато мама ме

оставяше вечер сам и отиваше у съседите. Разбира се, не ме беше страх сам вкъщи, но въпреки това с Пакиза ми беше много по-хубаво. Щом се мушне под одеялото, веднага започва някак особено да мърка, просто ми се струва, че не мърка с гърлото си, а с цялото си тяло, от муцуната до опашката.

После започнах да мисля за мама.

Дори не можех да си представя какво прави сега. Добре ще е, ако татко успее да я убеди да почака до сутринта, иначе, като види, че не сме дошли вечерта, може през нощта да тръгне за лагера. Но все пак се надявах, че татко ще я успокои. Той изобщо ѝ действува успокоятелно. Без него понякога е трудно. А сега той ще ѝ обясни, и не само на нея — всички останали родители сигурно ще се съберат у дома, — че нищо страшно не може да се случи с нас, че в края на краищата четирима души — това е сила и никъде не могат да пропаднат, дори и да се заблудят: в тези планини на всеки десет-петнадесет километра или село ще срещнеш, или почивна станция, а пък всевъзможните туристически лагери — те изобщо по това време на годината са поникнали тук като гъби. Мама, разбира се, ще му възрази, че ние още не сме никакви хора, а просто деца, но татко и на това ще ѝ отговори, че на тия години играта вече е свършена и човек или е вече човек, или никога няма да стане такъв. Тогава всички родители ще започнат да си спомнят детството и да разказват всевъзможни интересни истории... Добре, ако всичко бъде така. Само да не реши да иде през нощта до лагера. Виж, тогава ще се уплаши, когато разбере, че не сме се върнали, след като е започнала снежната буря. И вече дори татко няма да може да я успокои. На никого няма да му мине през ум, че си лежим спокойно в пещерата. Ако някой знаеше за нея, сигурно отдавна биха взели оттук и бронетранспортьора със златото и парите, и оръжието, и немците отдавна биха погребали. Трябва утре сутринта, преди да си заминем оттук, да намерим вратата, през която е влязъл бронетранспортьорът. Сигурно отвън немците така са я замаскирали, че не може да се разбере врата ли е, или скала. Само че как не са зазидали пукнатината, по която дойдохме тук? Вероятно не са я забелязали, все пак тя е много тясна. Интересно за какво са се изпотрепали? Може тримата есесовци да са подозирали, че военният с комбинезона е наш разузнавач, и когато научили за това, решили да го убият. А може и да не е никакъв разузнавач, а също такъв фашист като

тях и чисто и просто да са се избили заради парите и златото, още повече че тогава не са могли да знаят, че някога тези пари ще бъдат невалидни.

Все пак ние имахме голям късмет — толкова години са минали от войната, никой не е намерил пещерата, и изведнъж ние я намираме. Толкова години убитите немци са лежали съвсем сами. Чак сега за първи път през тия тридесет години тук са дошли живи хора. Дори е някак чудно, като си помислиш. Тридесет години! Моят татко тогава е бил на по-малко години, отколкото съм аз, а тук те вече са се убивали един друг. Интересно къде ли е сега дъщеричката на военния с комбинезона? На нея и през ум не може да й мине, че от тридесет години баща ѝ лежи мъртъв в една пещера из Кавказките планини. Където и да се намира тя, не знае какво се е случило с баща ѝ. А пък аз знам, нима не е странно? Все пак много интересно ще бъде да се разбере какви са тези немци. Може би са някакви военни престъпници, и отдавна ги търсят. Та това е ясно, щом са есесовци, те не само са воювали, както всички военни, но и хора са разстреляли и мъчили... Ами ако случайно единият от тях е именно оня, който е убил дядо, маминия баща — него са го убили някъде по тия краища, в Северен Кавказ. Но вече никой никога няма да разбере, кой именно е убил моя дядо. Мама все ми разказваше, че са го убили два месеца след като е заминал. Отишъл доброволец. Тя все за това разправя, казва, че никога не биха го мобилизирали, по време на войната нефтодобивниците не ги вземали на фронта, а дядо ми решил и тръгнал, макар че никой не го е викал. И така мама израснала без баща. Веднъж тя говореше за това с баща ми, а аз слушах. Стори ми се, че е много недоволна, дето дядо е отишъл доброволец. И на кого е нужно това, каза тя, че е загинал? Всичките му другари, и тези, които по онова време останали да работят в нефтодобивната промишленост, и онези, които се върнали от фронта, сега живеят прекрасно, един близък дядов приятел дори е министър, а той и себе си погубил, и живота на баба ми съсипал. Баба с децата, мама има още две сестри, живеели много тежко след смъртта на дядо. Баба нямала никаква професия и трябвало да работи в сладкарска фабрика, отначало като сортировачка, а по-късно, след войната, когато сладкарската фабрика започнала да произвежда, освен най-обикновени бонбони също и всевъзможни други изделия, баба станала майстор, защото можела да прави чудесни сладкиши —

баклава, нуга и много други. Мама каза, че от негова страна това било просто глупаво, че дядо е трябало да помисли и за семейството си, преди да се реши на такава стъпка. Когато дядо заминал на фронта, мама била само на две годинки. Щом мама започна да говори за семейството, веднага разбрах, че всичко това говори на татко с умисъл, за да напусне работата си и да се премести на сушата. Понякога ми се струва, че мама се страхува толкова много, за татко и за мен заради дядо. Мисли, че някой, от нас също, може да загине. Дори когато нещо хубаво се случва у дома — някой има рожден ден или пък купуваме нещо сериозно — например пиано или цветен телевизор, — мама винаги казва — разбира се, всичко е много хубаво, но дай боже всички да са живи и здрави. Повтаря бабините думи — баба винаги ги казва, всеки ден като молитва. А татко каза на мама, че е много жалко, дето така станало, но дядо ми не е имал друг изход. Мама се учуди и каза:

— Но нали ти обяснявам, че нефтодобивниците не ги вземаха на фронта. Дори когато немците наблизиха Москва, тях пак не ги мобилизираха, а ти казваш, че нямал друг изход.

Аз веднага разбрах, че татко, като казваше, че дядо нямал друг изход, имаше предвид нещо друго. Напоследък започнах да забелязвам, че понякога, разговаряйки с татко, мама не всичко разбира така, както трябва...

— Не съм познавал баща ти — каза татко, — но мисля, че той е отишъл на фронта доброволец, защото самият той не е можел иначе. Ако е можел, не би отишъл.

— Така си и кажи — мама вече се беше разсърдила и аз виждах това, — че и ти, ако започне война, няма да помислиш нито за мен, нито за детето си.

— Война няма да има — каза татко и се усмихна. — Със сигурност знам.

— Ами ако има?

Много ми се искаше татко да й каже, че на никаква война няма да ходи, особено доброволец. Само да не се карат. Та това е глупаво — предварително да се карат заради някаква война, каквато изобщо може и да няма. Дори е неизвестно с кого ще бъде войната, а те още от сега са готови да се изпокарат. Така се и надявах, че татко сам ще го разбере, и дори да е решил за себе си да иде доброволец, няма да каже на мама.

— Ти знаеш — рече татко, — че ако е размисли човек, аз не съм много примерен гражданин. Нито в обществения живот вземам никакво участие, пък и не искам, макар че мнението си по никакви въпроси не крия и винаги го казвам. Холя само на производствени съвещания, и то когато са свързани непосредствено с работата на нашето управление. Дори съм забравил кога за последен път съм бил на манифестация...

А това е истина, в празниците, когато сутрин тръгвам към училище, за да ида на манифестация, татко винаги спи. Пъrvите два три дни, след като се върне от сондата, винаги спи едва ли не до дванадесет часа на обед.

— Но ако някога, не дай боже, стане война, още първия ден ще ида на фронта. Защото живея на света само един път, през това време човек може да поправи всяка грешка, и най-сериозната, която изобщо може да допусне. Само не и тази. Ето такава грешка той никога няма да си прости. Твой баща, разбира се, не е имал късмет, че е загинал, но затова пък в друго е имал късмет, той е бил истински човек. И децата му никога няма да се червят заради него. А най-страшното е, когато се срамуваш от баща си.

Татко много рядко разговаря сериозно с мама, той изобщо рядко разговаря дълго, а сега изведенъж говореше много сериозно и дори тържествено, толкова тържествено, че от тона му мравки запълзяваха по кожата ми. После, когато мама отиде в другата стая, той ми смигна, но не се усмихна, както обикновено, и, кой знае защо, ми се стори, че всичко това говореше и от мое име. Сякаш точно знаеше, че съм напълно съгласен с него, макар и да мълчах.

И дори не забелязал как съм заспал. А се събудих, защото ми се стори насиън, че под мене земята се люлее. Сигурно не само на мен така ми се е сторило, защото когато отворих очи, видях, че и Камка се е събудила. Дори и насиън не беше пуснала ръката ми. Тя изплашено се озърна и изведенъж попита:

— Ах, къде съм? — А после сигурно си спомни, защото сама се успокои. И повече не попита къде сме.

— Колко е часът?

Станах и се приближих до Сабир. Той спеше много дълбоко, само насиън нещо мърмореше. И Алик спеше. Беше три часът.

— Поне по-бързо да се съмва — каза шепнешком Кама, огледа се в тъмното, вероятно си спомни за скелетите. — Там ли са? — Сякаш докато сме спали, скелетите са могли някъде да отидат.

Двете свещи до нас почти бяха догорели, запалих от тях други и ги сложих наблизо. После легнах и се наканих отново да заспя, дори очите си затворих, но изведнъж почувствувах как Кама търси ръката ми. Хвана се с две ръце за нея, притегли я към себе си и въздъхна. Дори се премести по-близо до мен, за да й бъде по-удобно да държи ръката ми. И изведнъж ми стана така приятно, че забравих за всичко на света. Чудно хубаво ми стана тогава през нощта в пещерата, когато Кама ме хвана за ръката и заспа. С кожата на дланта си почувствувах топлото й дихание. А може би се отнася към мен не съвсем като към Пакиза, а малко и като към човек?

Вече съвсем ме унасяше, когато през съня си отново чух бучене, което сякаш идваше дълбоко изпод земята.

На сутринта Сабир ни събуди всичките. Никак не ми се ставаше, но нямаше как. Сабир ме буташе по рамото, докато съвсем не се събудих. Беше седем часът. Сабир ни каза, че от пещерата ще излезем в осем нула-нула, точно така каза: „В осем нула-нула.“ За един час трябваше подробно да разгледаме пещерата и после да си тръгнем.

Сабир много сериозно, като възрастен, попита всеки от нас как се чувствува, не е ли настинал някой, а после каза: „Няма да си отиваме всички — един от нас трябва да остане в пещерата, това е необходимо, за да не би някой в наше отсъствие да дойде тук“.

Сабир обясни, че ако дойдат тук в наше отсъствие, ще се смята, че пещерата са открили те, а не ние. Тогава никой няма да иска и да ни чуе. Ща кажат: значи сте нощували, добре, чудесно, но ето че човекът е намерил пещера и веднага е съобщил. И тогава цялата слава няма да пожънем ние, а някакви чужди хора.

Кама каза, че едва ли някой ще дойде тук, толкова години никой не е идвал, сега изведнъж, за едно дененощие, и ние идваме, и още някой. Така не може да се случи.

Сабир отговори, че Кама безспорно е права, ала тя забравя, че нас сигурно ни търсят, а онези, които тръгнат да ни търсят, непременно ще тръгнат по същата пътечка, по която вървяхме — всички тукашни жители я знаят. Обикновено рядко минават по нея и ако минават, едва ли се вглеждат в скалите наоколо, но щом тръгнат да ни търсят, най-

внимателно ще оглеждат всичко и може би ще поискат да огледат и тази пролука в скалата, покрай която в друго време биха минали, без да ѝ обърнат внимание. Помислих си, че Сабир е прав — не си струва да рискуваме само защото някой от нас трябва да прекара тук още час и половина — два. Кама го попита кой ще остане. Страхувах се, че на Сабир изведнъж ще му хрумне да остави мен — а това никак не ми се искаше: първо, ако мама види, че всички са се върнали, а само мене ме няма, ще реши още преди някой да си е отворил устата, че с мен се е случило нещо най-ужасно — или съм паднал в пропаст, или съм се удавил; и второ, да си призная, никак не ми се искаше да оставам със скелетите. Едно е, когато има и други хора, друго е, когато си сам с тях. Сабир каза, че вече е мислил над това и е решил, че в пещерата ще остане Алик.

— От къде на къде... Решил бил. Аз пък реших, че ти ще останеш — отговори Алик. — Защо решаваш за другите?

— Защото така е най-добре — обясни Сабир. — Сам помисли. Кама не можем да оставим тук, тя е момиче. — После кимна към мен: — А тоя ще се уплаши да остане сам. Ще се побърка от страх.

Ужасно ми се прииска да кажа, че в пещерата ще остана аз. И вече щях, да го кажа, но Сабир още говореше, а когато той говори, подобре е да не го прекърсваш. Реших да обявя, че оставам тук, веднага щом свърши.

— Мога аз да остана, но това ще бъде неправилно, защото аз най-добре знам пътя, по тази пътешка шест пъти съм минавал: четири пъти миналата година и два пъти тази, а ти само веднъж, и то миналата година. Друго нещо е, ако се страхуваш да останеш, тогава кажи си честно и няма да има за какво да говорим — ще сметнем, че причината е уважителна и ще остана аз.

Алик измърмори, че от нищо не се страхува, просто му се иска всичко да бъде справедливо. Но вече на всички ни стана ясно, че е съгласен да остане.

Има ли още някакви предложения? — попита Сабир и погледна по ред всеки от нас.

Всички замълчаха и аз също. Помислих си, че ако кажа, че аз искам да остана, Сабир ще ме вземе на смях. А това не ми се искаше особено пред Кама. Той винаги намира за мен всевъзможни

подигравателни думи и който ги чуе, веднага започва да се смее — всички, освен мен, разбира се.

— Нека пристъпим към огледа — каза Сабир. — Да започнем от ей оня край.

Тръгнахме към най-отдалечения край, в който вчера не бяхме. Най-напред вървяха Сабир и Алик с фенерчета, а след тях Кама и аз със свещи така заповяда Сабир. Изобщо, каквото и да говори Алик, без Сабир направо сме загубени. И пролуката в скалата той намери, и първи той стана и тръгна, когато започна да ни засипва снегът, и тук, в пещерата, много правилно постъпва, дори се събужда точно в седем, както обеща вечерта, въпреки че самия него никой не го е будил. Все пак е чуден човек въпреки лошия си характера.

Още не бяхме стигнали до самия край, дори до половината на пещерата не бяхме стигнали, когато изведнъж намерихме толкова интересни неща, че не успяхме да се нарадваме и начудим.

Дори не можех да повярвам, че всичко това сме го намерили ние. С мен един път вече се случва нещо подобно, тази година на 21 март, на моя рожден ден, когато в една и съща вечер ми подариха далекоглед, велосипед и електромеханичен конструктор. Отдавна си мечтаех за всяко от тия неща поотделно и дори се надявах, че някога ще ги имам, но никога не смятах, че и трите ще ми ги подарят в един и същи ден. За нищо на света не бих повярвал, ако някой ми беше казал, че на рождения ми ден може да ми донесат всичко това. А точно така се случи: далекогледа ми подариха родителите ми, велосипеда — баба, а конструктора ми донесоха леля Сона и чичо Васиф.

Днес всичко ставаше също така, и дори още по-интересно. Започна се с това, че намерихме в стената черна метална врата. Тя беше плътно затворена, и дори се уплашихме, че е заключена. Сабир натисна дръжката, дръпна я към себе си и вратата бавно, виждаше се, че е много тежка, се отвори. Минахме през нея и се озовахме в коридор, на който излизаха няколко врати. Изведнъж ми се стори, че не се намираме в пещера в планината, а в коридор на някакво обикновено учреждение. Защото тук имаше нормален паркетен под и стени, боядисани с блажна боя. Само вратите бяха стоманени и всички излизаха на този коридор. Дори се опитах да включа осветлението. Ключът щракна, но нито една лампи на тавана нямаше намерение да светне. На една от вратите имаше табелка с надпис на немски. Ние

влязохме, това беше доста просторна стая, нещо като кабинета на нашия директор в училище. Тук имаше голямо бюро с тежка бронзова мастилница. На стената над бюрото висеше портрет на Хитлер, а отсреща беше окачена карта по цялата стена — на Северен Кавказ и Задкавказието с половината Каспийско море и дори късче от Черно море, самият край. Цялата карта беше нашарена с червени и сини стрелки, при това най-големите стрелки бяха от трите страни — откъм Турция, от север през планината и от южната страна на Каспийско море — насочени към Баку. Всички надписи на картата бяха на немски. Освен това там имаше сейф, но дръжката му дори не помръдна, макар че с всички сили се мъчихме да я отворим. Сейфът, също както и картата, заемаше цялата стена, страничната, и не беше както обикновените сейфове, нещо като стоманен шкаф, а беше пътно вграден в стената. Отстрани до него видяхме голям лостов прекъсвач, чиято дръжка беше боядисана в червено. Прекъсвачът се намираше зад стъклена вратичка, целият като че ли в стъклено шкафче. А над шкафчето с големи черни букви имаше надпис на немски. Надписът завършващ с възклицателен знак. Последната дума започваща с главна буква. Беше кратка и веднага се запомняше: „Tod“ Останалите думи в надписа започваха с малки букви, освен първата, то се знае. И което е най-чудното, на стъкленото шкафче, което всеки можеше да разбие, висеше катинар. Шкафчето беше заключено!

Сабир каза, че няма нищо за чудене. Най-обикновена работа. На кино бил виждал такова нещо. Съдейки по червената ръчка и по надписа с възклицателен знак, прекъсвачът бил сложен, за да може в случай на завземане на пещерата или на отстъпление, незабавно да се взриви кабинетът със сейфа, в който по всяка вероятност се пазят всевъзможни ценности и секретни документи. Червеният цвят във военното дело винаги означава нещо особено опасно. А шкафчето е заключено, за да не би някой, преди да е прочел надписа, от глупост да включи прекъсвача. Ние също нямахме никакво намерение да включваме прекъсвача, а започнахме да гледаме какво се намира в чекмеджетата на бюрото. Във всички чекмеджета имаше главно различни документи, и всички бяха на немски език.

Минахме в другата стая и се спряхме на прага. Тя беше още по-голяма от кабинета на коменданта и цялата беше пълна с оръжие. Сигурно тук се е помещавал арсеналът. На специални пирамиди стояха

подредени автомати и пушки и още някакви непознати неща, приличащи на снаряди или ракети, с червени главички, от които излизаха отзад дълги дръжки. Покрай стената на рафтове се намираха сандъци с патрони, а освен това в специални гнезда видяхме няколко гранати. Сабир каза, че са противотанкови. Никой не му възрази, но си помислих, откъде пък знае дали са противотанкови, или не, като на кино мъчно можеш да различиш обикновена граната ли е, или противотанкова.

Вече бяхме в третата стая, където имаше главно папки с документи, когато Сабир каза, че е почти девет часът и трябва незабавно да излизаме. Отидохме до мястото, където нощувахме, и започнахме да се прощаваме с Алик. Сабир каза нищо да не вземаме със себе си, освен фенерчетата — раниците оставихме тук, за да ни бъде по-леко да вървим, пък и без тях много по-лесно щяхме да минем през пукнатината в скалата. Каза на Алик да не пипа без нас автоматите. Всичко това говореше с много сериозен тон и най-чудното — Алик внимателно го слушаше, вероятно разбра, че със Сабир е безполезно да се спори. Освен това Сабир каза, че ще бъде чудесно, ако в наше отсъствие Алик намери вратата, през която тук са влизали хората и машините. Алик и това прегълтна. Всички поред му стиснахме ръката и, оставяйки го, се запътихме към пролуката в скалата, но Алик взе фенерчето и тръгна с нас, като каза, че ще ни изпрати до самия изход, интересно му било какво е времето навън. А аз веднага разбрах, че Алик иска да види дневната светлина, все пак, макар че свещите светеха достатъчно ярко, този полумрак вече започваше да ни действува на нервите.

Ние тримата — аз, Камка и Сабир — разговаряхме, когато вървяхме към пукнатината, а Алик мълчаше. Вървеше мълчаливо и дори си помислих, че въпреки всичко ще се откаже да остане тук самичък. С това не искам да кажа, че е страхливец — той съвсем не е страхливец. И макар че от скоро го познавам, чувствувам, че е доста смел човек. В нашия клас всички знаят това и се отнасят към Алик с голямо уважение, не с такова, разбира се, както към Сабир, но много го уважават. Може да се каже, че в този смисъл е на второ място в класа след Сабир. Той дойде в нашия клас преди година и половина. И оттогава много се измени, съвсем друг човек стана. Отначало беше внимателен, много тих и с никого не се биеше — разбира се, не се

оставяше, ако някой го предизвикваше, но сам никога не се биеше, а после се измени и стана почти като Сабир. По-рано от време на време му ходех на гости, но после престанах, а сега и през ум не ми минава да ида на гости на Алик, някак много незабелязано стана това. По по-рано ходех у тях, дори с удоволствие.

Те дойдоха да живеят в блока, който е точно срещу нашия, на Видади 156, а нашият е на 149. Докато се строеше този блок, а той дълго се строи, няколко години, дори не можех да си представя, че някога най-сетне ще го построят и че там ще имам познати. А сега, напротив, съвсем не мога да си представя, че е имало време, когато този блок го е нямало, и че Алик не е живял там. За първи път отидох у тях, когато вече от три месеца живееха там. Апартаментът им е много хубав, всички стаи са големи, просторни, но са отрупани с твърде много мебели, просто няма място да се обърнеш, а в едната стая дори имаше два големи гардероба, освен двете широки легла, трикрилото огледало и двете нощни шкафчета, до всяко легло по едно. Докато бях у тях, съвсем не можех да съобразя, какво ми изглежда странно в жилището им — отначало помислих, че е от снимките на Алик — във всяка стая висят по стените негови снимки от най-ранно детство: Алик в креватчето, Алик във ваничката и дори на гърненцето, та чак до най-последно време. И на всяка снимка — датата и името на местността: Баку, Кисловодск, Ленкоран, Москва, Сочи. Ако след време Алик стане някакъв велик човек, тези снимки много ще послужат... После разбрах, че работата не е в снимките, нещо друго ми се струва странно. Все си мислех за това, разбира се, между другото, самият аз в същото време говорех с Алик. Той ме запозна с баба си и аз ужасно се учудих, че е толкова стара, един път и половина по-стара от моята. А после, когато се запознах с родителите на Алик, видях, че и те са много повъзрастни от моите. Okаза се, че Алик им се родил много късно, когато вече престанали да се надяват, че могат да имат деца. Това Алик ми го разказа, но тогава още можеше нормално да се говори с него, а не както сега: за всяко нещо те перва по врата, и така се шегува, че ти се иска просто някъде да избягаш, докато самият той през това време се смее с идиотски смях. Баба му ни почерпи с чай и сладко, с пирожки, а после донесе един вестник и облигации й ни помоли да проверим дали не е спечелила нещо. Една такава стара, стара, едва ходи, а въпреки това се интересува — спечелили ли са облигациите, или не са

спечелили. Проверихме два пъти, за да не сгрешим, но нито една цифра не съвпадна — нито серията, нито номерът. Алик точно така и каза, а после добави такова нещо, че направо се смаях; говори ѝ със сериозен глас: „Ти, бабо, този път нищо не спечели, а, напротив, загуби“. Баба му ужасно са натъжи и започна да разправя, че тия облигации са цяло разорение, а после попита колко е загубила този път. Алик ѝ каза: „Три рубли“ — и незабелязано ми смигна. Тя отиде, донесе една черна кутия, там имаше пари, и извади отвътре три рубли за Алик. Алик започна да я утешава и ѝ напомни, че миналата година е спечелила четиридесет рубли, а оттогава е загубила само дванадесет. Той ми каза, че всеки тираж печели по такъв начин три рубли, отначало се страхувал, че ще научат родителите му, но всичко се разминало — баба му се оплакала, че загубила, а те ужасно се развеселили и сега разказват на всичките си познати за остроумното хрумване на Алик. Този ден набързо им видяхме сметката на тези три рубли — отдохме на Крайморския булевард, взехме под наем една лодка и дълго плавахме из залива, почти до „Интурист“ стигнахме и обратно. Случихме чудесен лодкар — пусна ни сами, като ни накара да дадем честна дума, че можем да плуваме, само дето сложи в лодката два спасителни пояса. Пък и изобщо никаква опасност няма, подръка му е спасителният катер и за две минути може да стигне до всяко място в залива. Разбира се, за нас трите рубли се оказаха много по-нужни и по-полезни, отколкото за бабата на Алик. На нея пари изобщо не ѝ трябват, от къщи никъде не излиза и живее съвсем наготово: у тях всеки ден идва домашна помощница и въпреки това, щом си я спомнех — една такава мъничка, прегърбеничка, очите ѝ едни такива добри — а този ден си я спомнях непрекъснато, — кой знае защо, ми ставаше тъжно, съжалявах я. Сигурно Сабир е прав, може би наистина не съм съвсем нормален. А после разбрах кое ми се е сторило странно у Аликови — още два пъти ходих у тях, преди да ми стане ясно: те нямаха библиотека. Нито в една стая! И не само библиотека, дори етажерка с книги никъде нямате — само учебниците върху бюрото в стаята на Алик, и нито една друга книга! Ето кое значи ми се е сторило странно. Но го разбрах, както винаги, не веднага, а доста по-късно, дори когато вече бях престанал да мисля за това. Когато казах на Алик, той много се учуди и ми отговори, че нищо странно няма, те и в предишния апартамент не са имали книги, а пък която и книга да му

потребява, ще я вземе, ако поиска, от библиотеката на ъгъла. Та нали вкъщи все едно не можеш да събереш всички книги, колкото и да се стараеш. Когато ми отговори така, веднага започна да ми се струва, че може би наистина няма нищо странно, ако в едно жилище няма книги, няма — и толкова, но отначало, кой знае защо, ми изглеждаше странно.

Разбира се, Алик мълчеше не защото е страхлив. На всеки ще му призлеет, ако му кажат, че трябва да остане сам в тази тъмна пещера. Друг за нищо на света не би се съгласил, а Алик се съгласи. Вече почти бяхме стигнали до пролуката в скалата, а той така и не се отказа да остане, само мълчеше и изглеждаше доста тъжен. Че какво друго му остава да прави — да не вземе да се радва, че всички ще си идем, а той ще остане сам със скелетите?

Аз дори в пълен мрак, ако фенерчетата не светеха, и със стиснати очи бих почувствуval, че сме стигнали вече до пукнатината — само по мириса. По мириса на влажна пръст. Не просто влажна, а влажна и прясна, сякаш току-що са започнали да копаят. Никъде другаде в пещерата не мириеше така, освен на това място. Веднага разбрах, че сме стигнали пролуката в скалата. Само ей този голям камък според мен вчера го нямаше. Такъв огромен камък, почти до кръста ми, с неравни краища. Вчера наистина го нямаше. Спомням си, защото, когато вчера търсих за Сабир остатъка от сталактита, нито един камък не видях наоколо, всичко беше равно.

— А къде е пролуката в скалата? — пръв попита Сабир, и гласът му беше много учуден.

И тогава изведенъж забравих да мисля за камъка и изтичах напред. Гледам, пред пас само гладка стена от скала, сякаш никога никаква пролука не е имало. Сънували ли сме, или какво? И тогава като се разтичахме! Търчим нагоре-надолу, търсим и нищо не можем да намерим. Струва ми се, че всички много се уплашихме, изведенъж краката ми изстинаха и станаха леки, леки, а така ми става, щом много се уплаша или се развълнувам. Пролуката никъде я нямаше. Но все пак разбрахме, че вчера я е имало, защото намерихме пукнатина в стената, едва забележима, която вървеше от самия под нагоре. В нея дори кибритена клечка не би се провряла. Разбрахме, че това са следи от нашата пролука. Отначало изобщо за нищо не можех да мисля, толкова се уплаших, но малко по-късно си спомних бученето нощес под земята. Може пък да не съм сънувал, че земята под мен се тресе.

Сигурно е имало трус и от него се е затворила нашата пролука, тя и без друго беше съвсем тясна.

Ужасно се уплашихме. Кама стои и плаче. Аз стоя до нея и също се страхувам дума да кажа, знам, че веднага ще се разплача. И Алик мълчи, най-вероятно също се страхува да не се разплаче. Не знам дори какво щяхме да правим по-нататък, ако не беше Сабир. Сигурно и той също се уплаши, но когато заговори, никой от нас не забеляза това. Гласът му беше същият, както обикновено. Той каза, че сега ще трябва да намерим изход от тук. Сабир ни обясни, че от пещерата непременно трябва да има нормален изход, защото за всеки глупак е ясно, че и бронетранспортьорът, и хората са влизали тук не през тази временна пукнатина, пък и не само това, та нали всички мебели, които видяхме, също и оръжието, не са били по начало в пещерата, а през някакъв вход са ги вкарали тук, и щом е така, значи го има. Докато той говореше, всички се успокоихме и престанахме да се страхуваме. Аз по себе си съдя, съвсем ми мина страхът и започнах да мисля къде може да бъде изходът. И Кама престана да плаче. Преди тя плачеше с глас, а сега мълкна, само едва чуто похълцваше.

Тръпнахме назад към мястото, където нощувахме. Сабир вървеше напред и говореше, че му се струвало, че изходът трябва да бъде там, където е бронетранспортьорът. После се обърна към нас и каза всички, освен него да угасим фенерчетата — трябало да икономисваме батериите. Ето на, никой не помисли за това, само Сабир се сети. Забелязах, че и Алик веднага изключи фенерчето, без всякакви разговори, а не както по-рано.

Изхода от пещерата намерихме почти веднага. По-точно не изхода, а една огромна метална плоча, която го затваряше. Тя беше много висока, много по-висока от бронетранспортьора и по-широка от него. И навсякъде по краищата се сливаше със скалата, никъде дори с един сантиметър не се издаваше. Разбрахме, че е от метал, защото, когато почукахме с камък по нея — се разнесе метален звук, но един такъв глух, като че ли плочата беше ужасно дебела. Дори започнахме да мислим, че изходът не е оттук, но после видяхме, че на пода са останали следи от веригите на бронетранспортьора и те свършват до самата метална плоча. Сабир каза, че сега остава само да намерим къде е ключалката и да потърсим ключовете. А ключовете сигурно са някъде в пещерата, най-вероятно в джоба на един от скелетите.

Огледахме внимателно цялата врата, отначало целия долн край, а когато нищо не намерихме, наредихме до нея празните сандъци и я огледахме цялата до горе. Никаква ключалка не намерихме, макар че по няколко пъти подробно огледахме всеки квадратен сантиметър. На вратата нямаше никаква ключалка. Тогава Сабир каза, че трябва да потърсим друг изход. Започнахме да търсим. Цялата пещера обходихме покрай стените, отново огледахме стаите и коридора, после още веднъж, но никъде нищо не намерихме, което да прилича на врата или на вратичка. Тогава окончателно разбрахме, че тази плоча затваря единствения изход от пещерата.

Много се уморихме — когато свършихме, беше два часа по часовника на Кама. Значи от девет — пет часа подред — непрекъснато сме търсили изход от тази проклета пещера.

Сабир каза, че трябва за малко да спрем, да обсъдим какво ще правим по-нататък, и да починем. И изведнъж Камка като се развика! Ужасно радостно завика. Втурнахме се към нея, тя стоеше съвсем наблизо, и я попитахме какво се е случило, а сами знаем, че се е случило нещо хубаво, защото извика много радостно, сочеше ни към стената — там в една вдълбнатинка беше взидана малка черна кутия, а на нея имаше два плоски бутона — червен и син. Над горния, червения, беше написано нещо на немски. Сабир дори не се позамисли, веднага натисна горното копче, но нищо не стана, тогава синьото — също. Натискахме копчетата, докато не ни изтръпнаха пръстите, но напразно. Казах, че сигурно по-рано тези копчета са работели, действували са, защото е имало електричество, а сега няма, затова не действуват. Сабир се ядоса и каза моментално паси затварям устата, защото и без мен всичко било ясно.

Седяхме върху постелите си от книжни пари и мислехме какво да правим по-нататък. Сабир каза, че положението е много сериозно, трябва да се постараem да намерим изхода от тук, защото няма на кого да разчитаме. Тук никой няма да ни дойде на помощ. Освен това каза, че трябвало да изберем един от нас за главен, нещо като командир, и във всичко да му сме подчиняваме, защото нищо няжало да излезе, ако всеки прави това, което му дойде наум. Тук Алик ме учуди — веднага каза, че главен трябва да бъде Сабир. На Сабир много му хареса това, по лицето му пролича, но все пак попита има ли някакви други предложения. Ние казахме, че никакви други предложения няма, ала

въпреки всичко Сабир ни помоли да гласуваме. Иначе, виждате ли, не бил съгласен. Попита кой е „за“ — всички, освен него, вдигнахме ръце, кой е „против“ — тук никой не вдигна ръка, а после попита кой се е въздържал — и той самият вдигна ръка. След гласуването каза, че сега всички сме длъжни да му се подчиняваме, ако искаме всичко да бъде добре. Сякаш и без гласуване не беше ясно, че тук най-главният е Сабир.

Той каза, че трябвало внимателно да видим какво ни е останало от храната. Веднага извадихме всичко от раниците, сложихме на обща купчина трите сандвича със салама, половината блокче шоколад, топеното сирене — това беше всичкото ядене. Преди не ни се ядеше, сутринта бяхме изяли по един сандвич и повече не мислехме за ядене, а сега, като видяхме колко малко рана ни е останала, ужасно ни се дояде. Сабир каза, че сега трябва много да пазим храната и икономично да я изразходваме. Той раздели единия сандвич на четири съвсем мънички парченца и ни ги раздаде — каза, че това е порцията ни до утре, кой когато иска, може да ги изяде — той още говореше, когато вече ги бяхме гълтнали — а останалите продукти ще се пазят при него и той сам ще ни ги раздава в определени часове. Той и кибрита преброи — бяха останали осем клечки в кутийката, и цигарите — пет парчета, и ги сложи в джоба си, като каза, че и тях също ще раздава по една. Но това, разбира се, го каза просто така — никой от нас, освен него, не пуши. После ми заповяда да донеса от аварийния шкаф консервите, които намерихме вътре. Донесох ги. Всички кутии бяха цели, но капачките им се издъваша и от двете страни, сякаш отвътре ги бяха напомпали с въздух.

Донесох ги и казах, че тези консерви не могат да се ядат — щом така са се издули, значи са съвсем развалени. А от рибата стават най-тежките отравения, от които може просто да се умре. В нашия блок умря Витя Шчеглов, майстор на спорта, член на сборния отбор на Азербайджан по волейбол — изял една есетра и на следващия ден умрял в страшни мъки, защото късно извикали лекар. Откарали го в болницата и цял ден му промивали стомаха, всевъзможни инжекции му били, но нищо не помогнало и той починал. А ако ние тук се отровим, изобщо никой никаква помощ няма да може да ни окаже. Всички внимателно ме слушаха, дори Сабир, а когато свърших, той каза, че никой не се кани веднага да яде консервите, а за по-нататък ще

видим. И тогава аз направих грешка. Не трябваше да говоря какво съм чел за отравянията в енциклопедията. А там пише, че издутите консерви в никакъв случай не бива да се ядат, това е първият признак, че в тях има най-страшна отрова, и че това се нарича „ботулизъм“. Тази дума съм я запомnil точно. Още щом казах за ботулизма, видях, че Сабир просто освирепя — той не може да търпи, когато пред него говорят непознати думи.

— Голям читател! — За него това е най-страшната ругатня. — Всичко си прочел! За нищо друго не те бива, само да четеш! И непрекъснато лъжеш, знаеш, че не можем да проверим, и лъжеш! Още щом влязохме тук, и започна да си измисляш. — За сталактитите намекваше. — Пречиши ми да мисля. Млъкни и да не съм те чул повече!

Аз, разбира се, млъкнах, но за себе си реших да не се докосвам до тези консерви. Ще умра от глад, но няма да ги пипна. Мъчно ми е, че Кама и Алик са против мен, и двамата презрително ме гледаха и се усмихваха, когато Сабир ми викаше. Макар и да съм свикнал, всеки път ми става малко мъчно. Че аз за тяхно добро им казах за отравянията. Но щом е така, яжте, да ви е сладко, тровете се. Сабир каза, че не трябва да губим нито минута и веднага да пристъпим към оглед на пещерата. На мен заповяда да обискирам скелетите и всичко намерено да му донеса. Разбрах, че нарочно прави това, за да се откажа и да може отново пред всички да ме унижи. Но аз не се отказах. Отидох и започнах да ги претърсвам. Всички имаха пистолети и удостоверения, както и снимки с жените и децата си. Извадих от джобовете им някакви ключове, носни кърпи, пари. А в джоба на оня, който беше с комбинезон, не-есесовец, намерих малка книжчица с картонена подвързия и още щом я разтворих, разбрах, че това е най-интересното от всичко, което съм намерил — оказа се разговорник, немско-руски разговорник. Първите страници се бяха слепили, нищо не можеше да се разбере, но останалите, повечето, се бяха запазили и можеха да се четат. Започнах да го преглеждам, обаче Сабир ме извика. И тримата вече бяха в коридора. Занесох му всичко, което бях намерил. Щом видя ключовете — два огромни ключа на една верижка, Сабир се зарадва и веднага ги измъкна от ръцете ми. И въпреки това направи недоволна физиономия и със заядлив глас ме попита, всички ли съм претърсил. Каза, че ключовете са от сейфа — щом всеки има езиче

отгоре и отдолу, явно са от сейфа. Така се и оказа. И двата ключа станаха и отворихме сейфа. Той целият беше натъпкан с книжа. И всичките на немски език. Много лошо. Стоят четирима души, всичките грамотни, а нищо не могат да направят — като на кино или като на друга планета.

После от горния рафт Сабир взе голям лист, сгънат на четири. Разгърна го и гледаме — чертеж на нашата пещера, веднага я познахме. Всичко беше отбелязано на този чертеж — и пещерата, и коридорът със стаите — всичко и нищо ново. Много подробен чертеж. Всички шкафове, които открихме на стените, бутоните до входа, коридорът, стаите, дори червеният лостов прекъсвач и сейфът от комендантската — всичко. И изходът беше отбелязан на същото място, където го намерихме, и дори беше показано къде излиза — като че ли на някакъв път в планината. А всички надписи бяха съвършено непонятни. Никаква полза от този чертеж. Сабир повъртя разговорника в ръцете си и ми го върна, да съм го пазел, защото можел да дотрябва. Така каза.

До вечерта всичко огледахме, навсякъде се пъхвахме, дори портретите на стените отместихме — мислехме, че зад тях може да е потулено някакво скривалище. Чак късно през нощта свършихме. Само че останахме съвсем без сили.

Дори Сабир се умърлуши. Но се държеше много правилно. Каза, че сутринта непременно ще измислим нещо. После помисли и раздели още един сандвич. Аз никога така точно не бих могъл да го разделя, както Сабир. Той раздаде всичките парченца и каза, че днес бил решил да ни даде допълнителна храна, защото твърде много сме поработили и трябвало да се подкрепим. Пожела на всички ни лека нощ. С много официален глас, както се полага на командир. И всички веднага легнахме да спим. Тази нощ Кама не ме помоли да хване ръката ми, сигурно вече беше престанала да се бои от скелетите, навярно беше свикнала. А може и да съм й станал противен, след като Сабир ме навика пред нея заради ботулизма. Макар че едва ли, тъй като и по-рано ми е викал пред нея. Той само по времена контролните не ми вика и започва да ми говори мило. Таирчик ми казва. Час по час ме пита шепнешком, за да не чуе никой, кога ще свърша контролното на моята група. А целия последен срок, за да не ми пречи и да не ме беспокои напразно, аз отначало правех неговото контролно, давах му го, и после

се залавях за моето. Но той въпреки това ме презира. Чувствувам — благодарен ми е, но ме презира.

Аз все препрочитах този немско-руски разговорник. Жалко, че не беше речник, а разговорник. Речникът много работа би ни свършил...

— Ти защо не спиш? — Сабир се беше надигнал от мястото си и ме питаше — сигурно и през ноцта се чувствува отговорен за всичко, както и подобава за един командир.

Казах му, че не ми се спи и че преглеждам разговорника.

— Читател! — много подигравателно каза тази дума, махна с ръка и отново легна. А аз бях прочел вече веднъж разговорника и сега го четях просто така, за да не мисля за друго. Защото престана ли да чета, веднага започвам да мисля какво става у дома. Мама сега просто полудява. Страх ме е дори да си представя какво прави! Макар и да чета, въпреки всичко мисля за това. Да си призная, разговорника го чета просто защото съм свикнал непрекъснато нещо да чета. Мама често ме нарича къlvаче. Понякога ми взема книгата, когато се храня например. Аз почти всички книги, които са ми харесали, съм ги препрочел по няколко пъти... А в този разговорник има много странни и смешни неща — най-напред е даден немският текст, после руският, освен това целият е на раздели — „Транспорт“, „Развлечения“, „Разговор с военнопленници или с партизанин“, „Предупреждение за наказание на представител от местното население“. За всички случаи от живота изобщо. „Немски офицер кани фрайлайн в сладкарница“, а в скоби — „на кино, театър, ресторант“. Много е хитро, значи, където иска да отиде, нея дума слага. Или: „Приемете от мен един малък подарък“, а в скоби — „парфюм, бонбони, цветя, брошка“. И какво ли още нямаше там, а най-интересното прочетох, когато стигнах до разделите „Предупреждение за наказание“ и „Разговор с военнопленници и партизанин“. Само заплахи. За всяко нещо — смъртно наказание — или разстрел, или обесване. „За появяване на улицата по-късно от десет часа вечерта — разстрел“, „За укриване на комунист — в скобки «партизанин, военен» — смърт“. Оказва се, че почти за всичко се е полагало смърт. Дори за неявяване на работа. Сега разбрах какво означава думата „Tod“, която видях в надписа до червения лостов прекъсвач. По всичко личеше, че е „смърт“ — тя се срещаше почти във всички изречения, където ставаше дума за смъртно наказание. За най-дребното нещо се наказва със смърт, сякаш

човешкият живот изобщо нищо не струва. Това значи, че ако се развали, да речем, часовникът на човек, и той, без да знае, че вече е късно, излезе на улицата в десет и половина, всеки патрул може да го застреля. От това, което прочетох в разговорника, излизаше така. Почетох още малко, а после сам не разбрах как съм заспал.

А сутринта пак започна същото. По няколко пъти огледахме всяко ъгълче. Вече със затворени очи можех да ида до всеки край на пещерата, всичко огледахме и опипахме с ръце, никъде нямаше изход, освен тази плоча, а нея не можехме и да помръднем. Сабир каза, че ако тук вместо всички тези безполезни автомати и картечници имаше оръдие, той, без да се замисля, би стрелял право в тази плоча. Това беше съвсем безполезен разговор, първо, защото нямаше никакво оръдие, а щом няма — няма какво да се умува, и второ, Сабир не знаеше как се стреля с оръдие. Цял ден — от сутринта до късно през нощта — ходехме из пещерата и вече почти не разговаряхме, защото разбрахме, че положението е лошо. Вечерта изядохме всичко, което беше останало — разделихме на четири части топеното сирене и започнахме да мислим какво ще правим по-нататък. Нищо не измислихме и аз започнах да чета разговорника, за да се занимавам с нещо.

На Сабир това му подействува ужасно зле на нервите и той ми заповяда да го затворя и да го оставя настрана. Веднага го послушах, за да не го дразня още повече. Той каза с много тържествен глас, че ние и утре ще потърсим изход, а ако не намерим, то още утре вечерта или вдругиден той ще се помъчи да взриви плочата с гранати. Друг изход няма. Помислих си, как ще я взриви, щом никога през живота си не е виждал, граната, освен на кино.

— А разбираш ли от гранати? — попита Алик.

— Нищо особено няма. Трябва да изтеглиш капачката към себе си и да я завъртиш, преди да я хвърлиш — каза той. — Само че аз няма да я хвърля, а трябва да издълбая малко трапче под плочата, да сложа там гранатата и да изтичам настрана зад бронетранспортьора. Според мен всичко ще бъде наред. Все едно, друг изход няма. Храната свърши и утре трябва да започнем консервите.

— А защо утре? — попита Алик. — Може и днес.

Още щом каза това, очите на всички просто пламнаха. Преглътнахме си слюнката. Ужасно бяхме изгладнели. И преди това ни

се ядеше, ала след парченцето сирене съвсем озверяхме. Но Сабир каза, че до утре няма да пипаме консервите, трябва и за по-нататък да помислим. Аз се опитах да им напомня, че консервите са развалени, но още щом започнах да говоря, всички ми се развикаха, и тримата изведнъж.

— Щом не искаш — не яж — каза Кама. — Никой не те моли. А в нашите работи няма какво да се месиш!

И докато ми говореше, лицето ѝ беше толкова неприятно — и гласът също. Особено лицето — чуждо и неприятно. Дори не съм мислил, че може да има такова лице. Вече бях престанал да слушам какво ми говорят Алик и Сабир, толкова ми домъчния след думите, които чух от Кама.

Всички легнаха да спят. Аз почетох още малко разговорника, после реших да заспя. Легнах на една страна и си затворих очите, а в това време Кама ми казва, тя не била още заспала, както се оказа.

— Обиди ли ми се?

Аз поклатих глава — не, не съм.

Обиди се, обиди, се, нали виждам! Не съм се обидил.

— Ако не си се обидил, дай ми ръката си, с твоята ръка ми е по-спокойно да спя. — Хвана ръката ми и мълкна.

Гледам я — вече спи. А тази нощ аз изобщо не можах да заспя. Все мислех, че сутринта Сабир ще раздаде на всички от рибените консерви. Аз, разбира се, няма да ги ям, но останалите ще ги изядат. А да говоря с тях е безполезно. Само ще си имам неприятности. Нищо не разбираят. А аз помня какво беше написано за ботулизма, имам много добра памет за всичко напечатано, всички стихове още от първия път ги запомням, дори лошите. И не само стихотворенията — всяка формула, дори най-дългата, мога отведнъж да запомня. Там пишеше, че оня, който се е отровил от тези проклети консерви с издути капачки, трябва незабавно да се хоспитализира, тази дума също я запомних. Иначе има смъртен изход. Нали помня как умря Витя Щеглов — такъв здрав човек, а за една нощ умря, въпреки че все пак са го закарали в болницата. Та ние всички ще се отровим и ще умрем, и ще останем тук, като тези скелети. Защо не искат да ме послушат? Ако това го каже Сабир, щяха да го послушат! Нима за да те слушат, трябва да можеш трийсет пъти да се издигнеш на лоста?

Представих си как сутринта Сабир ще им раздаде рибата от едната консерва и те ще я изядат: всеки своята част. Ще я изядат и след час или след час и половина веднага ще съжалят, че не са ме послушали, но ще бъде късно. Всички ще умрат в страшни мъки: и Камка, и Алик, и Сабир. От тази мисъл дори, кой знае защо, започна да ми прилошава.

Аз предпазливо измъкнах ръката си от Камкината, станах и на пръсти се приближих до Сабир, съвсем не ми се искаше да ходя, но все пак отидох. Събудих го; той отвори очи и ме загледа учудено. Започнах да му разправям, че ако утре сутринта изядем тези консерви, всички ще загинем. Той отначало ме слушаше мълчаливо, сигурно не разбираше за какво става дума, но после, когато разбра, ужасно се ядоса:

— Ако моментално не си идеш и не легнеш да спиш, така ще те цапардосам, че цял живот ще ме помниш! — Аз се обърнах и веднага си тръгнах, а той добави след мен: — Утре сутринта ще си поговоря с теб — и още една дума каза, дето, ако не знаеше, че Кама спи, никога не би я казал.

Върнах се и си легнах на мястото. Полежах малко, а после, когато ми се стори, че Сабир заспа, взех консервите, и осемте кутии, и стъпвайки тихичко, отидох с тях на другия край, там, където е коридорът и комендантската. Отначало исках да ги скрия някъде понадалече, но си помислих, че Сабир, все едно, ще ме накара да кажа къде съм ги скрил... Тогава взех и ги хвърлих всичките една по една в дълбоката яма, където се стичаше водата от улея. След всяка кутия се ослушвах: исках да чуя как се удрят в дъното, но така и нищо не чух — бездънна ли беше пък тази яма?

На сутринта се събудих най-рано от всички. Събудих се, но лежа мълчешком. Не ми се искаше да си отварям очите. Чувам, че Сабир стана, отначало събуди Кама, подир нея Алик, а после спря над мен и ме бутна по рамото: „Ставай, вече се съмна“. Измихме се, събрахме се заедно. Настроението на всички — ужасно, по физиономиите се виждаше, а най-лошо беше моето, разбира се. Само си мислех какво ще стане по-нататък. Сабир каза:

— През ноцата този паникъор ме събуди и разправя: страх ме е да ям от консервите, коремчето може да ме заболи от тях. Аз, казва,

всички енциклопедии на света съм изчел. Хайде, читателю, по-добре иди донеси консервите.

И аз отидох. До мястото, където вчера бяха наредени, имаше пет крачки. Бавно тръгнах, после се върнах и казвам:

— Няма ги консервите.

— А къде са?

— Изхвърлих ги.

И тримата ме изгледаха учудено.

— И къде ги изхвърли? — попита ме Сабир недоверчиво.

— В ямата, дето се стича водата. — И веднага почувствувах, че Сабир повярва. И останалите също, но аз казвам Сабир, защото тогава само към него гледах.

— Всички консерви ли изхвърли?

— Да.

И тримата страшно се ядосаха.

— Подлец — каза Алик. — И с какво право?

Той замахва и аз дори си прикрих главата, мислех, че ще ме удари, но не ме удари, само се изплю и отиде настрани. Кама ме погледна много възмутено и презрително, и каза, че съм глупак и страшен egoист. Само Сабир нищо не каза, той стоеше мълчешком и ме гледаше с ненавист. Стоеше на две крачки от мен, между нас беше моята постеля, и изведнъж като скочи през нея...

Удари ме по лицето и аз почувствувах в устата си малко солен вкус, а главата ми забучка. Очилата ми веднага отхвръкнаха настрани и аз съжалух, че не ги свалих. Сигурно стъклата се бяха строшили на пода. Помислих си, че още два или три пъти ще ме удари и ще спре, но той не спираше, а ме биеше, биеше, все по лицето. Започнах да си закривам лицето с ръце, а той изведнъж с всичка сила ме удари в корема, тогава си махнах ръцете и той отново започна да ме бие по лицето. После вече и лицето си не можех да закрия, ръцете ми станаха непослушни и не можех да ги вдигна. И досега не разбирам защо не паднах, клатех се от една страна на друга, но не падах. Сигурно Сабир още повече се ядосваше от това, че не падам. Без очила виждам зле, а сега сякаш някаква мътна пелена закри очите ми — всичко ми беше като в мъгла. После краката ми все пак се подвиха, но не паднах съвсем, а застанах на колене. Сабир продължаваше да ме бие. Само че вече не чувствувах болка, а го виждах на моменти, на моменти, ту го

виждам, ту не го виждам, сякаш някой си играе със светлината — включва и изключва, включва и изключва. Мислех, че това никога няма да свърши, ала без какъвто и да било страх, всичко вече ми стана безразлично, сякаш не биеха мен, а някой друг. През едно от тия просветвания видях как върху Сабир се нахвърли Кама. Той се обрна към нея и с всичка сила я бълсна с две ръце в гърдите. Тя отлетя на няколко крачки и падна на пода. Видях как с вик „Престани!“ върху Сабир се спусна Алик. В това време Сабир с всичка сила ме ритна с крак по лицето и аз вече нищо не помнех. Освен това, когато падах, струва ми се, много силно си ударих главата в пода.

Оказа се, че Сабир е бил и Алик, не толкова силно като мен, но също го е бил. Учудих се, че е можал толкова силно да го набие, но Алик ми обясни, че Сабир се бил нечестно, вкопчил се в ризата му на гърдите, притеглил го към себе си и го ударил с глава по лицето, после му подложил крак и вече легнал, го бил. И тогава върху него се нахвърлила с автомат Кама. Алик ми каза, че просто изпаднал в ужас, мислел, че Камка иска да го убие. Сабир се уплашил, веднага спрял и започнал да отстъпва заднешком, а тя му подава автомата и вика: „На, стреляй! Избий ни всичките, фашистка гадино!“

Това Алик ми го разказа после, когато дойдох в съзнание. Кама плачеше и ми слагаше студени компреси на лицето. От това се свестих — почувствувах нещо студено. Но въпреки компресите лицето ми ужасно подпухна. Алик ми донесе очилата и ги сложи до мене. Едното стъкло беше останало цяло, другото се беше счупило. Цялото тяло ме болеше, особено лицето. Дори устата си не можех да отворя, така ме боляха скулите. И за какво толкова ме би? Да беше ме ударил един-два пъти! А как можа така! Та той е много по-голям от мен и е по-силен. Ако всеки, който е по-силен, започне да бие другите, нищо добро няма да излезе. И аз ако бях година и половина по-голям, щях да му дам да се разбере! Но какво съм виновен, че съм най-малък в класа? Всички знаят това и никой никога не налица да се бие с мен. Нали и Сабир много пъти е казвал да не ме закачат. Аз само веднъж се сбих с Алик Цихецки от пети „а“. Той ме бълсна в шкафа, и аз го бълснах. Тогава той ми каза: „Остани след часовете да се бием“. Отидохме с него зад баскетболната площадка, там след часовете няма никой, оставихме си чантите на земята и започнахме да се бием. Аз веднага го ударих два пъти, а той само стои и нищо. Тогава спрях и го питам какво чака. А

той много сърдито каза: „Че как ще се бия с теб, щом си с очила?“ И физиономията му беше много обидена — все пак съвсем напразно го ударих два пъти, може да се каже, още преди да е започнал боят. Аз веднага си свалих очилата и му предложих, за да бъде всичко честно, и той да ме удари два пъти, а после вече да започнем да се бием истински. Но той отказа и ми отговори, че не искал да ме бие просто така. Почувствувах, че не му се иска вече да се бие, пък и на мен съвсем не ми се щеше. Мълчаливо постояхме един срещу друг, а после аз го попитах има ли десет копейки. Той потърси в джоба си — намери и попита за какво са ми. А аз самият имах тридесет, взех тези десет копейки и отидохме двамата на кино, купихме два билета и гледахме „Джентълмени с късмет“. Много хубав фильм. След това с Алик много се сприятелихме и аз, когато идвах тук, много съжалявах, че няма да бъде и той. През лятото родителите му бяха отишли с него в Кубан.

Още си мислех за Алик Цихецки, когато изведнъж ми се зави свят и повърнах. А после още няколко пъти. Вместо нормално повръщане от устата ми се лееше само горчива вода. В стомаха ми нямаше нищо — нали за последен път вчера изядох едно парченце сирене, ето защо излизаше само вода. Кама и Алик веднага станаха много внимателни, седнаха до мен и все ме питаха дали нямам нужда от нещо. Да си призная, много приятно ми беше, че така се грижат за мен.

А Сабир все ходеше из пещерата и търсеше изход, но според мен вече беше разbral, че нищо няма да намери и просто само се правеше, че търси. С никого от нас нито веднъж не заговори, не искаше или се страхуваше, че няма да му отговорим.

Кама и Алик прекараха край мен до късна нощ. Изобщо ми се стори, че този ден мина много бързо. Току-що беше сутрин и изведнъж гледам — всички си лягат да спят. Учудващо бързо мина този ден.

На следващата сутрин всички се събудиха много късно. А аз — най-късно от всички. Събудих се и нищо не мога да съобразя — къде съм и защо край мен са се събрали всички — Кама, Алик и Сабир, и лицата им едни такива, много изплашени. Нищо не мога да разбера! Сабир ми каза, след като вече си спомних, че съм още в тази проклета пещера:

— Моля ти се, извинявай, прости ми за вчера, много ти се моля!

Кама му казва:

— За нищо на света няма да ти прости, виж какво направи с человека, ти си просто отвратителен тип!

— И по-добре се махай оттук! — Това Алик му каза. — Веднага се махай или ще те ударя!

А Сабир сякаш не ги чува, все повтаря едно и също.

— Извинявай. Много ти се моля, прости ми!

Някак глупаво изглеждаше всичко това. За какво са му моите извинения, се пита? И изведнъж видях, че Сабир плаче. Досега никой не го беше виждал да плаче. Никога такова нещо не се беше случвало. А сега седи и плаче, и хълца при това. Аз също много се разстроих, дори ме е срам, като си спомня, толкова се разстроих. Добре, казвам, престани да плачеш, само че следващия път, преди да си даваш воля на ръцете, помисли! Какво друго мога да му кажа?

Алик непрестанно повтаря — махай се, иначе по-лошо ще стане! И Кама накрая пак го нарече отвратителен тип. Той стана и си отиде. Когато си тръгваше, изглеждаше много нещастен. След като си отиде, Алик и Кама дълго го ругаха, а лък аз не изпитвах никаква злоба към него. Не им казах това, иначе сигурно и на мене щяха да се ядосат, но ядът ми вече беше преминал. Какво да правя, такъв съм си...

И тримата лежахме един до друг и мълчахме, всички едни такива отпуснати, сигурно от глада, никой дори главата си не повдигна, когато се приближи Сабир с граната в ръка и ни помоли да станем и да дойдем в комендантската. Обясни ни, че ще се опита да взриви каменната плоча до входа. Аз вървях, а нещо ме люлееше от една страна на друга, сякаш бях пиян. Добре, че Алик и Кама ме подкрепяха. Още щом влязохме в комендантската, Алик веднага ни оставил и се върна при Сабир. Макар и да бяха скарани, на Алик сигурно не му се искаше Сабир сам да взриви гранатата.

Седяхме двамата с Кама в комендантската и чакахме какво ще стане по-нататък.

Тук беше толкова тихо и спокойно, като че ли цялата тази стая се намираше в някое учреждение и стопанинът на кабинета всеки момент можеше да влезе. Аз още веднъж погледнах надписа до червената дръжка — след като бях прочел разговорника, вече знаех какво значи думата „Tod“ — смърт. Тя много често се срещаше в разговорника. Тази и освен нея „Erschiessen“ — разстрел. И нея много добре

запомних, защото тези две думи там се срещаха почти на всяка страница.

А после се разнесе страшен взрив, вратата в стаята беше пътно затворена, а след взрива се разтвори със страшна сила и се удари в стената. И всичките свещи изведнъж угаснаха.

Алик каза, че Сабир, след като изтеглил и завъртял капачката на гранатата, я долепил до плочата, а самият той заедно с Алик изтичали веднага и се скрили зад бронетранспортьора. Само че от този взрив нямало никаква полза — на няколко места само одраскал пода и повърхността на плочата. И само толкова!

Ние още дълго прекарахме в коменданцката. Всички предлагаха нещо, но само така, напразно — вече ни стана ясно, че положението ни е много лошо. Със Сабир незабелязано започнахме да си говорим, но той вече не ни беше главен. На нас вече не ни трябваше главен, дори и ако отношенията на всички със Сабир бяха предишните.

Станахме и излязохме от кабинета на коменданта.

Бяхме много гладни. Никой не говореше за това, но ужасно ни се ядеше. В главата ни само се въртяха мисли за ядене. За нищо друго не можехме да мислим. Всички лежахме, всеки на своята постеля, и само за това мислехме. Добре, че поне намерих този разговорник, иначе може да се побърка човек. Всички лежат и мълчат, а наоколо такава тишина, сякаш освен нас на света няма друг жив човек. А и скелетите ни действуваха на нервите, опитах се да си представя, че някога и те са били живи хора, но не можах.

Прелиствах разговорника и се чудех какви странини времена са били някога. Почти на всяка страница ужасни заплахи. И почти за всичко едно наказание — смърт! Дори е някак странно, като четеш: „Осъдени на разстрел“, „Осъдени на смърт“. Това е сигурно за разнообразие: на едно място разстрел, на друго смърт. Или Tod, или Erschiessen. А може би, след като са осъдени на смърт, това е някакъв друг начин да убиват човека, не да го разстреляват, а да го бесят или да му отсичат главата. И най-главното — за какво? Ако се поразмислиш, може просто да се побъркаш: за укриване на комунист или военен — смърт. Същото и за връзка с партизани. За отказ да заминеш в Германия. За това, че си слушал съветското радио. Значи, ако човек е скрил в къщата си ранен другар, те са го разстреляли? А какво друго му е оставало да прави, освен да го скрие? Трябвало е да иде и да го

издаде, така ли? Нима хората, които са съставяли този разговорник, не са разбирали, че не бива за такива неща да се убива човек? Та в него почти на всяка страница обещават смърт за всичко хубаво, което може да направи човек. За всичко — смърт!

А аз съвсем не мога да си представя какво е смърт. За знаене — знам, разбира се, знам, че всички хора умират, но съвсем не мога да повярвам, че и аз някога ще умра. Че всичко наоколо ще остане както си е било, а мене вече няма да ме има. Започвам да си го представям — и всичко върви, докато стигна до мястото, където и аз трябва да умра... Не мога да повярвам и това си е! А освен това съвсем не мога да си представя, че някога ме е няжало. Знам, че е имало такова време, но не мога да си го представя. Странно.

Кама се приближи до мен, прегърна ми главата като на мъничък и ме питаш:

— Много ли те боли?

Поклатих глава, че не ме боли. Все пак ми е трудно да говоря, челюстите ме болят, когато си отварям устата.

— Всички тук ще умрем — каза Кама. — И ни кой никога няма да ни намери. — И лицето й в това време беше много сериозно, сякаш напълно беше разбрала, че нищо не може да ни спаси.

А после ние се събудихме и съвсем не можехме да определим дали е утро, или нощ, или може би вече е ден. Защото Кама беше забравила да си навие часовника. Но всъщност това ни беше вече безразлично. Сега почти не ставахме. Беше хубаво само това, че вече не ни се ядеше. Съвсем изчезна чувството за глад. Дори не си спомняхме за ядене. Само че всички станахме много слаби.

Най-много от всички отслабна Кама. Тя или спеше, или лежеше мълчаливо, с отворени очи. Много ми беше мъчно за нея. И аз чак сега разбрах, че я обичам. По-рано само се досещах, но едва тук окончателно разбрах това. Преди Кама много често се влюбах. Щом идех на кино или на театър, непременно се влюбах в някого. Наистина не за дълго, най-често само за няколко дни, а се случваше и само за един ден. И от книгите много често се влюбах в някого. Най-много ми харесваше да обичам кралица Марго или госпожа Бонасио. Много ми беше хубаво да мечтая за тях. А когато мечтая, аз мисля за себе си в трето лице, никога не си мечтая: „Аз отидох и я спасих“, а кой знае защо: „Той отиде и я спаси“. Просто така, мечтая за себе си,

но, кой знае защо, само в трето лице. И винаги се влюбвам в трето лице. За това, разбира се, всички ще ми се смеят, но веднъж дори в Медуза Горгона се влюбих. Честна дума! Влюбих се и толкоз.

А днес окончателно разбрах, че всичко това са били глупости в сравнение с любовта ми към Кама. Дори исках да й го кажа. И щях да й го кажа — кой знае защо, не ме беше срам нито от Алик, нито от Сабир. Но изведнъж си спомних моето любимо стихотворение и реших да го издекламирам на Кама. Тя го изслуша до края и нищо не каза. Попитах я дали й е харесало, а тя ми отговори: „Ами стихотворение като стихотворение!“ Но според мен по-добре да беше казала, че никак не ѝ харесва, отколкото това „Ами стихотворение като стихотворение“. А, от друга страна, съвсем не е задължително стихотворението да се харесва на всички! Само че аз, кой знае защо, мислех, че на Кама трябва да се хареса.

Все пак браво на Сабир! Беше отслабнал не по-малко от нас и въпреки това той единствен се стараеше поне нещо да направи. Помоли ни всички да отидем в укритието, защото щял да се опита още веднъж да взриви тази проклета плоча. Този път щял да взриви няколко гранати изведнъж. Отидохме в кабинета на коменданта, но и сега пътят дотам ни се стори много дълъг. Когато стигнахме, дълго не можехме да си поемем дъх. Сякаш не бяхме вървели по равен път, а сме се катерили по някаква стръмна планина. Алик и този път искаше да иде със Сабир и вече стана, за да тръгне, но изведнъж се усмихна с много виновна усмивка и седна. Стана ясно, че просто няма сили.

Взривът беше същият, както й миналия път. После се оказа, че във връзката от шест гранати е избухнала само една. Останалите сигурно са били развалени. И отново без никаква полза. И не само без полза, а напротив.

За това, че се е случило нещастие, не се досетихме веднага. Отначало седяхме в комендантската и чакахме Сабир, дори не знам колко време измина, а него все го нямаше. Струва ми се, че всички вече задрямахме. После аз се учудих, че все още го няма, и излязох от стаята. Кама и Алик тръгнаха след мен. Сабир никъде не се виждаше. Тогава разбрахме, че с него се е случило нещо.

Той лежеше зад бронетранспортьора целият в кръв. Отначало помислих, че е умрял, но когато го докоснахме, той силно застена. Беше го ранило парче от граната — малко над лакътя имаше откъснато

месо от ръката. Кръвта просто шуртеше от раната. Щом видя кръвта, Алик веднага се олюя и седна на земята, а Кама започна цялата да трепери, дори се чуваше как зъбите ѝ тракат. Аз погледнах раната и ми се стори, че месото е изтръгнато много издълбоко, едва ли не от костта. Съблякох си ризата, разкъсах я на ленти и стегнах ръката на Сабир над раната — някъде бях чел, че по такъв начин може да се спре кръвта. С всичка сила затягах около ръката тази лента, но кръвта не спираше, и аз се досетих, че просто не ми стигат силите да я стегна както трябва. Добре, че Кама ми помогна. Ръцете ѝ продължаваха да треперят, и зъбите ѝ тракаха, но тя е юнак и много ми помогна. Спряхме кръвта и превързахме раната. Макар и да беше ясно, че от такава превръзка с мръсна риза има малко полза, а по-скоро дори повече вреда.

Ние също си постлахме до бронетранспортьора. Цял час сигурно пренасяхме тук пачките с пари. Когато свършихме, нямахме вече никакви сили. Сабир отначало лежеше спокойно, а после започна да бълнува. Всички ни споменаваше по име, най-често моето име произнасяше, майка си викаше. А когато идваше на себе си, всеки път искаше да пие вода. Всички поред ходехме за вода. Аз вече не заобикалях скелетите, а минавах направо край тях. Знам, че само така ми се е струвало тогава, но всеки път, когато минавах покрай тях, струваше ми се, че ме гледат и се усмихват злобно. Те и насьн ми се явиха през онази нощ, още щом си легнах. Освен това и разговорникът ми се привидя със своите заплахи. Все ми се струваше, че и насьн го чета, чета и не мога да спра. И насьн се чудех, как така за всичко според този разговорник се е полагала смърт. За всичко хубаво.

А после започнахме да умираме. Сега вече можех да си представя, че няма да ме има. Че всичко ще остане на земята както си е било, а мене няма да ме има. Дори не зная как стана това изменение в мен, но сега наистина знам, че мога да умра. Лежах и мислех за всичко. Мислех за неща, над които никога по-рано не бях се замислял. За смъртта например никога по-рано не съм мислил. Пък и от къде на къде по-рано ще взема да мисля за смъртта? От моите познати само един човек е умрял — Наиля, момиченце от нашия квартал. Сгази я камион. На погребението се събраха всички съседи. На всички деца раздадоха венци и ние един подир друг тръгнахме зад ковчега. Но на гробищата не ни разрешиха да идем. Още щом стигнахме булевард „Нариманов“, ни казаха да се връщаме вкъщи. Сигурно защото всички

наоколо плачеха, и възрастните не искаха децата да виждат това. Особено много плачеше Наилкината майка. А баща й не плачеше, той вървеше първи зад ковчега, водеха го подръка двама наши съседи, и от време на време той питаше с много уморен глас: „Как можа да се случи това? Как така стана?“ Но на тези въпроси никой не му отговаряше. Аз също си мислех: как може така Наилка повече да я няма? И още тогава, на погребението, се помъчих да си представя, че някога аз също ще умра — мъчех се, но не можех. Сякаш нещо ставаше в главата ми, по-точно, като че ли спираше, щом започвах да си представям, че и аз ще умра и няма да ме има. Дори се учудих, че не мога да си въобразя такова просто нещо. Представях си моето погребение, как всички ще вървят и ще плачат, и всичко излизаше много добре дотам, където трябваше да си въобразя, че мене съвсем няма да ме има и нищо няма да чувствувам — нито да чувам, нито да виждам. Колкото и да се стараех, нищо не излизаше. А сега почувствувах, че това може да бъде. Не мислех нарочно — просто го чувствувах.

Всички лежахме мълчаливо, само Сабир стенеше. Бuden той също мълчеше, но още щом заспеше, веднага започваше да стене. Ръката му ужасно се поду, стана като напомпана, тъмночервена на цвят и гореща. Ние му превързахме раната, но от това голяма полза нямаше, тя цялата беше почерняла и беше ясно, че без лекарства непременно ще стане инфекция.

Лежах и си мислех: колко щеше да бъде хубаво, ако не бяхме се напъхали в тази проклета пещера. Вече всички щяхме да бъдем в Баку, щяхме да ходим на училище. Дори се учудих, че с такова удоволствие мисля за училище, за вкъщи. По-рано дори не чувствувах колко е хубаво там. А най-много мислех за мама и татко, спомнях си разни случаи, не никакви особени, а най-обикновени — как например се връщам от училище, а мама стои на стълбите и ме чака да се кача, и ми се усмихва, или пък как вечер гледам телевизия, а мама говори нещо с татко, дори не знам за какво говорят, но се оказва, че било много приятно, когато всички са вкъщи заедно, дори ако нищо особено не се случва. Щом си спомних всичко това, нещо в гърлото ме загъделичка и аз отново започнах да препрочитам разговорника.

Нешто в този разговорник много ме интересуваше, но какво, не можех да разбера. Целия вече наизуст го знаех. И точно можех да кажа

за какво се налага смъртно наказание и дори по-точно, — за какво обесване, за какво разстрел. Вече бях забелязал, че ако в онези времена човек е искал добро само за себе си, да кажем, ако някой е скривал от немците, че е комунист или военен, или че има радиоприемник вкъщи, тогава са го разстреляли, а ако на друг човек е правел добро — криел е ранен или е помагал на партизаните — за това са го обесвали. Много странно ми беше да чета всичко това, и колкото и да го четях, все не можех да свикна, всеки път ми ставаше страшно от всички тези заплахи.

От разговорника чувствувах още, че тук има нещо много важно, но какво е то — съвсем не можех да разбера. Само го чувствувах.

Алик стана и тръгна за вода. Движеше се съвсем бавно, като пиян се клатушкаше от една страна на друга. Донесе за всички ни вода в манерката. Отначало дадохме на Сабир да пие, после Кама пи няколко гълтки. Аз също пих, и веднага нещо започна да ме пробожда в корема, но вече бях свикнал: щом пийнеш вода, дори съвсем малко, веднага започва да те боли корем. Затова се мъчехме да пием колкото се може по-рядко, когато вече съвсем не можехме да изтрам. Алик седна до мен, лицето му беше бледо, бледо, и изведнъж ме попита:

— Нима и ние ще останем тук като тези? — И кимна с глава към скелетите.

Щом го чу, Кама веднага заплака. Долепи лицето си до моето и плаче, сякаш мога с нещо да й помогна.

А на мен вече ми беше ясно, че така и ще останем тук завинаги, като тези скелети. И никой никога няма да разбере, че сме тук, може би хиляда години ще минат, но така и никой няма да разбере, че сме умрели тук съвсем напразно. И също ще се превърнем на скелети, като тях. Само че ние сме попаднали тук случайно, а те сами са се напъхали в тази пещера и сами един друг са се изпостреляли, макар че са имали възможност да се измъкнат. Взели и се унищожили като скорпиони. А какво друго можеш да очакваш от хора, които са съставили такъв разговорник? Сигурно някой от тях е измислил, че за всичко трябва да се убива. Най-напред другите, а после самите те са се изпотрепали.

Мислех си за всичко това, пък и за още нещо си мислех — понякога ми се случва и още над нещо да мисля, а над какво — не мога да разбера. Но този път не можах веднага да се сетя, може би и затова

че Кама плачеше и продължаваше да ме прегръща. Очите ѝ бяха ужасно уплашени и аз изведнъж казах:

— Не се бой, Камочка, въпреки всичко ще се измъкнем оттук. — Аз, от една страна, бях доволен, че казах това, защото тя ужасно се зарадва, ама честна дума, току-що очите ѝ бяха съвсем уплашени, сякаш щяха ей сега да я удавят, а след моите думи видях как цялата ѝ уплаха изчезна и вместо нея в тях изведнъж се появи радост, сякаш започна да се усмихва с очи.

Тя веднага ми повярва и ми казва:

— Ама наистина ли? Ти по-рано не си казвал, че ще се измъкнем! — И ме гледа, сякаш всичко зависи само от мен, а, от друга страна, ми стана много неприятно, че съвсем напразно я изльгах така.

И което е най-чудното — и Алик ми повярва. Той също се зарадва и попита:

— Измисли ли нещо? — И очите му станаха също такива като на Кама. Нищо друго не ми оставаше, освен да му кажа, че нещо съм намислил, само че още не съвсем.

А после заспахме. Последните три денонощия след раняването на Сабир ние ужасно много спяхме, събуждахме се само за малко и пак заспивахме.

Аз и насьн виждах този проклет разговорник. Набил ми се беше в главата — няма спасение! И насьн, и наяве мислех за него, нещо в разговорника не ми даваше мира, а какво точно — съвсем не можех да разбера. Непрекъснато пред очите ми се въртяха редове от него. И което е най-интересното — не само онова, което е написано на руски, но и на немски. Нито една дума не знам на немски, а се въртят пред очите ми, особено Tod и Erschiessen. Сигурно защото те най-често се срещаха в разговорника. От текста отдавна бях разбрал какво означават — да се обеси, да се разстреля и смърт.

Аз още спях, но през съня си чух викове. Събудих се, гледам — Сабир вика. Беше скочил от мястото си и нещо викаше, а какво — не можеше да се разбере. Очите му бяха широко отворени, но никаква полза нямаше от това — никого от нас не познаваше, стоеше и викаше нещо с дрезгав глас. Нито една дума не можеше да се разбере. Бълнуваше. И тримата го сложихме отново да легне. Той беше много горещ, дори устните му бяха почернели и целите напукани. Дадох му

да пийне малко вода, още известно време нещо мърмореше, после заспа.

А по-нататък вече не помня много добре. Дори не знам колко време беше изминало. Опомних се, гледам — всички лежат, а наоколо много тъмно, идва светлина само от една далечна свещ, но и тя вече съвсем догаря, вижда се, че никой от нас отдавна не се е събуждал и не е поставял нови свещи.

Станах и тръгнах за свещи. Беше съвсем близо до мястото, където лежах, но се оказа, че е много трудно да се стигне до тях. По пътя на три пъти се спирах, ала не сядах, защото всеки път ми беше много трудно да стана.

Запалих една свещ, но вместо да я поставя и да запаля още няколко, изведнъж се спрях с нея и започнах да мисля. Много дълго стоях на едно място с горящата свещ в ръка, защото мислех много трудно и бавно. Съвсем не можех да си събера мислите на едно място, особено една мисъл не можех да спра в собствената си глава. Беше ми трудно да мисля още и за това, че много ми пречеше думата „Tod“. Просто през цялото време ми се въртеше пред очите. Стоях така с тази дума пред очите, а после все пак тръгнах.

Само че не натам, където лежаха момчетата и Кама, а съвсем в противоположната посока. В главата ми непрестанно бучеше, но въпреки всичко продължавах да мисля, макар че тази дума „Tod“ все така ужасно ми пречеше.

Сигурно много дълго съм вървял, защото, когато влязох в коридора пред комендантската, забелязах, че свещта в ръката ми вече е доторяла до половината, и аз си помислих, че може да не ми стигне за обратния път, но си спомних между другото, защото през това време с всички сили мислех за друго.

В кабинета на коменданта всичко беше както по-рано, също както последния път. Нищо, разбира се, не се беше изменило и не можеше да се измени, но въпреки това аз дойдох тук.

Още веднъж огледах внимателно целия кабинет и нищо ново не видях. Хитлер ме гледаше от портрета си също така, както и миналия път. Той имаше очи и мустаци също като на нашия съсед чично Мамед. И носът му беше също такъв дълъг. Ако не знаех, не това е Хитлер, никога и през ум не би ми минало, че този човек е командувал всички тези страшни скелети — бивши хора, които са разстрелявали и бесели

хората само за това, че са се опитвали да направят нещо добро. Аз изобщо съм чел много неща за войната, и филми всякакви съм гледал, но винаги ми се е струвало, че всичко това е било отдавна, не чак толкова отдавна, разбира се, както по времето на Александър Невски или на Куентин Доруърд, но въпреки всичко това е ставало в такива далечни времена, че към тези книги и филми, макар и да съм се отнасял с интерес, дори не съм могъл да си представя, че е толкова страшно. Когато четях или когато гледах филмите, разбира се, ненавиждах фашистите, но не много повече, отколкото тевтонските рицари, гвардейците на кардинала, войниците на Лъжедимитър или например католиците във Вартоломеевата нощ. Та нали всичко това никога не е имало никакво отношение към мен. А сега аз почувствувах какви страшни хора са били те и колко страшни са били онези времена. И лицето на Хитлер сега ми се струваше страшно, с нищо не ми изглеждаше по-приятно, отколкото черепите на онези скелети. Стоях и гледах Хитлер, и не можех да откъсна погледа си. Това беше, защото много бавно мислех. После си спомних, че не съм дошъл за това, и тръгнах към отсрешната стена.

И тук всичко беше както преди. Над стъкления шкаф стоеше същият непонятен надпис само с една сега понятна дума „Tod“. И тук те заплашваха със смърт!

Приближих се до бюрото и взех тежкия мраморен пепелник. Той ми се стори много тежък. А беше доста по-лек в действителност, но на мен ми се стори тежък колкото осемкилограмова гира.

Ударих с пепелника по стъклото, което закриваше прекъsvача, то се разби със звън на малки парченца. Тогава се качих на стола и хванах червената дръжка, над която беше надписът с предупреждението за смърт.

И едва сега разбрах, че това не е прекъsvач, защото нямаше никакви електрически гнезда нито отгоре, нито отдолу. Дръжката беше метална и, струва ми се, много тежка. Преди да я изтегля към себе си, помислих, че трябваше да предупредя останалите да дойдат тук заедно с мен. Дори исках да ида да ги повикам, но размислих, а после изобщо престанах да мисля, защото дръжката, когато я задърпах към себе си, нямаше никакво намерение да помръдне от мястото си, макар че я дърпах с всички сили. Тогава с крака отблъснах стола под себе си и увиснах на дръжката с цялото си тяло. Още щом увиснах, китките на

ръката ми веднага започнаха да се отпускат — оказа се, че не издържат теглото ми. Колкото и да се мъчех да ги стисна, те не ме слушаха и вече почти се отпуснаха, ала тъкмо в това време дръжката се помръдна от мястото си и тръгна надолу. Когато вече падах на земята, чух глух взрив, сякаш грохотът се разнесе някъде вътре в самата скала.

Още известно време седях на пода, после станах и със свещта в ръка излязох в коридора. Сега ми беше още по-трудно да вървя и по пътя трябваше от време на време да си почивам, облегнат на стената.

Когато минах коридора и влязох в пещерата, отначало дори не разбрах какво става — в пещерата беше светло. И светлината падаше от големия правоъгълник, на чието място преди това стоеше плочата.

Трябваше да ги будя много дълго: и Камка, и Алик. Те все не искаха да се събудят. И дори когато се събудиха, трябваше няколко пъти да им обясня какво се беше случило.

Вдигнахме и Сабир. Хванахме го подръка и го поведохме. Той, макар че си движеше краката, нищо не съобразяваше, защото беше в безсъзнание.

Плочата лежеше на земята, беше паднала навън. Излязохме от пещерата сред една клисура, цялата обрасла с дървета и бодлив храсталак. Но първото, което видях, беше небето, и освен това почувствувах мириса на въздух и листа, от който веднага ми се зави свят, и то толкова много, че едва не паднах.

Вървяхме много дълго, промъквайки се през тези гъсталаци. Няколко пъти падахме и всеки път ни беше много трудно да ставаме. Особено на Алик, последния път той падна и каза, че по-нататък няма да върви. Каза това и веднага заспа. Тогава аз реших, че остава единствен изход — аз и Кама да продължим по-нататък, да намерим хора и да ги изпратим на помощ на Алик и Сабир. Но и Кама отказа да върви — нямала повече сили. Тя дори с мъка говореше с мен. И тогава аз тръгнах сам. Казах ѝ да не се страхува, аз ще ида и ще изпратя хора, но тя вече не ме чуваше. Съвсем не знаех накъде вървя, но вървях.

Пред очите ми непрекъснато имаше само стволове и клони на дървета, освен тях нищо друго не виждах. А после излязох на едно открито място. Оказа се, че тази клисура извежда на широко шосе. Излязох на него и седнах на банкета. Започнах да чакам някакъв камион. Чаках, чаках, но шосето оставаше все така пусто. После изведнъж видях, че до мен са спрели няколко коли, а наоколо са се

събрали хора и всички имат много изплашени и загрижени физиономии. Само помня, че един от тях ме попита: „Момченце, какво се е случило с теб? Какво правиш тук?“ И щом му посочих към дефилето и му казах, че там умират хора, след това нищо не виждах и не чувах.

Опомних се в голяма светла стая и първия човек, когото видях там, беше майка ми. И татко беше там. Само че най-напред видях мама. Тя седеше до леглото ми, седеше и ме гледаше, без да отмества очи от мен, и мога със сигурност да кажа, че никога през живота ми никой така не ме е гледал. Okаза се, че съм в болница. Всичко това ми го разказаха по-късно, първите няколко дни не ми разрешаваха нито дума да кажа, и на мен също не ми казваха нищо — например че и останалите са в същата болница. Казаха ми, че съм дошъл в съзнание по късно от другите, сигурно защото съм най-малък и имам най-слаб организъм, по-слаб от останалите. В това време за нищо не можех да мисля, освен за ядене. Така ми се ядеше, че бях готов да изям възглавницата. Но освен сок, мъничко извара и прозрачен бульон, в първите дни нищо друго не ми даваха, колкото и да ги молех. Едва на петия ден ми дадоха мъничко парченце пастет. Не съм ял нищо повкусно от него!

А след десет дни ние се срещнахме — Алик, Камка и аз. Попитах ги къде е Сабир, и те ми разказаха, че Сабир бил много зле, дори мислели, че няма да оживее. Okаза се, че при него била започната гангrena и дори искали да му отрежат ранената ръка, едва преди няколко дни лекарите окончателно решили да я оставят. Искахме да отидем при него в стаята, но не ни разрешиха — казаха, че за днес достатъчно сме се разхождали. Бяхме в коридора само десет-петнадесет минути, а като се върнах в стаята, краката си не чувствувах от умора. А Кама и Алик се чувствуваха много по-бодри.

Когато се събудих, до леглото ми седяха двама души — единият с униформа на майор. И двамата се оказаха журналисти. От военния и от градския вестник. Те ми казаха, че всички сме били юнаци и че ще бъдем наградени. А на мен, като най-главен от нас, ще дадат орден или медал. Помислих си, че те нещо са объркали, и за да няма после недоразумения, им казах, че аз не съм никакъв главен и никога не съм бил. Те се спогледаха и изведнъж военният ми съобщи такова нещо, което ужасно ме учуди. Okаза се, че и тримата в един глас — и Алик, и

Кама, и Сабир — му казали, че в пещерата аз съм бил най-главният, нещо като командир. Никога няма да повярвам, че Алик и Сабир могат сериозно да помислят, че аз съм бил главен, дори, че съм просто такъв като тях — та нали и двамата цял живот са ме презирали. Но най-интересното е, че аз, макар и не веднага, струва ми се, повярвах на майора, че това не е шега.

Те ми зададоха няколко въпроса, а после майорът ме попита как ми е дошло наум, след като не съм знаел немски, да включва екстремното взривно устройство, благодарение на което ние сме се оказали на свобода. Той ми преведе надписа над стъкления шкаф — там пишело, че включването на екстремното взривно устройство без писмена заповед на коменданта независимо се наказвало със смърт! Посредством взрив то за дълго извеждало от строя автоматичния изход от пещерата и затова сигурно се наричало екстрено и се намирало под такава строга забрана. С една дума, разчитали на него в най-краен случай. Помислих си, че този краен случай най-сетне беше дошъл!

А майорът все чакаше какво ще му отговоря и дори се беше приготвил да записва. Аз му казах — дойде ми наум и толкова! А какво друго можех да му кажа? Но майорът не преставаше да пита и все се мъчеше да разбере защо пък така изведнъж съм включил устройството, което се намирало на другия край от изхода. Добре, че в това време започна визитация и в болничната стая влезе главният лекар. Той ги помоли да си отидат. Те веднага го послушаха, много приветливо се сбогуваха с мен и си тръгнаха, като казаха, че пак ще минат.

А аз, след като си отидоха, започнах да си мисля, че, рано или късно, ще трябва да отговоря на този въпрос. Сигурно майорът няма да се успокои, докато не постигне своето. Дори може би ми се обиди, че не отговорих веднага. А нима можех веднага да отговоря? Тогава трябва много дълго да разказвам за скелетите на есесовците, които някога са се изпазастреляли, за разговорника, в който се налагаше смърт за всичко хубаво; за това, че отначало трябваше дълго да мисля за хората, които са правели това хубаво, знаейки, че за това ги чака смърт. И за много други неща. Непрекъснато прехвърляха главата си какво трябва да разкажа следващия път на майора, за да обясня по-добре как ми е дошло наум, че ако фашистите обещават смърт, това е непременно за нещо хубаво... Аз още известно време бих мислил за това, но дойдоха мама и татко и започнах да мисля за тях.

Разговаряхме тримата и в същото време си мислех колко са ми скъпи и мили.

Те ми разказаха за земетресението. Okaza се, че не съм се излъгал тогава — трусовете са били и през деня, и през нощта. В нашето селище и в съседното са се разрушили няколко къщи, но за щастие никой не е загинал. По-рано никога не ми се беше случвало такова нещо — да бъда заедно с тях и в същото време да мисля за тях.

Издание:

Автор: Максуд Ибрахимбеков

Заглавие: Нека той остане с нас

Преводач: Русалина Попова

Година на превод: 1979

Език, от който е преведено: руски

Издание: първо

Издател: „Народна младеж“ — издателство на ЦК на ДКМС

Град на издавателя: София

Година на издаване: 1979

Тип: повести

Националност: руска (азербайджанска)

Печатница: Държавен полиграфически комбинат „Димитър Благоев“ — София

Излязла от печат: 28.IX.1979 г.

Редактор: Светлана Тодорова

Художествен редактор: Мариана Белопитова

Технически редактор: Елена Млечевска

Художник: Иван Тодоров

Коректор: Мария Бозева

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/14284>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.